ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

ГОД. XVII КНИГА 6

Редакторъ: Д. ПРАВДОЛЮБОВЪ

ТАЗИ КНИЖКА Е ДЪЛО НА БЪЛГАРСКАТА УЧИТЕЛКА И НА ЖЕНАТА-ОБЩЕСТВЕНИЦА

Издава:
СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ
ул. Неофитъ Рилски, 36

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. ОТЪ ТЕОРИЯТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. **Калчо х. Миневъ** — Бждете благословени, о майки светици! 321
2. **Траяна Димчева** — Истинскитѣ причини за незадоволителнитѣ резултати по български езикъ въ нашитѣ училища . 323
3. **Весела Витанова** — Качествата на единъ надзорникъ . . 331
4. **Олга М. Илиева** — По-малко жени-учителки 334
5. **Олга Симеонова** — Една велика жена 337
6. **Н. Фурнаджиева** — Съвременната жена и селото 340
7. **Райна Карагьозова** — Разпредѣление на материала по български езикъ въ прогимназиитѣ 347
8. **Цвѣта Ст. Николова** — Нервнитѣ деца и обучението 350
9. **Невѣна Ищева** — Педагогическитѣ възгледи на Бѣлинский 352
10. **Цвѣта С. Василиева** — Опити за цѣлостно обучение при слѣти I и II отдѣление . . . 353
11. **Софка Ф. Карлсонъ**—Възпитателното значение на пѣнието 356
12. **Мара Ив. Никитова** — Свободни съчинения въ основното училище 360

II. УЧИТЕЛИ — ПИСАТЕЛИ.

1. **Николай Вълевъ** — Цонка Сл. Николова 362

III. БЕЛЕСТРИСТИКА.

1. **Елисавета М. Милева** — Къмъ учителката (стих.) 364
2. **Цонка Сл. Николова** — Сърцето на учителката (разказъ) . 366
3. **Райна Каменова Бояджиева** — Учителката, която си отива (разказъ) 365
4. **Душка Върбанова** — Съкратениятъ (разказъ) 368

IV. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА.

1. **Д. Василева** — Добрата баба Марта (мелодия) 370
2. **Иванка П. Сърбинска** — Разлюти се дѣдо Мразъ. Сираче . . 375
3. **Пеша В. Лоргинова** — Кой каквото прави, на себе си го прави 373
4. **Дешка Райнова** — Кокиче . . . 378
5. **Ст. М. Ватева** — Сцениране четивото „Кочо“ 383
6. **Райна Кр. Шарова** — Вълкъ . . 388

V. ИЗЪ УЧИЛИЩЕТО И ЖИВОТА.

1. **Група учителки** — Отворено писмо до Председателя на просвѣтния съюзъ 394
2. **Мария Михайлова** — Какъ се отстояватъ интереситѣ на българската учителка 398

VI. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

1. **Мара Илчева** — Веселиятъ таралежъ отъ Веса Паспалева . . 399
2. **Здравка Михайлова**—България въ пѣсни отъ Димо Бойчевъ 399
3. **Дешка Райнова** — Методика на тѣлесното възпитание отъ Крумъ Кацаровъ 400

По нѣмане на мѣсто много статии на наши и учителки отъ чужбина оставатъ за следнитѣ книжки.

Година X Мартъ Кн. 6

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

МЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ПРОГРЕСИВНО ОБРАЗОВАНИЕ И ВЪЗПИТАНИЕ

Калчо х. Миневъ,
с. Лжжене, Свищовско

Бждете благословени, о майки-светици, на скжпи родни чеда!

На всички учителки-майки.

Кои сте вие, о бледолики и измжчени учителки, майки на скжпи рожби? Защо ли подвигътъ ви свъти съ ореола на най-светата между майкитъ — преблагословената наша майка Богородица?

Познавамъ ви... Познавамъ ви, о майки-светици на нашитъ родни чеда! Познавамъ ви, о скжпи и измжчени сестри, защото съ васъ весденъ дъ̀лиме горчивия жребий на народни просвътители.

Познавамъ ви, защото всъка сутринь при изгрѣва на слънцето и медния звонъ на школскитъ камбани, азъ ви виждамъ да крачите смирено, но бодро къмъ роднитъ храмове за просвѣта, напустнали своя домъ и своитъ рожби, за да се раздадете любвеобилно на роднитъ палавци, които ви чакатъ като сжщински майки: съ мили очи, благи погледи, топли сърдца, и отворена душа и сърдечни усмивки....

Чакатъ ви, защото сте запалили въ сърдцата си божествения елей на най-чистата и свѣта майчина любовь и съ нея весденъ кжпите невиннитъ имъ сърдца, чиститъ имъ души, свѣтлия имъ разумъ, будната имъ воля и слънчевата имъ съвесть!...

Чакатъ ви, о незнайни мжченици, защото сте по-нѣжни отъ тѣхнитъ добри майки и татковци, които притиснати отъ грубитъ пръсти на живота, не винаги могатъ да имъ дарятъ своята голѣма обичь и топла майчина гръдь...

Чакатъ ви, защото ги обичате непринудено, чисто, майчински, безгранично, безпредѣлно...

Чакатъ ви, защото живѣете съ тѣхнитъ радости, възторзи, скърби, болки и горести...

Чакатъ ви, защото всъки день и часъ кжсате отъ сърдцата си, отъ нервитъ си, отъ младостьта си, отъ спокойствието си, отъ почивката си, отъ разломеното си здраве и морнитъ си старини, за да ги направите по-възпитани, по-родолюбиви, по-човѣчни...

Чакатъ ви най-сетне, о мои родни сестри, защото всъка ваша дума е балсамъ и магия за изждадняълитъ имъ за слънце и радость чисти души...

Да! Чакатъ ви!...

И имъ давате искрено и майчински: безъ ропотъ и ненависть, безъ укоръ и умраза, всичко, което имате въ сърдцето си: доброта, радость, всеопрощение, любовь, състрадание и човъчность — сърдцата ви денонощно горятъ, като неугасващи кандила всръдъ нашата бедна земя и вдъхватъ въра въ утрешния день на измжчената ни Родина...

И всичко давате, като че ли нъмате свой домъ, свое щастие, дечица, другарь, младость и умора... Въ щастието на роднитъ деца вие виждате щастието на рожбитъ си, които често не погалвате и не слагате устни до бузитъ имъ, защото преумората ви връща грохнали въ домоветъ...

А колко пжти, о мои мили сестри, съмъ ви виждалъ да носите мжката на семейната несрета и жалбата на скрита болка, когато оставяте въ бедния си домъ болни и пламнали въ огънь свиднитъ си деца и пакъ намирате сили въ себе си, за да потушите страданията си, гореститъ си, мжкитъ си, за да влъзете при децата на своя многообичанъ народъ весели, радостни, бодри и съ усмивка на изсъхналитъ си устни и съ увлажнъли отъ тиха радость очи, подъ които гори великиятъ жертвеникъ на собственитъ ви рожби...

О! Какъ боли, какъ боли всичко това!...

Но, кажете ми, о свидни мои сестри, имате ли равни на себе си въ такива скръбни и мжчителни минути? Не е ли дъ-лото ви подвигъ и велика жертва, която малцина могатъ да принесатъ предъ олтаря на своя обичанъ народъ и неговитъ мили деца?

Не! Само единъ Христосъ отъ стръмната Голгота, стои по-високо отъ васъ!...

А колко пжти вие сте били ругани и пакъ търпите!

При тази мисъль азъ затварямъ отмалъли очи, прекланямъ глава, свеждамъ смирено погледъ и предъ себе си виждамъ въ божествена свътлина неизваяния още паметникъ на българската просвъта: великата народна учителка-мжченица и светица, която държи въ своитъ меки ржце запалено своето малко сърдце, като неугасващъ жертвеникъ, въ който гори въчно, вмъсто елей, кръвьта на собственитъ ѝ рожби...

Затуй, бждете благословени, о майки-светици, на нашитъ скжпи родни чеда!

Бждете благословени, о мои върни сестри, и приемете дъсницата ми, дъсницата на вашия измжченъ братъ, другарь и скроменъ сътрудникъ — българския народенъ учитель, който цени високо жертвитъ ви и наедно съ васъ носи тежкия учителски кръстъ на просвътата!

Бждете преблагословени и приемете моя смиренъ поклонъ!...

Въчна да бжде славата ви!

Траяна Димчева,
общественица — София

Истинскитѣ причини за незадоволителнитѣ резултати по български езикъ въ нашитѣ у-ща

Учителството е било винаги мило и близко до сърдцето ми, поради възвишения идеализъмъ и истинско родолюбие, изразено въ безкористна и всеотдайна служба за благото и преуспѣването на Родината. Посветила живота си отъ младини и до днесъ на обществено поприще — въ полето на нашата просвѣта и благотворителность, азъ живо се интересувахъ отъ развитието на нашата педагогическа мисъль, отъ живота на нашето училище и на учителската професия, за която цѣль си създадохъ връзки съ учителството и редовно следя нѣкои отъ неговитѣ педагогически списания. Почти голѣма часть отъ нашитѣ основни учители, съ които съмъ размѣняла мисли по училищни и педагогически въпроси, ми сж се оплаквали, че *голѣми трудности срѣщали въ работата си съ днешнитѣ одобрени учебници*, поради многото и най-разнообразни грѣшки, допустнати въ тѣхъ, особено по отношение на езика, който билъ много тежъкъ и съвършено безинтересенъ за децата; *той освенъ, че не е билъ благозвученъ, художественъ, но му липсвало дори и логика, съдържание и всъкаква идейкость.* Поради тия причини и високата имъ цена, въ противовесъ на лошото имъ качество, учителитѣ въ много училища, както се научаваме, сж отказвали да въведатъ нѣкои отъ одобренитѣ учебници като пособия за ученицитѣ си. Споредъ в. *„Книжарска дума“, органътъ на книгоиздателитѣ, презъ миналата учебна година само 8% отъ всички ученици сж си били набавили нови учебници.*

Това учителско недоволство отъ одобренитѣ учебници ме застави да прегледамъ нѣкои отъ тѣхъ. И действително, при едно най-повърхностно преглеждане, азъ се натъкнахъ на толкова *много фактически, стилни и правописни грѣшки, че се очудвамъ, какъ сж могли тѣ да бждатъ отминати, когато одобренитѣ чрезъ конкурсъ учебници сж пресѣяни презъ толкова ужъ финѣ сита,* прегледани отъ внимателното и зорко око на редица наши първостепени филолози и педагози? По поводъ на това безгрижие и пренебрежение по отношение на езика въ детскитѣ учебници, менъ ме живо заинтересува статията, "Една пренебрѣгната страна на езикознанието“ отъ столичния учитель Г. Червенковъ въ сп. „Учителска Прак-

тика", год. IX, кн. I., въ отговоръ на която счетохъ за нуждно да дамъ настоящата статия.

Сподѣлямъ напълно мнението на автора, че писмената речь черпи своитѣ хранителни сокове изъ устната, и че живата речь съ своята мелодия, ритъмъ, нѣжность и художественость действува много по-силно върху чрвѣшката душа, отколкото безжизнената и суха писмена речь. Безспорно, че даровитиятъ и силенъ ораторъ играе голѣма роля въ живота на културното човѣчество; той съ мощното си и убедително слово възпламенява, увлича и завладява много повече душата, отколкото това може да направи и най-добриятъ майсторъ съ силата на стройната и наредена по изискванията на модерното езиковедство писменна речь.

Ала въпросътъ за влиянието на устната и писменна речь по отношение на детската душа стои малко по другояче. Духътъ на детето се намира въ периодъ на непрекжснато развитие и постепенно формиране. Ако отъ устната речь се изисква съдържание, правилна езикова структура, благозвучность, ритъмъ и пр., то колко повече тия качества трѣбва да притежава писменната речь, която оставяйки следи — черно на бѣло — служи като указатель, образецъ на духовно развиващитѣ се деца, особено много при писменнитѣ имъ съчинения по български езикъ. *Учителтъ, като си служи при обучението съ звучната родна речь, ще въодушевлява децата, ще ги заинтересува, за да ги застави тѣ да търсятъ тая речь въ редица художествени творби изъ народното или литературно творчество, или пъкъ въ учебницитѣ, ако тѣ сж написани на увлекателенъ звученъ роденъ езикъ,* за да се четатъ отъ децата не на сила, а непринудено като любимо четиво.

Авторътъ, въ увода на статията си, много вѣрно твърди, като подчертава, че родната ни звучна речь омайва и радва децата, милва слуха имъ като пѣсень и ги заставя да я обикнатъ непринудено. За жалость, въ одобренитѣ чрезъ конкурсъ детски учебници е намѣрила приемъ следната звучна и омайна родна речь (?): „маса, мама; сама мама . . . о мамо, оса! сама мома; мома, мамо; сама мома . . . и-и-и, мамо! оси, маси, моми . . . мама си има маса . . . (Изъ букварчето, получило I-ва премия) и пр. пр. *Съ тия безсмислени и неправилни изрази; сборъ отъ думи безъ съдържание, родниятъ ни езикъ е униженъ, оскърбенъ,* а оскърблението и незачитанието на езика е оскърбление и незачитане на народната душа и на нейния прямъ изразитель — поетътъ жрецъ. Авторътъ, безъ да вземе това подъ съображение, е нахвърлилъ само думи, за да услужи на мъртвата буква, която се открива на тия страници — тя за него изглежда да е по-важна и отъ възпитателната и художествена стойность на четивото, и отъ интереситѣ и нуждитѣ на детската душа, въ служба на която сж предназначени учебнитѣ помагала на нашитѣ малки школници. При това, авторътъ на тия импровизирани въ учебника си четива, освенъ че отрекълъ идейното съдържание, мелодичностьта и логиката на родния ни езикъ, *но не признава и официалния ни правописъ, тъй като въ четивата включително до 40 страници неумѣстно сж употрѣбенн препинателнитѣ знаци, а началнитѣ думи въ изреченията сж написани безъ главни букви!!!*

Министерството на просвѣтата е предупредило писменно всички филмови предприятия и кинотеатри у насъ, че въ обяснителнитѣ текстове къмъ филмитѣ тѣ трѣбва да се придържатъ най-строго въ официалния правописъ, за да не се объркватъ у децата познанията имъ по езика и правописа. Нима въ единъ учебникъ, настолна книга на детето, откждето то получава първитѣ си езикови познания, трѣбваше да се допустнатъ толкова много стилни, фактически, логични и правописни грѣшки?

На мене като общественица и майка, безъ претенции на филоложка, още на пръвъ погледъ ми обърна вниманието и неправилната употрѣба въ учебницитѣ на съюза и предлозитѣ въ редица изречения; така напр., на стр. 94 отъ сжщото букварче срѣщаме стихотворение „По жетва“ съ израза: *А отгоре въвъ небето* и пр. Хемъ отгоре, хемъ въ небето е невъзможно. Грѣшки отъ такъвъ и другъ характеръ сж много и въ всички учебници — бихме ги цитирали, ако не се опасявахме. че ще се отклонимъ отъ темата си. Една малка часть отъ тия грѣшки се изтъкнаха въ изложенията по конкурса на учебницитѣ до Министерството на просвѣтата отъ г. г. Д. Правдолюбовъ, Георги Балтаджиевъ, Спиро Георгиевъ и пр., сжщо и въ редица статии изъ нашитѣ педагогически списания, както и въ Училищенъ прегледъ отъ специалиста — географъ г-нъ професоръ Д-ръ Мутафчиевъ.

Г. Червенковъ въ своята статия изисква отъ учителя да обърне най-сериозно внимание, за да свикнатъ децата още презъ първата учебна година да си служатъ съ хубавата, жива и писменна речь, за да може по тоя начинъ да се вгради въ детския духъ здрава езикова основа и съ това да се подпомогне успѣха по всички повествователни предмети въ горнитѣ отдѣления и класове. Въ духа на тая статия азъ счетохъ за нуждно да цитирамъ изъ одобренитѣ за първачетата учебници и следнитѣ образци на звучна родна речь — литературни перли, които ме удивиха, и всецѣло плениха съ своята нѣжность, благозвучность и логика (?): Лили, Лала и Лило, имали дѣдо и баба. Имали и две маси . . . (стр. 14) Мама си миеше шише. Нà, мамо, мое шише! шие ли мома на машина? . . . (стр. 12) нани ми, нани, сине, сине, мили на мама, мама носи сланина . , , (стр. 11) и пр. Съ такива текстове може ли да се възпламени детския интересъ, който е двигателтъ за всѣкакъвъ умственъ напредъкъ? — Никога. Може ли съ такива четива да се буди у малкитѣ школници любовь къмъ родната ни речь? — Не. Съ подобни скърпени разкази, лишени отъ животъ, художество, логика и езикова стойность можемъ да научимъ бждещия гражданинъ само да бръщолеви родната си речь, но не и живо да я чувствува, разбира и умѣло да я използува при говоренето.

При това първачето, което току-що навлиза въ процеса на четенето, ще трѣбва най-неохотно да прочете стотици пжти урока си, за да усвои техниката на бързото четене, и отъ дългото повтаряне на многото безмислени изрази, то ще гп запомни механично, безъ да влага смисълъ и съдържание, и по-късно несъзнателно може да ги употрѣби при устно или писмено излагане на мислитѣ си.

При тая слаба основа, която ще има малкото школниче по родния езикъ, нека не се чудимъ за слабия успѣхъ, който ще иматъ децата по сжщия предметъ въ по-горнитѣ отдѣления и класове.

Авторътъ въ своята статия се застжпва само за хубавата устна речь, а забравя, може би, че има деца — оптици, които запомнятъ урока само следъ като го прочетатъ. Той е на мнение, че за да обикнатъ децата родната речь, трѣбвало само да я слушатъ. Чрезъ устната речь, която бързо минава и заминава, децата не могатъ да вникнатъ въ нейнитѣ особености и красоти, да схванатъ нейното съдържание, звукова структура, мелодия, ритъмъ, нѣжность, благозвучие и пр. Както любовьта къмъ Родината се засилва, следъ като всестранно и широко сме я обходили и опознали, тъй и любовьта къмъ родната речь ще се засили при по-голѣмо опознаване и вдълбочаване въ особеноститѣ и красотитѣ на майчиния езикъ. Това може да се постигне само при стройната и отмѣрена писменна речь, черпена изъ богатото народно творчество и съвременната художествена литература, особено детската, която презъ последнитѣ години достигна своя небивалъ разцвѣтъ. Жалко, че хубавиятъ и звученъ езикъ на народното ни творчество и елитътъ отъ художествени творби, неизвестно по какви причини, не сж могли да намѣрятъ приемъ въ много отъ одобренитѣ буквари, читанки и христоматии. А дали малкото школниче ще обикне родната ни речь, зависи не толкова отъ хубавото учительово говорене, колкото отъ езика, на който сж написани първитѣ детски книжки — учебницитѣ, които детето чете по задължение и откждето неговата силно впечатлителна и възприемчива душа получава първитѣ си езикови познания.

Като председателка на дружество „Детска радость", наблюдавахъ всѣки день малкитѣ питомци при ежедневнитѣ имъ занятия въ приюта. Правеше ми впечатление, че макаръ и толкова малки — отъ 3 до 7 годишна възрасть, тѣ можеха много лесно да различатъ и схванатъ художествената речь отъ скърпената; дойдохъ до заключение, че у малкитѣ наши питомци има много по-голѣмъ усѣтъ къмъ хубавата правилна и стройна речь, отколкото у насъ възрастнитѣ. На нашитѣ учителки въ приюта съмъ давала пълно право и свобода да подбиратъ за своитѣ питомци приказчици, разкази, стихотворения и пѣснички съ художествена и езикова стойность. Нѣкои отъ учителкитѣ, за да задоволятъ склоностьта у децата къмъ поезията, си служеха съ римувани разкази. Съ каква радость, опиянение и наслада тѣ слушаха художественитѣ разкази, приказки и стихотворения на своитѣ учителки? . . .

Нима тия наши питомци съ развитъ вече усѣтъ къмъ хубавата художесвена речь, по-късно като редовни школници нѣма да схванатъ разликата въ духовната храна, предлагана имъ въ приюта и тая, която имъ се предлага задължително чрезъ одобренитѣ учебници? Дълбоко скърбя, че на нашитѣ ученолюбиви деца и на тѣхнитѣ учители съ възгледи и педагогическа култура се поднесоха въ даръ учебници, които поради психологичната си и езикова неиздържаность, не подпомагатъ, а пречатъ за резултатната работа и на учители, и на ученици. *Съ прискърбие констатираме факта, че безгрижието и пренебрежението по отношение на родната ни речь идва тъкмо отъ тамъ, откждето най-строго трѣбва да се бди за нейното опазване*, а именно: отъ авторитѣ, които много леко и повърхностно сж се отнесли къмъ езика въ учебницитѣ си и отъ жрецитѣ на реда,

които волно или неволно сѫ тръгнали по пѫтя на безредието; отъ нѣкои членове на одобрителната комисия, които сѫ злоупотрѣбили съ довѣрието, дадено имъ отъ висшата просвѣтна власть, като пренебрегнали предписанието на закона, вмѣняващъ имъ въ дългъ при оценяване достойнството на учебницитѣ да иматъ предъ видъ само интереситѣ на детската природа и тия на учебното ни дѣло.

Видни общественици, педагози, родители, учители, ржководими отъ общонационални интереси, освенъ статии въ ежедневната преса и редица изложения по въпроса, своевременно отправили протестни постѫпки до съответната власть; по тоя поводъ започнали анкети, които вмѣсто да разкриватъ, покриватъ вредителската служба на превишили властьта си служебни лица, може би отъ здравословни и хуманни съображения — микробътъ на разрушението да не вземе епидемиченъ характеръ, че да обхване и здравитѣ части на държавния ни организъмъ . . .

Нѣщо повече. Заинтересувана да узная, какъ сѫ се одобрявали учебницитѣ, азъ лично присѫтствувахъ при разглеждането на едно учебникарско дѣло при Софийския областенъ сѫдъ, заведено противъ редактора на сп. „Педагогическа практика“. *Тамъ видниятъ нашъ професоръ-методикъ г. Д-ръ Петко Цоневъ като свидѣтель изтъкна, че при конкурса сѫ се допуснали да бѫдатъ одобрени учебници, които въ никой случай не трѣбвало да бѫдатъ премирани.* Сѫщиятъ допълни, че учебници отлични по наредба, съдържание, художественъ езикъ, и съ мнение отъ г. специалиститѣ-рецензенти да бѫдатъ одобрени, неизвестно нему по какви съображения сѫ били отхвърлени отъ комисията. Съ факти на ржце свидѣтели: бивши инспектори, началници на отдѣление при Министерството на просвѣтата, видни педагози, учители, изнесоха нарушенията на закона — въобще извадиха на показъ всичката гнилота около произвеждането на конкурситѣ, и въ резултатъ на нея допустнатитѣ въ учебницитѣ фактически и езикови грѣшки. които се изтъкнаха на всеуслушание предъ почитаемия сѫдъ и единодушно се подтвърдиха отъ всичкитѣ почти свидѣтели по дѣлото. Излѣзохъ отъ сѫда съ убеждението, че при разрешаването на тоя толкова важенъ въпросъ, като че ли сѫ доминирали личнитѣ интереси предъ тия на учебното ни дѣло, тъй като тамъ *се констатира, че съ най-много езикови, стилни и фактичсски грѣшки сѫ били учебницитѣ, получили първа премия при конкурситѣ.* Тогава за какви резултати по българския езикъ ще можемъ да мечтаемъ, когато е станало система да се одобряватъ неграмотни учебници?

Въпрѣки, че това се констатира и доказа въ сѫда, нашитѣ жизнеради деца ще продължаватъ още 2—3 години да се обучаватъ по тия учебници, за да жънатъ ведно съ учителитѣ си само мѫки и разочарования. Ако е въпросъ за щета, нанесена на държавното ни съкровище, или за престѫпление отъ другъ характеръ, веднага се дава ходъ на протестнитѣ постѫпки. А когато чрезъ една конкурсна система се ощетява детския духъ, когато чрезъ едни неграмотни учебници се дава неправилна езикова и научна ориентация на нашитѣ-

деца, о, това се смѣта дребно и незначително, и за това не му се обръща никакво внимание.

Може би предъ свършения фактъ, на одобренитѣ учебници, потвърдени вече съ законъ, ржководнитѣ фактори отъ миналото сѫ се намѣрили въ невъзможность да поправятъ злото, да издирятъ и накажатъ нарушителитѣ на закона, както и да поправятъ допустнатитѣ грѣшки, като направятъ новъ подборъ на всички отхвърлени и одобрени учебници; *ала въ духа на народната мждрость „Нужда ради, законъ измѣнява“ трѣбваше да се преодолѣятъ пръчки, да замлъкнатъ лични смѣтки и групови интереси, щомъ се налага това отъ жизненитѣ интереси на нацията — отъ грижитѣ за доброто образование и възпитание на нашитѣ деца, което трѣбва да бѫде върховна цель и задача на скѫпата ни Родина.*

Това безгрижие и липса на строгъ контролъ върху езика въ одобренитѣ учебници не малко допринася за слабата езикова култура на децата и заради нея не трѣбва да обвиняваме изключително учителитѣ и ржководителитѣ на нашата педагогическа мисъль, че не си служили достатъчно съ цвѣтистата родна речь, и че пренебрѣгвали значението на устнитѣ упражнения, както това твърди г. Червенковъ въ статията си.

Моето мнение и това на учителството е, че отрицателното въздействие върху езика отъ неграмотни учебници ще продължава, докато се не премахне корена на злото — *пакостната конкурсна система, защото при нея свободата на критиката отъ страна на учителството и правото му да си подбере учебници, споредъ възгледитѣ му, сѫ напълно отречени.*

Учителтъ при обучението използува всички срѣдства, за да приучи малкитѣ на самокритика. Той имъ дава знанията не наготово, а ги извлича чрезъ детскитѣ наблюдения и активность, сѫщо и при възпитанието строго зачита детската индивидуалность. Всѣки отъ насъ високо цени културната роля на учителя и поставя неговата училищна и многостранна обществена дейность като основа за общонационалната ни култура. Общество и народъ съ право му отреждатъ високо стѫпало въ социалната иерархия, а при днешната конкурсна система, колко много е унизенъ учителтъ! Той е ужъ общественикъ-ратникъ противъ злото въ човѣка и обществото, борецъ противъ беззаконията и неправдитѣ въ живота, а лично той е безсиленъ да се бори за подобрение на собствената си сѫдба и гнетящо положение; безсиленъ е да постави и на по-здрави основи учебно-възпитателната си работа, както и да защити и издигне високо накърнената си лична честь и уронено учителско достойнство.

Нему като педагогъ, безъ да се зачита мнението, възгледитѣ му, опитността и познанията му, смѣтайки го може би за недорасалъ психически, налагатъ му да работи съ тия или ония учебници, въпрѣки желанието му да ги одобри и въведе като учебни помагала. Тая конкурсна система съ своето „вето“ хичъ и не взема подъ съображение обстоятелството, че учителтъ, понеже е въ постояненъ допиръ съ децата, познава повече отъ всѣки другъ тѣхната душа, съ всичкитѣ ѝ нужди и интереси, поради което най-правилно и обективно може да се произнесе върху добритѣ или лошитѣ страни на

учебника и съ това да подпомогне неговото подобрение и поставяне на подобаващата висота. *Най-после учительтъ не е обикновенъ чиновникъ или простъ надничарь, а творецъ художникъ, ваятель на детскитѣ души; той работи съ духъ и настроение, затова нему трѣбва да се даде пълното право и свобода самъ да подбере сѣчивата, съ които най-добре би могълъ да пори и разработва детската духовна нива.*

Нашата книжнина, била тя научна, литературна или учебникарска, ще се удостои съ по-добри и по-съвършени творби само при свободния пазаръ, чрезъ конкуренцията, която е залогътъ за всѣкакъвъ културенъ напредъкъ, билъ той въ областьта на материалната или духовна култура. Тръстътъ на крупнитѣ филмови предприятия въ Северо-американскитѣ съединени щати, съ изключителното си право върху филмитѣ, наредъ съ нѣкои добри филми, прожектиралъ и много такива съ отрицателно съдържание, съ които понижилъ значително художествената имъ стойность. Г. Рузвелтъ, председателтъ на Щатитѣ, намѣрилъ за необходимо съ декретъ да унищожи тая пакостна система и вмѣсто нея да възтанови свободната конкуренция, за да се постигне по-голѣмо техническо съвършенство и художественость въ американскитѣ филми. Ако такива мѣрки сж се наложили на филмитѣ, то колко повече трѣбва да стане това и съ учебницитѣ, чрезъ които се дава първата насока на детското духовно развитие — основнитѣ езикови познания, безъ които за бждещия гражданинъ на нашата страна е невъзможенъ никакъвъ другъ културенъ напредъкъ,

Въ много страни днесъ има подемъ къмъ национално осъзнаване, тачене на всичко народно — въобще всички светини, въ които е отразенъ духътъ на единъ народъ, който заедно съ неговия езикъ, сж най-мощното орѫжие за да запази той своята независимость и национално сѫществувание. У насъ такъвъ подемъ като че ли не сѫществува. Въ обикновения говоръ често си служимъ съ чуждици, вмѣсто съ нашитѣ по-умѣстни и смисленни думи. При забави, утрà и вечеринки много рѣдко ше чуете звучната родна пѣсень или творба на нашъ писатель, а предъ видни гости-чужденци нашиятъ театъръ, огнище на националната ни култура, почти въ много рѣдки случаи излиза съ наша родна опера или драма, а още се нарича и „народенъ"!

Въобще далечъ ние повече ценимъ и уважаваме чуждия езикъ и култура, чуждитѣ дарования, а подценяваме родния езикъ, народностната култура, съ което дълбоко оскърбяваме нейнитѣ видни учени и първитѣ хора на нашето родно изкуство. Най-интересното е, че ние възрастнитѣ много по-добре познаваме чуждестранната история и литература отъ нашитѣ. Децата още сричатъ родния ни майчинъ езикъ, а ние ги учимъ на чуждия. Младежьта се учи и възпитава не съ напѫтствия и морали, а отъ живия примѣръ на насъ, възрастнитѣ. Отношението, което ние имаме къмъ родния езикъ и литература, се пренася и у децата. Това пренебрежение къмъ езика ни се зисилва съ лошия и неправиленъ езикъ въ нѣкои отъ одобренитѣ учебници.

Безспорно, че и голѣмата претрупаность на учебния материалъ не е позволила да се подобри той качествено, да се даде отъ автора въ една по-съвършена и психологична издържана форма. Учительтъ, бързайки да мине предвидения прѣкомѣрно детскитѣ сили учебенъ материалъ въ програмата, въпрѣки волята и желанието си, принуденъ

е да посвети повече време и грижи, да нахвърли, да натрупа знанията у ученика, отколкото като възпитатель да бди за правилното имъ езиково усвояване, и съ това да подпомогне развитието на говорнитѣ имъ способности. *Детската душа не е складъ за безразборно трупане на нужни и ненужни знания, а мелница въ воденичния камъкъ, на която трѣбва да се сипва по-малко мливо (знание), за да може то да се смели, преработи и асимилира отъ детската душа.*

Пълна картина за слабия успѣхъ по родниятъ ни езикъ и останалитѣ учебни предмети ще имаме като прибавимъ и недоякването на децата, поради всѣкиму известната днесъ селска бедностия и нехигиеничнитѣ у-ща — бордеи съ прихлупени и малки по обемъ класни стаи, гдето вмѣсто 25—30 деца, сж натъпкани по 60—70 деца. Въ тая отровна и задушлива атмосфера, учительтъ нѣма нито време, нито сили за да изпита и провѣрява езиковитѣ познания поотдѣлно на всѣки единъ ученикъ и си осигури по такъвъ начинъ резултатна учебна работа. При такива условия и обстановка, поради недостатъчностьта на въздуха за всички деца, бавно, но сигурно се подкопава здравето на тѣхнитѣ крехки организми, и вмѣсто солидно образование на учащитѣ, най-сигурно може да се подготви солидното имъ физическо и духовно израждане.

Безъ да поглеждаме нѣщата въ действителната имъ сжщность, ние отминаваме тия първични причини за незадоволителнитѣ резултати по родния езикъ, като обвиняваме за тѣхъ тъкмо ония, които съ рѣдъкъ идеализъмъ и най-голѣмо себеотрицание работятъ въ полето на народната просвѣта, култивиратъ въ своитѣ питомци редица граждански добродѣтели и особени грижи и старания полагатъ, за да вдъхнатъ у тѣхъ любовь къмъ Родината и звучната родна речь. *Нашето учителство, закърмено съ идеалитѣ и заветитѣ на голѣмитѣ наши родолюбци, много добре схваща ролята на родния езикъ за сжществуването и културата на единъ народъ и прѣкосилно работи въ това направление. Не бива да винимъ учителя за слабитѣ резултати по български езикъ въ нашитѣ училища, а да си затваряме очитѣ предъ истинскитѣ причини.*

При добритѣ грижи, които ще положатъ ржководнитѣ фактори, за да създадатъ благоприятни условия за правилна езикова култура, като се намѣри начинъ за поставяне на всички учебни помагала на подобаващата висота, отъ кждето учащитѣ най-напредъ да виждатъ образецъ на правилна и звучна родна речь; *при вземание инициатива да се направи задължителното основно образование безплатно поне за крайно бедниттѣ деца, та покрай учебницитѣ да имъ се даде достжпъ и до хубавитѣ литературни творби на даровититѣ наши писатели;* при високата цена, която ние възрастнитѣ ще отдадемъ на родния ни езикъ и национална култура, като се забрани съ законъ до 14—15 годишна възрасть, никое дете да не изучава чужди езикъ и литература, а за преподаватели въ гимназиитѣ по чуждитѣ езици да се назначаватъ само български учители. въ каквато смисълъ е и резолюцията на столичнитѣ учители въ конференцията имъ отъ 28 Декемврий 1938 год.; при тия голѣми просвѣтни грижи за най-строго опазване на националната ни култура, и нейното предпочитане предъ чуждата — ако пакъ имаме слаби успѣхи по родния езикъ, тогазъ действително ще трѣбва да потърсимъ причинитѣ въ г-да преподавателитѣ и ржководителитѣ на нашата педагогическа мисъль.

Весела Витанова, София

Качествата на единъ надзорникъ.

Съвременната организация на държавата изисква известно разграничаване на служебнитѣ задължения, известно старшинство, отговорности и ржководство, за да може тая държавна машина да функционира правилно и да подтиква естествения развой и напредъкъ на културния и стопански животъ на народа. Кога повече — кога по-малко тая държавна машина е вървѣла винаги къмъ възходъ и въ услуга на своя народъ, но понѣкога е сбърквала и тогава сж настaвали тежки дни за него и за самата нея.

Като се почне отъ семейството и се дойде до най-висшата обществена организация на единъ народъ — министерския съветъ, навсѣкжде се налага ржководството на една личность съ една степень повече права и отговорность. Така е и въ семейството. Колкото и да сж равни двамата съпрузи — всѣ пакъ мжжътъ се чувствува една степень по-горе отъ всички останали членове на малкото общество, затова пъкъ и той поема по-голѣмата отговорность за нѣкои случайни опущения или нередовности въ това общество.

Сжщото е и за общината, за отдѣлнитѣ министерства, отдѣления, училища и пр. пр. по-голѣми или по-малки общества.

Когато ржководното лице е чувствително по-различно отъ подведомственитѣ си, било по старшинство въ службата, било по култура, възпитание и обществено положение, работата е много лесна, всички се отнасятъ съ известно уважение и почитание къмъ своя шефъ и мѣсто за роптание или недоволство почти нѣма. Всички вѣрватъ въ способностьта на своя ржководитель и съ радость му се подчиняватъ. Това е повечето въ тия организации, кждето ржководството е дадено на специалисти, знающи много повече отъ своитѣ калфи и чираци, отъ своитѣ малки и по-голѣми майстори. Въпрѣки това, и гамъ качествата на единъ надзорникъ и ржководитель трѣбва да бждатъ на лице, ако искаме работата на неговитѣ подчинени да бжде ползотворна и резултатна. Все пакъ при физическитѣ работници, надзорникътъ може да бжде много по-авторитетенъ, въпрѣки своитѣ малки или по-голѣми недостатъци.

Не тъй стои, обаче, въпросътъ съ умственитѣ работници, сътия които сж почти на еднакво интелектуално развитие и способности, принудени да се подчиняватъ на единъ свой равенъ, излѣзълъ отъ тѣхната срѣда, довчерашенъ тѣхенъ другарь по участь и работа.

Ето защо, когато се назначаватъ лица за надзорници, за ржководители, главни учители, инспектори, началници, директори и пр. пр. — хора, които поематъ ржководството и отговорностьта въ известно учреждение или организация, трѣбва особено много да се внимава и

твърде много да се държи на известни качества и способности на тия надзорници.

Не е въпросътъ да се търпи и мълчи — това е най-лесното нѣщо за единъ културенъ и възпитанъ човѣкъ. Той ще вижда всичката некадърность на своя началникъ и ще си мълчи, защото знае, че неговиятъ гласъ нѣма да бѫде чутъ. Въпросътъ е да не се губи уважението и авторитета на тия, които стоятъ на чело на държавната организация, да не се губи довѣрието къмъ управляющитѣ, да не се създава отчаяние и обикновеното чувство на безнадежность за подобъръ редъ, за по-добри условия, за нѣщо по-справедливо и разумно. Много често се изтръгва отъ устата на нѣкой твърде уменъ, твърде добъръ човѣкъ и гражданинъ — *тъй е било, тъй е сега, тъй ще бѫде и занапредъ*. Тая мисъль дълбоко е заседнала въ съзнанието на всички по-малко или повече културни хора въ нашата страна, независимо отъ кое съсловие сѫ тия хора, дали най-прости работници, дали по-интелегентни слоеве, дали хора на изкуствата или политическия животъ.

Обновата, за която се говорѣше тъй много и съ такъвъ ентусиазъмъ не оправда твърде много надеждитѣ и очакванията на маса хора, искрено милѣящи и жадуващи за напредъка и свѣтлото бѫдеще на своя народъ и държава. Това, което се очакваше — почти наполовина не се получи и пакъ старата мѫка заседна въ душата на мнозина — *тъй е било, тъй е сега, тъй ще бѫде и занапредъ!*

Първото качество на единъ ржководитель — надзорникъ трѣбва да бѫде — трудолюбието, енергичностьта и голѣмата му любовь къмъ дѣлото, на което се е посветилъ да служи. Не е ли той трудолюбивъ, работливъ, точенъ — никога нѣма да принуди своитѣ подведомствени на редовность, на добросъвестно изпълнение своитѣ задължения и длъжности. Какъ ще принудишъ своя персоналъ на редовность, когато ти самъ си най-нередовенъ? Какъ ще го ржководишъ и напѫтствувашъ къмъ работата си, ако ти самъ не я обичашъ и не работишъ съ любовь, и не влагашъ никаква енергия, никаква добросъвестность?

Второто качество е общата култура и доброто възпитание. Не може единъ по-слабо културенъ човѣкъ и безъ никакво елементарно възпитание, безъ вежливость и деликатность, присѫщи на високо-културния човѣкъ, да ржководи хора по-културни и по-добре възпитани отъ него. Той ще ги ржководи и тѣ ще мълчатъ и понасятъ неговитѣ недостатъци, но въ душата имъ никога нѣма да изчезнатъ думитѣ — *тъй е било, тъй е сега, тъй ще бѫде и занапредъ*.

Третото качество е справедливостьта, обективната преценка на отдѣлнитѣ способности и възможности на своитѣ подчинени. Нищо не действува по-угнетяюще и по-тежко отъ несправедливото отнасяне отъ страна на началника къмъ своитѣ подчинени. Фаворизацията на некадърнитѣ е нѣщо страшно и ужасно гнети, възмущава тия, които виждатъ и чувствуватъ тоя недостатъкъ на своя началникъ. „Подобре е да убиешъ единъ талантъ, отколкото да насърдчишъ десеть некадърници“ — казватъ гърцитѣ — и това е много права мисъль. При такова несправедливо отнасяне и най-спокойниятъ и най-възпитаниятъ човѣкъ не може да не се възмути отъ дъното на душата си

и да не реагира по нѣкакъвъ начинъ, за да изрази своята мжка. Отъ това непремено ще пострада най-напредъ общата работа, а после ще настжпи и едно убийствено отчаяние и мжка, които винаги съпжтствуватъ най-добритѣ и честни служители въ обществото. Тѣ сж обезвѣрени, нѣматъ надежда за нѣщо по-добро, ядъ, мжка, и отчаяние подтискатъ душата имъ и тѣ ставатъ наполовина способни вече за своята длъжность и работа. Така се създаватъ отчаянитѣ хора, обезвѣренитѣ работници, които не тачатъ, не почитатъ вече нито закони, нито традиции, нитó държава. Тѣ сж готови всичко да сложатъ на карта и да изложатъ и себе си, и държавата, и народа си.

Четвъртото качество на единъ надзорникъ е, неговата тактичность и умѣние да поощри ценното, годното въ своитѣ подчинени и да го използува неусѣтно чрезъ своето благосклонно отнасяне къмъ него, къмъ тия, които заслужаватъ известна награда, поощрение и благодарность. Не бива единъ началникъ да си затваря очитѣ предъ единъ явно даровитъ свой подведомственъ чиновникъ, не бива да го остави на сѣнка безъ добра дума за насърдчение, безъ известна морална награда и внимание. Не е тактично отъ такъвъ надзорникъ да отминава незабелязано явнитѣ качества на известни свои подчинени, само защото не знае, какъ да се отнесе съ тѣхъ. Той се мжчи да бжде любезенъ и внимателенъ съ тѣхъ и ужъ имъ дава известно предпечитание, но когато дойде на дѣло да покаже своето чувство на оценка и по-осезателна подкрепа, той ги отминава, защото негови лични чувства къмъ други приятели го задължаватъ да не вижда това, което е длъженъ да види, или което е видѣлъ, но съзнателно забравилъ и оставилъ настрана. Единъ такъвъ надзорникъ никога не може да спечали любовьта и уважението на своитѣ подчинени. Той губи своя авторитетъ; защото е дребнавъ, нетактиченъ и лицемѣренъ.

Петото качество на всѣки надзорникъ е неговата самостоятелность и здравъ, неподатливъ на никакво чуждо влияние характеръ. Мекотата, безхарактерностьта, безличието на надзорника никога не може да импонира, вдъхва уважение и почитъ къмъ личностьта и дѣлата му, отстрана на неговитѣ подчинени.

Той може да бжде отстжпчивъ и трѣбва да е такъвъ, щомъ прецени правотата на други мнения, на друго гледище, това не значи безхарактерность, напротивъ, това показва само, че той съзнава своята грѣшка навреме и отстжпва, като коректенъ и толерантенъ човѣкъ. Нима той е безпогрѣшенъ? Толкова по-зле за него, ако мисли, че всѣкога той е на правъ пжть. Само единъ Богъ може да се смѣта за безпогрѣшенъ, но човѣкъ безъ грѣшка нѣма и не може да има. Важното е тѣзи грѣшки да се поправятъ навреме и да не се повтарятъ.

Това сж споредъ мене най-важнитѣ качества на какъвто и да било наставникъ, надзорникъ, началникъ, инспекторъ, директоръ и пр. пр. висши и нисши началници, подначалници, малки и голѣми, светски и духовни, стари и млади въ най-различнитѣ обществени и частни организации и общества.

Ако тия поне качества има всѣки надзорникъ, мисъльта за *тъй е било, тъй е сега и тъй ще бжде занапредъ,* ще отстжпи мѣсто на другата мисъль — да вѣрваме, да се надѣваме, да се уповаваме и да творимъ съ радость дѣлото на обновена България.

Олга Б. Илиева,
Плѣвенъ

По-малко жени-учителки!

... Разгънала майчино сърдце, раздиплила широка душа, тя — учителката — кжса най-свиднитѣ цвѣтове, що Божата дѣсница е предопредила за нея и въ даръ ги подава на довѣрени питомци. Не жали, че млади сили пилѣе. Не плашатъ я бѣлитѣ скули, ни първитѣ бразди, що твърде подранилата есень на живота връзъ измореното й чело оставя. Съ грижовенъ майчинъ погледъ тя гали напрегнатитѣ детски главички. Съ забрава работи. И сладко опиянение й носи всѣка детска проява... Но, ей прокънтява въ съзнанието страшна закана: „По-малко жени изъ училищата! . . Съкратете! . . “ И плувне надъ помрачената радость затаено страшно чувство, що ежедневието е вплѣло въ сърдцето на онази, която носи искрици отъ себеотрицанието на Богочовѣка. Въ даръ ли се поднесе на учителката това завидно мѣсто въ изграждане на образователното дѣло, та тъй безболезнено ще може да се откжсне тя оттамъ, кждето природата й я наложи? А искате ли да проследите страшно уморителния пжть, който я изведе до мѣстото, което й се оспорва?

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Време на пълно невежество и лутания дълго цари. Но ето че човѣшкиятъ разумъ почва да се радва на свои постижения. Туря се начало на по-висока култура и личатъ проблески на педагогична дейность. Петь и половина вѣка преди Христа Китай, Индия и Персия се радватъ на самобитна култура. Иматъ вече и свои училища, които сж привилегия само на момчетата. Египетъ — страната, която създава висша за времето си мждрость — оставя жената да тъне въ невежества, заедно съ роба. У евреитѣ тя е презрѣна тварь. Спартанцитѣ полагатъ извесни грижи, но тѣ засѣгатъ само физическото възпитание на девойкитѣ. Едва въ Римъ, върху тъмния фонъ отъ невежи жени, се открояватъ фигуритѣ на нѣколко майки — истински възпитателки. Свободата и уважението, съ които се ползва за кжсо време римлянката, я издигатъ до тамъ. Античенъ споменъ на възпитание оставятъ: Ветурия — майката на Марка Кориолана; Корнелия — майката на братя Гракхи. По интуиция, може би, тѣзи жени се докопватъ до онова възпитание, което възвеличава духа и прави чедата имъ достойни синове на отечеството. . .

Срѣдъ разтлението на класическия свѣтъ (Елада, Римъ) надъ унилия духъ на човѣчеството прозвучава огненото слово: „Любете другъ другa!“ Христосъ приравнява високомѣрния мжжъ съ безправната жена. Въ началото подъ стрѣхитѣ на първитѣ монастири се обучаватъ и момичета. По-късно, обаче образованието става привилегия

само на духовенството. Сега жената, споредъ учението на църквата є вече „живъ грѣхъ", „убежище на дявола". Пѫтьтъ ѝ къмъ напредъкъ и образование е пакъ прегражденъ.

Силенъ подемъ на творчество въ всички насоки дава 17 вѣкъ. Науката има свои великани — Коперникъ, Кейлеръ, Галилей. Педагогиката се явява вече въ истинска своя физиономия. Нейни представители сѫ: Беконъ, Декартъ, Фенелонъ. Последниятъ въ единъ свой трактатъ ратува за ново възпитание на девойкитѣ. Той иска знанията изъ история, правосѫдие, както и изкуствата да не сѫ чужди на момичето. А по-късно Коменски, чиито мисли сѫ сѫщность и на днешната педагогика, добавя: „Нѣма доказателства, за да лишаваме женитѣ отъ образование. Не сѫ ли и тѣ като насъ — подобие на Божеството?.. Тѣ не еднажъ сѫ извиквани на велики подвизи и съ волята на Бога сѫ стоели на чело на народитѣ. Или ние се боимъ отъ лекомислието имъ? Но — колкото повече е заетъ умътъ, толкова по-малко мѣсто остава за лекомислието, което произтича обикновено отъ душевна пустота".

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Пронизва се свѣтълъ лѫчъ и проблѣсва срѣдъ нощьта, забулила отвредъ земята на дѣдитѣ ни... А тъма е владѣла дълго надъ тази земя. Въ тъма се ражда племето ни. Непросвѣтена е отломката българи, що преминава въ предѣлитѣ на славянската земя. Груби сѫ нравитѣ имъ, тежко е положението на женитѣ... Минаватъ вѣкове. България цъвти. Дворцитѣ на Великия Симеонъ се пълнятъ съ просвѣтени люде. Но жената е далечъ отъ тѣхъ... И презъ второто българско царство тя е все това, което бѣше поданицата на Исперихa.

Прокънтяватъ злокобно веригитѣ на двойно робство. Помрачава се, заглъхва славата на българина. Въ тѫга и сълзи потичатъ днитѣ... Минаватъ години, вѣкове. Подъ рутинитѣ на нѣкогашното цвѣтуще царство живѣе само едно — будното съзнание на роба. И то едничко се бори съ мрака... Свѣтлина прониква на първо време отъ монастиритѣ, а следъ това заблѣщукватъ и огнища на просвѣтата — училищата. Въ малкитѣ схлупени килии „аз-букито" пѫди мрака — невежеството ѝ открива нови хоризонти предъ очитѣ на младежьта. Но и тукъ затварятъ вратитѣ на девойката. Тя вкусва отъ сладостьта на знанието само подъ свода на монастиря. Калугерица или монастирска послушница — ето единственията пѫть, който води жадуващата за свѣтлина душа къмъ цельта.

Въ деветнадесетия вѣкъ — времето на най-усиленото разпространение на народно образование — поникватъ и първитѣ светилища, които се силятъ да дадатъ най-необходимитѣ знания на нашето девойче. За тѣхната поява ратуватъ български жени, у които вѣрата въ могѫществото на просвѣтата ги тика напредъ, въпрѣки тежкия непоносимъ пѫть, що чертае дѣлото. Българката прозира презъ тъмата и долавя нуждитѣ на времето. Тя — вѣрната послушница на стана ѝ хурката — бързо изплува надъ всичко дребно и съ жарь се хвърля въ обществения животъ... *Тъмното робство ражда жени, които сѫ честъ на народното учителство и на българитѣ изобщо,*

Съ благоговение и дълбока почить трѣбва да произнасяме имената на първитѣ труженици въ полето на образователното дѣло у

насъ. Въ тѣхъ прозира не силата на гения, но самоотверженостьта за жертви на високосъзналия се гражданинъ. Тѣхъ опива славата на тихото доволство, родено отъ изпълнението на свещенъ дългъ.

Малкото знания, които монастирското учение имъ дава, сж достатъчни да дадатъ тласъкъ на скрититѣ сили, общуващи въ женската душа. Вѣкове е осакатявана тази душа, а жива и пълна съ мощь идва въ помощь на просвѣтното дѣло... Не заслужава ли наредъ съ имената на най-самоотверженитѣ български синове да стои името и на Анастасия Димитрова — основателката на девическитѣ свѣтски училища у насъ? Не буди ли възторгъ образа на неустрашимия борецъ въ просвѣтното поле на дейность — баба Недѣля Петкова (родена въ Сопотъ въ 1826 г.)? Въ мрачната атмосфера на бедняшка кжща е закърмена тя. Тѣсната, душна монастирска килия е единствената аудитория, въ която получава оскждитѣ си знания. А оттамъ изхвръква волна, жизнерада и съ борчески духъ българка. Материнскитѣ й длъжности къмъ петьтѣ й деца не й пречатъ да кръстоса България (София, Самоковъ, Прилѣпъ, Охридъ) и да сѣе семето на българщината. Минава презъ затворническа килия, въ която я хвърля гръцкия владика, но духътъ й не унива. Тя продължава просвѣтната си дейность въ Битоля, Охридъ, Солунъ. „Съвестьта — пише тя въ записките си — не ми позволяваше да напустна училището и да се пръснатъ петдесеть деца по гръцки училища".

Народо-просвѣтната дейность на тѣзи предани, идващи до себеотрицание жени, е подета отъ нови ратници-учителки. Предосвободителната епоха се радва на редица девически училища, които сж дѣло на прогледналата и просвѣтена българска учителка. Съ всички сили се бори тя да прегради пжтя на ширещето се невежество. „Чрезъ просвѣта къмъ свобода!" Този е девизътъ на всички съзнателни борци у насъ. Нему е въ услуга и българската учителка...

И докато историята на поробената ни земя отбелязва редници-жени въ образователно-възпитателното дѣло, свободниятъ Западъ отхранва таланти въ педагогиката. На ясно очерталия се вече педагогически хоризонтъ изпъкватъ фигуритѣ на Елена Кей и Мария Монтесори.

Елена Кей праща първитѣ лжчи — предвестници на онзи изгрѣвъ, на който се радва днесъ новото училище. Нейнитѣ предсказания лежатъ въ основата на най-модернитѣ педагогически течения. Въ своето произведение „Вѣкътъ на детето" тя предвещава онази свобода на детската индивидуалность, която днесъ пионеритѣ-новатори иматъ за алфа и омега на педагогическитѣ си разбирания.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Последнитѣ десетилѣтия на нашия вѣкъ пъстрѣятъ отъ опити за ново възпитание и нови училища. Срѣдъ тѣхъ Далтонскиятъ планъ величаво надига глава и пръска своята оригинална свѣтлина далечъ презъ океана. Далтонскиятъ планъ нѣма въ основитѣ си философскитѣ мждрувания на прочутъ теоритикъ. Той изниква задъ скромната фигура на селска учителка. Елена Паркхърстъ е името на тази преобразователка. Тя има за своя предтеча Елена Кей и за своя учителка отчасти m-me Монтесори.

Съ „метода на проектитѣ" е свързано името на Мисъ Уелсъ. Въ услуга на напредничавитѣ идеи е вложила всички свои сили и

г-ца Амелия Хамаидъ — сътрудница на Овидъ Декроли. Тя привежда на дѣло онова, което Декроли създава като теория. Интересъ будятъ още и опититѣ на г-жа Жуенъ — основателка на „Училища на открито“ — и г-жа Го де Шу, която създава „Училище за мързеливи деца“. Елизабетъ Ротенъ и Беатриче Енсоръ заедно съ Адолфъ Фериеръ се считатъ за основатели и директори на лигата за ново възпитание. Не по-малка е заслугата и на Нина Бангъ — смѣла реформаторка на учебното дѣло въ Дания. Своитѣ преобразования тя налага презъ времето, когато е облечена въ властьта на министеръ на просвѣтата.

Задъ тѣзи колоси въ новия педагогически свѣтъ се роди безкрайна върволица отъ хиляди жени-редници въ учебно-възпитателното поприще. И всѣка една отъ тѣхъ внася по капка въ онази живителна струя, която влѣче младитѣ поколѣния къмъ възходъ.

Възпитанието и майчинството сж тъй сродни на женската душа! Чуденъ ли е, следователно успѣхътъ й въ полето на образователно-възпитателното дѣло? Въ жертва на това дѣло тя принася топлотата на своето женско сърдце, силата на волята си и всичко онова, що ревниво отъ вѣкове кжта въ душата си. Ражда се въ робство — а става изворъ на свободолюбие. Мжчатъ се да я възпитатъ като автоматъ-кукла, а тя възпитава вече творчески личности — бждещи строители. Кой е по-силенъ отъ природата?

Учителката-майка е вѣрна на майчинския си дългъ къмъ своитѣ и чужди рожби, независимо отъ „ергенския данъкъ“, който продължава да плаща. Неоснователенъ е страхътъ, че тя съ прекалената си нѣжность ще направи отъ довѣрениците си мекошави българи. Суровото възпитание може да откърми по-много предатели.

„Повече любовь е нуждна“! — крещятъ отвсѣкжде... Подъ скромната черна престилка на учителката пулсира истинско българско сърдце. А който знае да обича родното, той може съвсемъ непринудено да ориентира и поведе младото поколѣние въ сжщия пжть.

Не бива да се шиба и наранява душата на учителката. Осакатена душа не твори — нито творци създава. Дайте повече просторъ и свобода на женското творчество въ изграждане образователното дѣло у насъ!

Олга Симеонова,
гим. учителка — София

Една велика жена

Мария Кюри! — Отъ бедна, боязлива и нѣжна девойка, дъщеря на поробенъ народъ, израства, въпрѣки несгодитѣ, лишенията и нещастията, велика учена жена, велика не само съ своето дѣло, съ заслугитѣ си къмъ науката, велика още съ примѣра на своя животъ. Този животъ е изпълненъ съ самоотрицание и безропотно изпълнение на дълга къмъ човѣчеството, обществото и семейството.

Мария Склодовска е родена на 7 ноември 1867 г. въ Варшава. Тя е петото дете, най-малката дъщеря, любимката на всички въ семейството, на учителя по физика и математика Владиславъ Склодовски.

Мария рано се запознава съ горчивинитѣ на живота. До десетата си година тя два пѫти срѣща смъртьта, която най-напредъ й отнема любимата сестра, а по-късно я лишава и отъ свидна майчина обичь и грижи.

Въ училище Мария проявява блестящи дарби, има отлично държане, спечелва сърдцата на всички учители.

Следъ завършване на срѣдното образование тя иска да продължи учението си, и понеже въ Варшавския университетъ тогава не допущали жени, тя мечтае за Парижъ. По-голѣмата й сестра сѫщо се стреми къмъ Парижъ, за да следва медицина. Но бащата не може съ оскѫднитѣ си срѣдства да издържа децата си въ чужбина. Тогава Мария, която има само шестнадесеть и половина години, започва да дава най-напредъ частни уроци, да подготвя слаби ученици, а после става въ продължение на три години домашна учителка на децата на богати провинциални семейства. Почти всѣки день, следъ като изпълни задълженията си, тя събира децата на слугитѣ и ги учи на четмо и писмо. Живѣе извънредно скромно и изпраща часть отъ заплатата на сестра си, която вече учи въ Парижъ, а останалата часть пести. Тѣзи спестени пари, къмъ които бащаи прибавя една малка сума, й даватъ възможность да замине и тя за Парижъ.

Тамъ става студентка по физика, посещава усърдно лекциитѣ въ Сорбоната, работи неуморно въ лабораторията на университета, а въ кѫщи продължава до късно презъ нощьта занятията си по физика, математика и химия. Тя е така увлѣчена въ работата си, че неудобствата и лишенията при които живѣе не я тревожатъ. А лишенията не сѫ малко, тъй като паритѣ, съ които разполага не стигатъ за да има винаги топли дрехи, здрави обувки, силна храна и вѫглища за печката. Но тя всичко това понася безъ роптание и се смѣта все пакъ щастлива, щомъ има възможность да учи и работи. Тя вѣрва, силно вѣрва, че всѣки човѣкъ е призванъ за „нѣщо“ и, че това „нѣщо“ трѣбва да се постигне на всѣка цена. Това „нѣщо“ я подкрепя при всички трудности и горчивини, които животътъ й поднася — и тя смѣло и съ успѣхъ върви напредъ по своя пѫть.

Презъ 1894 год. тя се запознава съ френския професоръ по физика Пиеръ Кюри, който още отъ първата среща е очарованъ отъ нейния умъ, отъ нейната грация и миловидность. На следната година тѣ се вѣнчаватъ и всѣки отъ тѣхъ продължава своята научна работа. Мария Кюри се натоварва още и съ домакинската работа, тъй като не може да плаща на прислужница. Когато тя става майка, работата й още повече се увеличава. Тя е преданна, нѣжна и грижлива майка, тя сама кѫпе детето си, приспива го и дори сама шие дрехитѣ му и вписва всѣки день въ една тетрадка бележки върху състоянието и развитието на детето. Заета съ непрекѫсната работа, тя почти нѣма време да си отдъхне. Нито за единъ моментъ тя не пренебрегва домакинскитѣ и майчинскитѣ си задължения, нито пъкъ научната си работа. Презъ цѣлия си животъ тя проявява удивителна издържливость.

Презъ 1898 год. Мария Кюри започва изследвания върху урановитѣ съединения, които изпущатъ особени лѫчи, действуващи на фотографическата плоча презъ непрозрачна хартия и правещи въздуха добъръ проводникъ на електричеството. При тѣзи изследвания тя, съ

сътрудничеството на мѫжа си, установява сѫществуването на новъ химиченъ елементъ, който изпуща лѫчи много по-силни отъ урановитѣ. Този новъ елементъ получи името р а д и й, а веществата подобни на него — р а д и о а к т и в н и.

Отъ 1399 г. до 1904 г. съпрузитѣ Кюри, поотдѣлно или заедно, или въ сътрудничество съ нѣкой тѣхенъ събратъ, известяватъ съ 32 научни съобщения за постиженията въ областьта на радиоактивностьта. Всѣко едно отъ тия съобщения представлява една победа надъ неизвестното, която се дължи на упорита работа и голѣма любознателность.

Особенитѣ явления, които се наблюдаватъ при радиоактивнитѣ тѣла, явления неподозирани до тогава, раздрусващи основни истини въ науката, увличатъ много учени отъ всички страни. Скоро се откриха и други радиоактивни елементи. Установи се, че радиоактивнитѣ елементи се превръщатъ едни въ други, т. е., че неорганичната материя еволюира, следвайки неизмѣнни закони. Узна се, че всички предмети, разположени наблизо до нѣкое радиоактивно вещество, ставатъ сами радиоактивни — придобиватъ индукцирана радиоактивность. Установи се още, че радиевитѣ лѫчи иматъ физиологично действие: разрушаватъ клеткитѣ, образуватъ рани; но разрушаватъ и болни клетки, което може да се използува за лѣкуване на нѣкои болести, като вълчанката (лупуса), тумуритѣ и рака. Този начинъ за лѣкуване се нарича кюритерапия.

Съпрузитѣ Кюри биха станали много богати, ако бѣха патентовали техниката за получаване на радия. Но тѣ отказватъ, по настояването на Мария Кюри, да сторятъ това, защото смѣтатъ, че научнитѣ постижения не трѣбва да служатъ за лично обогатяване, че плодоветѣ на науката сѫ предназначени за цѣлото човѣчество. За своето откритие Мария и Пиеръ Кюри получаватъ половината отъ Нобеловата премия за физика презъ 1903 година. Тѣ получаватъ още много отличия отъ научни дружества, академии на наукитѣ, университети.

Тъкмо при възхода на живота имъ, когато тѣ, неизмѫчвани вече отъ материалнитѣ недоимъци, спокойно сѫ отдадени на ползотворна научна работа, Пиеръ Кюри загива трагично. За Мария Кюри това е страшенъ ударъ, тя е съвършенно съкрушена, всичко по-нататъкъ ѝ се вижда безцелно и безсмислено. Но тя стоически понася и това изпитание и напрѣга всичкитѣ си сили, за да продължи научното дѣло, започнато заедно съ нейния другарь въ живота и работата, да отгледа и възпита дветѣ си дъщери Ирена и Ева.

Катедрата по физика, която Пиеръ Кюри заемаше при Парижкиятъ университетъ, даватъ на Мария — най-достойната замѣстница на своя мѫжъ. Като професорка, и по-рано като преподавателка въ Педагогическата школа за момичета, Мария Кюри проявява голѣма вещина; въ уроцитѣ си внася винаги нѣщо ново, оригинално, има свои методи на преподаване.

Създаването и бързото преуспѣване на Радиевия Институтъ въ Парижъ, уреденъ специално за проучване на радиоактивнитѣ явления, се дължи на нейнитѣ усилия и на нейната всеотдайность на дѣлото, което върши. Тя напѫтва, съветва, вдъхновява младитѣ люде — бѫдещитѣ учени дошли отъ всички страни на свѣта да работятъ въ Инсти-

тута, следи съ голѣмъ интересъ и участие работата на всѣкиго. Тя щедро раздава на своитѣ ученици огромнитѣ знания, които е натрупала презъ своята дългогодишна научна работа.

Мария Кюри е по природа затворена, сдържана, но внася толкова човѣщина въ отношенията си къмъ ученици, сътрудници и дори къмъ служашитѣ въ Института, че спечелва преданностьта и сърдцата на всички безъ изключение.

Въ този Институтъ работи по-голѣмата й дъщеря Ирена, която по-късно заедно съ мѫжа си Фредерикъ Жолио, сѫщо ученикъ на Мадамъ Кюри, получаватъ Нобеловата премия.

За нуждитѣ на Института Мария Кюри подарява нѣколко грама радий, който сама е получила, а единъ грамъ радий струва цѣло богатство, което тя не използува за себе си.

Презъ време на войната тя урежда специални коли-автомобили съ рьонтгенови апарати, които посещаватъ болницитѣ на фронта; сама неуморно пѫтува съ една такава кола, помага на лѣкаритѣ при рьонтгеновитѣ прегледи на раненитѣ войници, спи кѫдето завърне, храни се съ каквото намѣри, прибира се въ кѫщи, само когато е болна. Пожертвува за държавата сумата отъ втората Нобелова премия, която получава презъ 1911 година. Златнитѣ монети и златнитѣ си медали — всичко, което има, дава на своето второ отечество.

Следъ войната на два пѫти отива въ Америка, за да получи като даръ отъ американскитѣ жени по единъ грамъ радий, като първия грамъ радий предава на Радиевия институтъ въ Парижъ, а втория — на Радиевия институтъ въ Варшава, уреденъ пакъ по нейна инициатива. Много пѫтува изъ всички европейски държави, канена на разни научни конгреси, тържества, на университетски праздници. Почеститѣ, съ които я обсипватъ отъ всички страни не я радватъ, тя е равнодушна къмъ тѣхъ, тѣ даже я стѣсняватъ. Прочутата по цѣлъ свѣтъ Мария Кюри остава до края на живота си скромна, строга къмъ себе си, тиха, работлива, привързана къмъ семейството си, не обича шума, блѣсъка, мрази и избѣгва ласкателствата; скѫпи времето си.

До последнитѣ дни на живота си Мария Кюри не престава да работи въ Радиевия институтъ, да пише научни трудове, въпрѣки силната повреда въ зрението си.

Радиятъ, съ който Мария Кюри работи въ продължение на 35 години, постепенно я убива; подъ влияние на неговитѣ лѫчи тя заболѣва отъ неизлѣчима, злокачествена анемия съ треска.

Въ ранно утро на 4 юлий 1934 година престана да тупти сърцето на великата жена — свърши единъ прекрасенъ и чистъ животъ!

Н. ФУРНАДЖИЕВА у-ка,
Пловдивско

Съвременната жена и селото

Когато казвате за една жена, че е „съвременна", обикновено се разбира за такава, която търси и предпочита лекитѣ удоволствия и забави, която прави впечатление съ своята приятна външность и елегантность. Това е отчасти истина. Всѣка жена, безъ разлика на материалио и семейно положение, се старае да отговаря на сегашното

изискване на модата, но подчертавамъ, истински съвременната жена не се ограничава само съ това. Наредъ съ грижитѣ къмъ своята външность, тя полага такива и за културното си усъвършенствуване и за задоволяване на духовнитѣ си нужди. Интересува се живо и отъ обществения животъ. Малко сж тия жени, които убиватъ времето си предъ огледалото и търсятъ удоволствие въ тютюневия димъ и клюкитѣ. Днесъ съвременната жена върви съ смѣли крачки напредъ въ своето развитие, настига мжжа и се изравнява почти съ него. Вгледайте се добре. Тя го замѣства достатъчно въ много частни и държавни служби като работничка, чиновничка, учителка, лѣкарка, агрономъ, акушерка, архитектка и много други специални служби. Все по-често се срѣща името на жената като писателка, художничка, артистка, журналистка, сказчица по разни културно-просвѣтни и стопански въпроси. Това, разбира се, е общо казано. Конкретни факти, ако потърсимъ, ще намѣримъ въ дейностьта на съвременната жена, изпратена като учителка, лѣкарка, агрономка и пр., на служба въ българското село. Тукъ, именно, съвременната жена, наредъ съ мжжа-общественикъ, работи споредъ сили и възможности, въ полето на народната ни култура. Въ народнитѣ читалища тя е една отъ дейнитѣ членки. Виждаме я като лекторка на народнитѣ университети. Наблюдаваме усърдната ѝ дейность, като учителка-съветничка, като добра и искренна събеседница на селянката-майка и дъщеря. Напжтствията ѝ по редъ домакински, хигиенични и стопански въпроси се търсятъ отъ любознателнитѣ селянки. Участието въ утра, забави и театрални представления ѝ струва много сили и безсънни нощи. Съвременната, по-културната жена на село чувствува, че тя самата е лишена отъ удоволствията на града, но прави всичко възможно, за да създаде такива на мѣстното население. Това тя върши не да се препоржча, а по вжтрешно убеждение, че това е нейното призвание, службата ѝ въ полза на народа. Това я окриля и ѝ дава сили и бодрость да изтрайва особено многото неблагоприятни условия, при които работи. Много пжти мжжътъ-общественикъ се отчайва отъ действителностьта, но жената — не. Тя вижда, че селянитѣ сж нѣкакъ недовѣрчиви и иматъ особени отношения къмъ нейната обществена дейность и проявитѣ ѝ. Колко пжти съ сълзи на очи е посрѣщала обидитѣ на самозабравили се младежи и пийнали мжже? Колко пжти селскитѣ кучета сж я плашили, когато се е завръщала вечерь късно отъ репетиция, сказка, забава и пр.? Това временно я обезсърдчава. Мине часъ, деньдва и желанието ѝ за работа пакъ възкръсва. Разбира тя, че виновници на неприятноститѣ ѝ сж нѣ хората, а тѣхното невежество и мизериятa, които сж убили стремежа имъ къмъ културни придобивки, къмъ търсене повече красота, радость и свѣтлина въ живота. Тя знае, че противъ селскитѣ нрави, обичаи и традиции нѣма защо да се действува бързо. Положителното въ тѣхъ ще се насърдчава, а лошото и отрицателното ще се постепенно корени. Това я кара да живѣе по-близко до радоститѣ и бедитѣ, до щастието и нещастието на българската селянка. Копнежитѣ и желаиията ѝ тя ревниво проучава и заздравява връзкитѣ и отношенията си къмъ нея. Въ това направление въ нѣкои наши села е направено доста и добритѣ резултати не подлежатъ на съмнение. Заробената въ непосилна селска работа българска

селянка постепенно хвърля веригитѣ на невежеството, простотията и предразсѫдъцитѣ. Селянката виждаме като посетителка въ читалището, кѫдето слуша наредъ съ мѫжа беседи и сказки по разни въпроси, свързани съ нейното сѫществуване и живота ѝ като момиче, домакиня и майка. Селянката започва да гледа въ лицето на женатаобществеица на село, като на своя близко чувствуваща я сестра. И така трѣбва да бѫде навсѣкѫде. Нали тѣ заедно съ общи сили ще възпитаватъ и превъзпитаватъ подрастващитѣ поколѣния, найценното ни народно богатство? Нали тѣ заедно ще създаватъ и градятъ красота, благоденствие и въ най-далечното, най-откѫснатото отъ културата на градоветѣ село?

НЕВѢНА ИЩЕВА,
критичка — София

Педагогическитѣ възгледи на Бѣлинский

(По поводъ 90-годишнината отъ неговата смъртъ)

На 9 юний миналата година, се изпълниха 90 години отъ смъртьта на великия руски литературенъ критикъ *Висарионъ Григориевичъ*. Въ своитѣ статии Бѣлински е давалъ твърде много мѣсто и на въпроси около възпитанието и обучението на младитѣ поколѣния въ съвременната нему Русия. Педагогическитѣ възгледи въ периода на разцвѣта на неговата критична дейность иматъ историческо и прогресивно значение, сѫ отъ голѣмо значение днесъ, и затова е необходимо да се знаятъ отъ всѣки учитель. Бележитиятъ критикъ, съ своята страстна гениална натура и съ блестящи редове на своитѣ огнени статии за времето му изъ основи раздрусалъ господствующата тогава училищна система. Той е ратувалъ за възпитанието на свободната човѣшка личность, чужда отъ съсловни предразсѫдъци и вѣрски заблуждения.

Подъ влиянието на абстрактната индуалистична философия на Хегеля, Бѣлински изважда цѣлитѣ на възпитанието и неговитѣ срѣдства изъ своитѣ концепции за разбиране смисъла на живота, който се криелъ споредъ него въ стремленнето на човѣка къмъ истината. *„Човѣкътъ трѣбва да бѫде сѫдъ на истината"*. Това стремление се осѫществява чрезъ трудъ, борба и лишения. Той говори, че личностьта на човѣка е частна и ограничена и че само истината може да го направи обща и вѣчна.

Първото условие за да се достигне тази истина е човѣкъ да се отрече отъ самия себе си въ полза на истината. Оттука произтичатъ доброволнитѣ лишения, борба съ собственитѣ желания и стремления, самопожертвуването.

Споредъ Бѣлински, оня, който не познава и не е изпитвалъ въ

живота си тѣзи лишения и само ограничения, той не живѣе съ истината (т. V, стр. 174).

За такова опредѣление на абстрактнитѣ цели въ живота е указало влияние философията на Хегеля.

Той често повтарялъ: "Да възпитаваме преди всичко човѣка". Най-главното назначение на човѣка е да бжде човѣкъ. Бѣлински говори, че *първоначалното възпитание има за задача да възпитава не чиновника, не поета, не занаятчията, но човѣка, който зъ последствие може да стане и това, и онова, но непрестава да бжде човѣкъ.*

Бѣлински отдавалъ голѣмо значение на възпитанието. Но заедно съ това той поддържалъ, че възпитанието всичко ие може да направи, защото ролята на наследствеността е голѣма.

Възпитанието може да засили добритѣ наклонности на човѣка и да изправи лошитѣ. Той не е съгласенъ съ Лока, който намира, че душата на детето е чиста дъска (tabula rasa). По пжтя на възпитание не може да се напише на тази дъска любимия надписъ или любимото изображение, защото много зависи и отъ природата на човѣка. Природно човѣкъ е субстанция и индивидиумъ, и всѣки е въ състояние да направи лошо или добро по своята воля, мимо даденото му възпитание. Възпитанието има голѣмо влияние, но възможността детето да прояви своитѣ свойства зависи най-много отъ неговата сжщность, отъ неговия организъмъ, природа. *Написаното на дъската зависи не само отъ желанието на този, който пише, но и отъ самия материалъ на тази дъска.* Не е чиста дъска душата на детето, а дърво въ зародишъ. Дивата ябълка чрезъ присаждане може да се застави да ни дава по-хубави и по-вкусни плодове, но да нака раме да ни дава портокали, това безусловно е невъзможно.

Отъ тука произтича искането индивидуално да се пристжпва къмъ детето, пристжпъ, който трѣбва да има предвидъ природата му, неговитѣ психофизиологични особености. Възпитанието, споредъ Бѣлински, трѣбва да бжде помощникъ на детската природа. Задачата на възпитанието има своето истинско и велико назначение да развива природнитѣ свойства на човѣка, тѣзи, които ще му сж необходими за изпълнение опредѣлена роля въ неговия бждещъ животъ въ обществото и на служба на истината.

Подъ влияние философията на Фейербаха Бѣлински прави опити да изнесе постжпкитѣ и поведението на човѣка изъ неговитѣ психофизически особености.

Споредъ Бѣлински чувствата предшествуватъ знанието.

Тоя човѣкъ, който не почувствува истината, той не може да я разбира. Въ децата чувствата и разума сж въ вражда. Възпитание на чувствата имъ придава пълнота, хармония и поезия въ живота, при изключителното развитие на ума оставатъ децата безъ сърдце и въ тѣхъ изникватъ коренитѣ на бурени и децата стават резонери.

Споредъ Бѣлински, психологията се основава на физиологията и анатомията. Той даже доказва, че физиологическитѣ процеси, които се проявяватъ въ човѣшкия организъмъ, отражаватъ поведението на човѣка върху изражението на лицето му, на неговитѣ маниери, жестове, гласъ, темпераментъ и пр., но едновременно съ това той вѣрва, че

маниеритѣ на човѣка зависятъ твърде много и отъ възпитанието, и отъ въздействието на околната срѣда.

Бѣлински предлага, децата да се възпитаватъ къмъ трудъ. Този навикъ систематически и непрекжсното упражняване въ трудови упражнения ще се преобърне въ втора природа, въ наслаждение. Когато трудътъ се превърне въ привичка е радость и блаженство. Въ писмо до единъ отъ ученицитѣ си той пише: „Само трудътъ може да направи човѣка щатсливъ, душата му да бжде ясна, хармонична и доволна отъ себе си. . . Трудътъ облагородява човѣка (т. II, стр. 77).

Въ доучилищната възрасть възпитанието на децата се свежда до правилната организация на храненето, съня, игритѣ и гимнастическитѣ упражнения на децата. Бѣлинский обръща голѣмо внимание върху възпитанието и правилното развитие на сърдцето, мозъка н нервната система.

Бѣлинский подчертава голѣмото значение при възпитанието на непосрѣдственитѣ общения съ природата.

Съвременната училищна практика желае насила да откжсне детето изъ околната срѣда, и въпрѣки това, то изключително говори за близкитѣ предмети и явления. Детето е необходимо да се запознае, какъ се строи кжща, пече хлѣбъ, съ който ежедневно се хранимъ, какъ се изработва кжщната мебелъ, дрехитѣ които обличаме и пр. Детето нищо не знае за тия явления изъ околния животъ, а необходимо му е да ги знае. „Ние гледаме сламката, която е далече отъ насъ, а не виждаме гредата предъ носа ни", — говори Бѣлинский. Отъ тукъ произтича основното педагогическо положение, което идва отъ Яна Амоса Коменски, че трѣбва да се почне отъ близкото и познатото, и постепенно да се преминава къмъ по-далечното и малко познатото. *Бѣлинский възстава противъ отвлѣчечото и ратува за широка нагледность.*

„Нагледностьта", — говори той, — днесъ е единодушно призната за най-необходимъ и могжщъ помощникъ при обучението. Образитѣ на предметитѣ сж материално и чувствено спомагателно срѣдство за спасяване горкитѣ деца отъ мрътвитѣ и книжни знания (т. XI, 179—180).

Интересътъ на детето трѣбва да бжди взетъ подъ внимание отъ обучението. Отговоритѣ, които учителтъ даза на зададенитѣ отъ децата въпроси, трѣбва да бждатъ точни, кратки и ясни. Децата сж любопитни. На тѣхнитѣ въпроси трѣбва да отговаряме търпелаво и сериозно, съобразно тѣхното умствено развитие.

По отношение методитѣ за възпитателното въздействие Бѣлински предлага преди всичко ласки, взаимна любовь, довѣрие и привързаность къмъ децата. Учителтъ трѣбва да бжде високонравственъ човѣкъ, образецъ. Неговото поведение трѣбва да бжде всѣкога твърдо и последователно. На детето може да се влияе само тогава, когото между учитель и ученикъ има взаимна любовь, а това се постига, когато учителтъ се откаже отъ своя личенъ животъ и живѣе само за детето. *„Детето не признава любовь по дългъ, а такава като взаимно чувство. Да се стремимъ за създеване у децата открита душа. Тя е свѣтълъ ручей, който отражава въ себе си чисто небе. Прикритата душа е мрачна бездна, въ която живѣятъ вампири и жаби* (т. V, стр, 178).

Бѣлинский ясно и категорично подчертава решающата роля на учителя: Възпитанието може да направи отъ човѣка или добродетеленъ Сократъ или развратенъ Неронъ. Въ ржцетѣ на възпитателя е участьта на цѣлия човѣшки животъ (т. V, стр. 181)!

Педагогътъ всѣкога е длъженъ да почита ръста на ученика. Инъкъ ще стане смѣшенъ въ очитѣ на децата. Детето въ отдѣлението е отрокъ, следъ това — юноша и най-после — мжжъ. Възпитателътъ трѣбва да следи детското развитие и съобразно съ него да измѣня методитѣ на своето въздействие.

Бѣлински се изказва противъ физическото наказание, което оскърбява дѣтето, унижава въ самитѣ тѣхъ уважението къмъ себе си, препълва сърдцата имъ съ чувства на унижение, страхъ, подлость, лукавство и пр. Ами пръчката? Тя трѣбва да се замѣни съ строгъ погледъ, хладно и вежливо обръщение, косвенъ упрекъ, деликатенъ намекъ, въ краенъ случай и отказъ отъ излегъ, участие въ слушане четене на приказки и други увлекателни книги, и като най-голѣма мѣрка — задържане известно време въ класъ. Тия наказания трѣбва да се прилагатъ съразмѣрно вината. И щомъ наказателната мѣрка предизвика сълзи, разкаяние и изправление, то трѣбва да се прекрати. Къмъ нѣжната детска душа трѣбва да си служимъ съ най-леко наказание. „Душата на децата отъ честитѣ и силни наказания става груба, жестока и безсъвестна. На нея не може да въздействуватъ по-голѣми наказания".

Бѣлинский твърди, че истинското възпитание на децата изисква отъ учителя *да бжде преди всичко човѣкъ, а не звѣръ, да бжде преизпълненъ съ нѣжность и любовь къмъ децата* (т. V, стр. 179).

Сжщиятъ се изказва и противъ ония награди, които практикували французитѣ презъ това време — да се кичатъ главитѣ на прилежнитѣ ученици съ лаврови вѣнци. Съ тѣзи вѣнци тѣ даже водили децата въ театъръ. Съ такива постжпки децата се преизпълватъ съ щеславие. Бѣлинский допуска като награда за децата само подаръци на книги и играчки.

Всѣки човѣкъ има своя физическа физиономия, а следователно и душевна такава. Да ги уеднаквимъ — това е невъзможно, мъртва абстракция, само логически мечти (т. XI, стр. 39).

Подъ влияние на материалистическата философия на Аейербаха Бѣлинский въ края на своя животъ за основа на обучението вече слага не класическитѣ езици, а естествознанието и „точнитѣ науки". Той пише: „Детето несравнено по-интересно е да научи, какъ се образува дъжда, нежели да узнае, съ какви костюми сж ходили римляиитѣ (т. XII, стр. 565).

Нравственото възпитание въ педагогическата система на Бѣлинский е на първо мѣсто. То трѣбва да се състои въ практическа нравствена стойность, въ създаване на нравствени привички и подражаване на хубави примѣри. Особено рѣзко Бѣлинский възразява срещу сухото морализиране като срѣдство за нравствено възпитание. Семейството трѣбва да бжде първиятъ учитель за това възпитание. Именно, домашното възпитание трѣбва да даде на човѣка моралнитѣ основи на неговия характеръ. Длъжностьта на училището е да създава учени граждани, добри членове на държавата. Семейството ако не създаде чо-

вѣка, ще създаде лошъ гражданинъ. И затова длъжноститѣ на родителитѣ и възпитателитѣ е голѣма, важна и велика. Въ тѣхни ржце е участьта на цѣлия животъ на човѣка. Първитѣ впечатления изъ детинството иматъ катастрофално влияние за юношеската срѣда. Всичко по-нататъшно развитие се извършва подъ непосрѣдственото влияние на тия първи впечатления.

По въпроса за формирането на човѣка Бѣлинский различава два моменти. Семейното възпитание, което дава общата база за по-нататъшното развитае и държавата, която по-нататъкъ работи надъ тия фабрикати. Тя дава окончателната обработка надъ тази сурова материя и пуща „готови продукти".

Бѣлинский отдѣля голѣмо внимание въ своитѣ съчинения и върху детската литература. Той е противъ книги, които морализиратъ. *Детската книга трѣбва да съдържа емоционални преживѣвания на правдиви събития, а не морални секреции.*

По отношение на женското възпитание Бѣлинский въ началото на 1835 г. е подържалъ възгледитѣ на Русо. Жената, по негово мнение, трѣбвало да заеме подчинено положение. Тя, като любяща жена, трѣбвало да възбужда хубави и приятни чувства у мжжа. И затова у нея трѣбвало да бждатъ развити най-вече чувствата, а не ума. Тя трѣбва да бжде жена, наивна и даже невежествена. Отъ 1841 год. по тоя въпросъ Бѣлинский промѣня мнението си. Увлеченъ отъ социалъ-утопичнитѣ възгледи на утопиститѣ, Бѣлинский почва да твърди, че свѣтътъ на знанието и изкуствата трѣбва да бжде откритъ еднакво, както за мжжетѣ, така сжщо и за женитѣ. Той вече е застаналъ на гледището „равенство между половетѣ". Ако по-рано той признаваше ума и силата необходими само за мжжа, а за жената — красотата и силата на чувствата, то сега и на жената е необходимъ, по мнението на Бѣлинский, възвишения култъ на ума. Той вече почва да ратува за равенството между половетѣ.

Бѣлинский е идеалистъ. Той самъ за себе си пише: „Азъ не мога да живѣя безъ идеалитѣ, тъй както и рибата не може да живѣе безъ вода, и дървото да расте безъ дъждъ (т. II, стр. 317).

Бѣлинский е съзнавалъ боевиятъ характеръ на своята деятелность. „Азъ съмъ роденъ да наричамъ нѣщата съ истинскитѣ имъ имена", — той пише. — „Азъ съмъ борецъ за право и истина, и затова менъ ще ме обичатъ десеть и ще ме мразятъ сто души (т. II, стр. 273)." — „Азъ съмъ роденъ да хвърча като орелъ и да вия като вълкъ, а не да мъркамъ като котката и да въртя опашка като кучето (т. III, стр. 184)." Най-добра характеристика на Бѣлински дава Херценъ; „Той е фанатикъ, човѣкъ твърдъ, но всѣкога откритъ, силенъ, енергиченъ. Него може или да го обичате или да го мразите — среда нѣма. Азъ го прекалено любя. Той е типъ отъ рода на Робеспиера. Човѣкътъ за него е нищо, убеждението е всичко".

Бѣлински за руската литература всѣкога ще бжде нейна гордость, слава и украшение.

Главната негова педагогическа идея — възпитание на човѣка, стана главна идея и на всички следъ него прогресивни педагози не само въ Русия (Ушински, Пироговъ и пр.), но и въ другитѣ страни.

Райна Карагьозова,
прог. учителка —гара Ликатникъ

Разпредѣление на материала по български езикъ въ пригимназията

Обучението по български езикъ има за близка и далечна цель словесното образование. Това словесно образование може да се преследва, следъ като ученицитѣ сж вкусили и сж сѐ заразили отъ живата и изискана речь на учителя, а сжщо и отъ художествената речь на поетитѣ въ тѣхнитѣ произведения.

Словесно образование се постига чрезъ устни и писмени упражнения.

Граматичнитѣ особености на нашия езикъ се изтъкватъ при тѣзи упражнения винаги прѣко или косвено, т. е. като се запознаватъ ученицитѣ съ звукофизиологичнитѣ, фонетични, морфологични и синтактични особености на езика ни, това, което е предметъ на българската граматика, а заедно съ това се изтъкватъ и езиковитѣ срѣдства и образни възможности — това, което е предметъ на христоматията и съчинението.

Какъ да се съчетаятъ граматика, христоматия и съчинение, така щото тѣ като три мощни потоци да допринасятъ едновременно за уголѣмяване водата на рѣката — словесно образование?

Граматика, христоматия и съчинение могатъ да бждатъ самоцель сами за себе си дотолкова, доколкото сж три отдѣлни потока, но тѣ не трѣбва да забравятъ и призванието си — да уголѣмятъ водата на общата рѣка — словесното образование, тъй като тѣ сж срѣдство на последното. И така, какъ да се съгласуватъ, граматика, христоматия и съчинение още при разпредѣлението на учебния материалъ по български езикъ?

Азъ ще посоча *разпредѣление на материала по български езикъ за III кл., погледнато презъ призмата на едно ново* разбиране и отразяващо творчески духъ на работа. Принципътъ, на който е основано това разпредѣление, е следния: христоматията, съчинението и граматиката да се преливатъ едно въ друго, да се губятъ въ едно въ друго, и да навеждатъ ученицитѣ отъ III кл., да навлизатъ въ мира на идеитѣ и да предвкусватъ отъ художественитѣ елементи на поезията.

Ето и самото разпредѣление:

Четива — описания: „Рѣка Тунджа“ [1]) отъ Ив. Вазовъ. „Пиринъ планина“ отъ Ив. Вазовъ. „До Черни връхъ“ отъ Ив. Вазовъ, „Солунскиятъ заливъ“ отъ А. Страшимировъ.

Изтъкватъ се елементитѣ на художественото описание.

Правятъ се свободни съчинения — описания: „Нашето село“. „Рѣка Искъръ“. Съчинения—картинки: „Снѣгъ вали!“ „Пожаръ!“ „Рѣката придойде!“

Граматика се разпредѣля по такъвъ начинъ, че да се използуватъ собственитѣ съчинения на ученицитѣ, за да се запознаятъ съ нѣкоя граматична особеность, а когато това е невъзможно, вематъ се цѣлостно горнитѣ произведения или отбрани откжслеци отъ тѣхъ.

„Рѣка Тунджа“ се използува за сложно съчиненитѣ изречения. „Пиринъ планина“ — за поясняеми и пояснителни думи въ изречението.

[1]) Имаме предвидъ христоматиитѣ на Елинъ-Пелинъ и пр.

„До Черни връхъ“ — за прѣка рѣчь. „Солунскиятъ заливъ“ — за обстоятелствени думи.

Втори цикълъ четива: „Недоучилъ“ отъ Ц. Церковски, „Напредъ“ отъ Ст. Михайловски.

Изтъква се значението на самообразованието за човѣка и човѣчеството.

Свободно съчинение „Самоукъ“.

Граматика: Четивото „Недоучилъ“ се използува за вметнати думи и вметнати изречения.

Трети цикълъ четива—характерестики: „Хайдушки пѣсни“ отъ П. К. Яворовъ, „Василъ Левски“ отъ Ив. Вазовъ, „Христо Ботевъ“ отъ Ив. Вазовъ, „Хаджи Димитъръ“ отъ Хр. Ботевъ. „Стариятъ волъ“ отъ Ел. Пелинъ.

Изтъкватъ се елементитѣ на художествената характеристика. Свободни съчинения: характеристика на човѣкъ или животно, или свободно съчинение „Единъ герой“, или преразказъ на баснята „При мечката на обѣдъ“ отъ Криловъ.

Граматика: „Василъ Ливски“ се използува за опредѣленията, „Хр. Ботевъ“ — за предложни допълнения, „Хайдушка пѣсень“ — за обръщенията, „Хаджи Димитъръ“ — за изречения споредъ начина на изказването си, „Стариятъ волъ“ — за изречения съ слѣти части.

Четиво „Кооперация“ отъ Й. Йовковъ.

Изтъкватъ се предимствата на задружния трудъ, на кооперирането.

Свободно съчинение: „Сговорна дружина планина повдига“.

Преразказъ на народната приказка: „Гайдата, мѣхътъ и кожата“.

Граматика: чет. „Кооперация“ се използува за приложенията.

Четива съ исторически характеръ: „Великиятъ заточеникъ“ отъ Ив. Вазовъ, „Безокитѣ войни“ отъ Н. Райновъ, „Монахътъ“ отъ Н. Рийновъ, „При Гоце Дѣлчевъ“ отъ П. К. Яворовъ, „Черешовото топче“ отъ Ив. Вазовъ, „Крали Марко и три синджири роби“ — нар. пѣсень, „Царь Мурадъ и Мара“ — нар. пѣсень, „Кирилъ и Методи“ отъ К. Христовъ, „Страхилъ“ отъ Н. В. Ракитинъ.

Въ свръзка съ горнитѣ четива се правятъ характеристики на историческитѣ личности, изтъкватъ се историческитѣ събития и се навеждатъ ученицитѣ да схванатъ разликата между едно и сжщо историческо събитие, разказано точно и сухо отъ историка и пластично и увлѣкателно отъ поета.

Тѣзи четива се изучаватъ въ свръзка съ историята.

Съчинение-преразказъ на „Царь и кжщица“ отъ Л. Толстой.

Граматика: „Великиятъ заточеникъ“ се използува за кжси и разпространени изречения. „Безокитѣ войни“ — за сложни изречения, „Черешовото топче“ — за допълнения, „Крали Марко и три синджира роби“ — за главни думи въ изречението, „Царь Мурадъ и Мара“ — за падежни форми на подлога, „Страхилъ“ — за сложносъставни изречения.

Хумористични четива: „Разкумилъ кума си“ отъ М. Георгиевъ, „Бай Ганю пжтува“ отъ А. Константиновъ.

Правятъ се характеристики на отрицателни характери и се изтъкватъ хумористичния елементъ въ тѣхъ.

Свободно съчинение: „Смѣшна случка изъ живота ми“.

Граматика: „Разкумилъ кума си“ се използува за непрѣки допълнения, „Бай Ганю пѫтува“ — за изрази, равносилни на изречения.

Четиво „Пази Боже, слѣпо да прогледа“ отъ А. Константиновъ.

Изтъква се значението на възпитанието за човѣка: самовъзпитание, образование безъ възпитание, образование и възпитание.

Съчинение-преразказъ: „Приказка за извора“ отъ Л. Толстой.

Цикълъ-четива: Народни вѣрвания и суевѣрия, „Смъртьта на Гергана“ отъ П. Р. Славейковъ, „Кулата“ отъ Ив. Вазовъ.

Свободно съчинение: „Едно народно вѣрване“.

Граматика: „Смъртьта на Гергана“ се използува за прѣки допълнения.

Четива: „Лудъ Гидия“ отъ П. П. Славейковъ, „Ржченица“ отъ Й. Йовковъ.

Изтъква се влиянието на изкуството върху човѣшката душа; естетическа наслада и превъзпитание.

Четива: „Какъ обикнахъ пословицитѣ“ отъ П. Р. Славейковъ, „Сънь ме вие, сънь ме бие“ — нар. пѣсень, „Нероденатa мома“ — нар. пѣсень, „Девойчето и дванадесетьтѣ месеци“ — нар. пѣсень.

Изтъкватъ се хубоститѣ на народнитѣ творения.

Съчинения: Приказката (пѣсеньта), която ми разказа или изпѣ дѣдо или баба; преразказъ на нар. приказка: „Колко струва сольта“.

Разпредѣлеиие на материала за I и II кл. може да се направи съ огледъ на годишнитѣ времена, така че за всѣко четиво да може да се излѣзе изъ нагледи. За III кл., обаче, е нужно по-друго разпредѣление. Мотивитѣ за това сѫ първо, че ученицитѣ отъ III кл. сѫ отскочили физически, нравствено и духовно твърде по-далечъ отъ II и I кл., и второ, че III кл. е съединително звено между прогимназия и гимназия, и за да не бѫде катастрофално преминаването отъ едната въ другата, изисква се промѣна въ начина на работа. Затова въ разпредѣлението, което предлагамъ, четивата сѫ отбрани откъмъ тѣхната граматична стойность, а не нагледна обективность.

Идеитѣ, съ които ще заживѣятъ ученицитѣ сѫ:

1. Нравствената грозота съ какви качества се характеризира (Четивата за Бай Ганю и „Пази, Боже, слѣпо да прогледа“).

2. Значение на самообразованието и кооперирането. (Четивата: „Недоучилъ“, „Напредъ“ и „Кооперация“.

3. Идеята за чистотата на човѣшката душа, най-важното условие, за да се извърши каквато-и-да-било дѣятелность. („Приказка за извора“ отъ Л. Толстой).

4. Идеята за висша справедливость („Царь и кѫщица“ отъ Л. Толстой).

5. Значение на народната поезия за развитие на личность и народъ (народни пѣсни и приказки).

6. Влияние на изкуството върху човѣшката душа („Лудъ Гидия“ отъ П. П. Славейковъ, „Ржченица“ отъ Й. Йовковъ) и т. н. и т. н.

Това разпредѣление има друго предимство, че ученицитѣ навлизатъ въ областьта на стилистиката и се напѫтватъ да направятъ или по-скоро да почувствуватъ разлика между описание и характеристика, между свободно съчинение и преразказъ, между наука и поезия.

При това, разпредѣленията на материала по всички предмети

трѣбва да се разглежда въ единъ отъ първитѣ учителски съвети на учебната година. Тогава би се създало: 1. критика и самокритика; 2. биха се начертали общи ржководни нишки при обучението и възпитанието, защото, когато се събератъ усилията на всички учители въ едно училище, тогава може да се постигне много повече по пжтя на идеитѣ; 3. би се създала желанна концентрация и помежду предметитѣ на дветѣ групи, а сжщо такава и съ техническитѣ предмети: по първата група, като се постави обучението по български езикъ въ центъра и негови съпомощници да се явяватъ история, география и гражданско учение за тържеството на едни и сжщи културни идеи, естетически чувства и нравствени разбирания; на втората група да се постави естествена история въ срѣдата, а нейни съпомощници да бждатъ физика, химия и математика за тържествата на едни и сжщи научни идеи. Техническитѣ предмети трѣбва да се съгласуватъ така съ двата цикъла, че да се явяватъ като изразни срѣдства на сжщитѣ културни идеи, естетически чувства и нравствени начала.

Цвѣта Ст. Николова,
Самоковъ

Нервнитѣ деца и обучението

Моето, вашето и кое да е друго отдѣление представлява единъ сложенъ конгломератъ, смѣсь, кждето кротичкиятъ и въздържанъ детски нравъ срѣща отпоръ въ буйния и невъздържанъ такъвъ на своето другарче, отстжпчивата и блага детска душица се нарежда до пълната съ вироглавство и упорство такава на друго дете, добре възпитаното, нормалното — сѣда до такова, чиито родители нѣматъ и понятие отъ възпитание. Съ такъвъ конгломератъ трѣбва да се справя учителя — работа трудна и неблагодарна.

Тукъ ще засегна единъ печаленъ фактъ. Въ всѣкидневната си образователно-възпитателна работа ние, учителитѣ, изпадаме малко въ ролята на майката, която е за едни майка, за други — мащеха.

Смѣлость да твърдя това черпя отъ факта, че при многото конференции, които съмъ посетила и изслушала, азъ не си спомнямъ рефератъ, който да засѣга сждбата на една група деца — не малка въ училищата ни, деца — жертва на лоши условия, на родителска неразумность, пороци и грѣхове, но невинни жертви. Това е групата на нервнитѣ деца — наши ученици.

Всички мисли, стремежи, пожелания въ работата ни, като че се въртятъ изключително около възпитанието на нормалното дете, чието

физическо и психическо състояние само подпомага нашата работа. Чули сме нѣщо и за възможноститѣ при работата съ зле възпитанитѣ, изпустнати, разглезени деца, обаче, тѣзи малки нещастници, които трепватъ при нашето подвикване, чиито ржчички се разтреперватъ, когато застанемъ надъ наведенитѣ имъ надъ тетрадкитѣ главички, тѣзи, които отъ силно нервно смущение забравятъ урока си въпрѣки положения трудъ и старание — ние тѣзи деца ги игнорираме. А не сж рѣдки случаитѣ въ практиката ни, когато се сблъскваме съ детската нервозность и нашитѣ усилия се разбиватъ въ нея като сапунени мѣхури. Не рѣдко при насъ идватъ наивни майки и молятъ помощь и съветъ, за да се справятъ съ своитѣ нервни рожби.

Учителю, готовъ ли се почувствувашъ тогава на поста си? Можешъ ли разграничи проявитѣ на едно болезнено нервно състояние отъ тия на едно зле насочено домашно възпитание?

„Нервностьта днесъ е всеобщо зло за всички съсловия и класи; тя до известна степень се е демократизирала и взема отъ день на день надмощие" — казва д-ръ Дюбуа. При това условие тя е лесно обяснимо явление и между децата. А врагътъ лесно се побеждава, когато се познава. Ето защо ние, които има да се справяме съ тази сжществуваща опасность, трѣбва да проявимъ по-голѣмъ интересъ къмъ детскитѣ нервни заболявания, та да знаемъ и можемъ да се справяме съ тѣхъ и да се предпазимъ отъ възможността да станемъ неволна причина за по-голѣми усложнения и разстройства.

Отдавна е установена тѣсната връзка между тѣло, нерви и душа. Една малка тѣлесна повреда въ мигъ превръща вчерашния великъ умъ въ жалка останка. Въ мигъ душата загубва полета и блѣсъка си отъ минали дни и пада, като пеперудка съ препърлени крилца. Връзката пъкъ между душа и нервна система ясно проличава въ биологическата прогресивна еволюция, кждето по-висшитѣ форми на живота сж свързани и съ по-развита нервна организация. Здравата нервна система е необходимо условие, за да може човѣкъ да развие нормална дейтелность. Днесъ децата съ запазена, здрава нервна система все повече и повече намаляватъ.

Въ нервнитѣ деца рѣдко могатъ да се наблюдаватъ всички симптоми на нервозността, а понѣкога тѣ сж слаби, мжчно забележими, но сжществуващи. Тѣзи деца сж невнимателни, разсѣяни, неспокойни, мжчно се съсрѣдоточаватъ, нѣматъ воля да надвиятъ съзнатата слабость. Тѣ стоятъ изплащени предъ домашната си работа и не могатъ да намѣрятъ спокойствие и твърдость, за да я почнатъ и свършатъ. Въ съня си тѣ често се хвърлятъ, плачатъ, пѣятъ, или говорятъ, скърцатъ съ зжби, стрѣскатъ се и пр. До като нормалното дете се плаши само при силни и внезапни впечатления, нервното се страхува отъ най-слаби такива и това чувство на страхъ трае дълго. Често нервността у детето се проявява съ нѣкоя въображаема болка, съ склонность къмъ фантастична лжжа и пр. Дори неправилноститѣ въ говора, дори заекването е признакъ на нервность. Отъ 5—6 случая на заекващи ученици съмъ забелязала, че презъ пролѣтьта, когато организма е изтощенъ отъ застоялия животъ презъ зимата, а духа е по-напрегнатъ, нервитѣ сж по-обтегнати и децата почватъ по-често да заекватъ. Онанизмътъ пъкъ, този порокъ, който почва да руши детскитѣ

души често въ най-крѣхка възрасть, се срѣща повече между нервнитѣ деца, които нѣматъ нуждната сила да му се съпротивятъ.

Това сж само най-очебийнитѣ признаци на детската нервозность, които учительтъ самъ, или съ помощьта на родителитѣ, може да установи и да нагоди образователната си и възпитателна работа така, че да е полезенъ и за тѣзи деца, които по-често сж жертва, изкупваща чужди грѣхове.

Причинитѣ за детската нервозность сж външни — придобити отъ условията и срѣдата въ която живѣе и се възпитава детето, и вжтрешни — унаследени предразположения. Детето е нѣжно цвѣтенце, което наклонява челцето си на тази страна, на която го подухва вѣтъра. Като предъ огледало въ него се отразява и доброто и лошото отъ срѣдата, въ която то се движи. Е, добре, спокойно ли ще бжде това дете, ако у дома се движи въ атмосфера на нервни напрежения, на викове, страхъ, мрачни и зли чувствувания? Естествено, то ще се пропие отъ тази нервна възбуденость — само ще стане нервно.

Не малка вина има и зле разбраното възпитание. Ако на детето всѣкога и въ всичко се угажда, ако винаги се следи съ една болезнена загриженость, ако то е недохранвано или прехранвано, или пъкъ хранено съ неподходяща храна — неговата нервна система вече е зле застрашена. Опасностьта расте успоредно съ физическия растежъ на детето.

Наследствени предразположения имаме: когато самитѣ родители иматъ унаследена болезнена нервна система; когато тѣ сж алкохолици и заедно съ рушенето на собствения си духъ и тѣло, подготвятъ разрушеннето на духа и тѣлото и на своитѣ рожби; и когато отъ неразумниятъ животъ бащата или майката припечелватъ и донасятъ въ семейството си отвратителния даръ — сифилиса.

Най-силно и най-лесно нервностьта се явява преди седмата година. Обаче този фактъ не се схваща ясно отъ родителитѣ. Нервнитѣ прояви тѣ вематъ за обикновени детски слабости и съ това двойноб лагоприятствуватъ за развитието ѝ. Детето става ученикъ. Мнозина смѣтатъ училището като главенъ източникъ на детската нервозность. Наистина, училището може при известни условия да я предизвика и засили, обаче не трѣбва да се забравя, че то получава готовъ нервозенъ материалъ, така че, неговата отговорность въ случая се огроничава. И училището, както и семейството, може да съдействува или противодействува на тази детска нервозность, споредъ своята вжтрешна организация — дисциплина, учебна програма, методи на преподаване и изпитване, темпераментъ на учителя и пр. Последниятъ трѣбва да бжде особено много внимателенъ къмъ тѣзи отъ ученицитѣ си, които даватъ признаци на една болезнена нервность. Къмъ тѣхъ той не трѣбва да си служи съ заплашвания, наказания и груби обноски, защото тогава детската душа херметически се затваря предъ погледа му; но не трѣбва да бжде и прекалено отстжпчивъ и снисходителенъ, защото по природа децата сж наклонни да злоупотрѣбяватъ съ неговата снисходителность.

Съ кротость и търпение, съ любовь и всеотдайность нека отключимъ сърдчицата и на тия свои ученици, нека спечелимъ любовьта имъ, нека имъ вдъхнемъ вѣра въ самитѣ тѣхъ, нека повдигнемъ самочувството имъ и тогава, съ винаги бдящото си око, ние ще станемъ не само тѣхни учители, но и тѣхни възпитатели, лѣчители, опора на повѣренитѣ ни крѣхки сжщества.

Цвѣта С. Василева,
Берковица

Опити за цѣлостно обучение при слѣти I и II отдѣления

I. Подготовка и планъ на работата

Темата обща и за двѣтѣ отдѣления е подготовката ни за Великдень и Връбница (Цвѣтница).

Предварително съставенъ планъ за работата ми въ 9 учебни дни предъ великденската ваканция, е *следния*:

1. Ще си направимъ три излети, които съмъ обещала по-рано на децата: — а) до модерния кокошарникъ, за да видимъ, какъ се отглеждатъ кокошкитѣ, които ни даватъ яйца за Великдень, месо, пиленца и др. отъ който излетъ ще извлѣчемъ материалъ за смѣтане, предметно учение, писане, рисуване, четене, пѣние и др., като използуваме всѣка по интересна случка, която би ни направила впечатление; — б) въ природата, до близката ливада, гора и цвѣтна градина за наблюдаване полски и градински цвѣтя, листа, трева и др., върху което ще работимъ по-късно въ класъ, въ връзка съ подготовката ни за Великдень, украса и др.; — в) до църквата за наблюдаване *Тайната вечеря, Разпятието и Възкресението на Христа*. Материалътъ ще използуваме въ връзка съ обучението по вѣроучение, нравоучение, предметно учение, заучване молитва и др. пакъ въ връзка съ подготовката ни за Великдень.

2. Избиране материалъ за четене въ връзка съ излетитѣ и подготовката ни за Великдень: I отдѣление — „Петлю кукурига“, „Христосъ обича децата“ и „Великдень“; II отдѣление — „Срещу Великдень“ и още други четива извънъ читанката, въ връзка съ общата тема.

3. Материалъ за писане: — отъ тритѣ излети: кжси статийки съ граматически цели (свободни съчинения: какъ ще прекараме Великдень кратки напжтствия за отглеждане на кокошкитѣ).

4. Смѣтане: — колко ни струва Великденьтъ (цената на кокошкитѣ, яйцата, козунацитѣ, дрехитѣ и др. — упражняване съ I отдѣление: събиране и изваждане до 20, съ и безъ преминаване; — II отдѣление: умножение и дѣление до 100).

5) Имаме богатъ материалъ за предметно учение, пѣние, рисуване, ржчна работа въ връзка съ праздника, украсата и боядисване на яйца, пѣсни и др.

6. Тѣлесно възпитание: ходене въ редици по 4, по 2 и по единъ.

II. Работа

Първия день — сжбота. Въ класъ беседваме съ децата за живота въ природата презъ пролѣтьта. Преди това направихме кратъкъ прегледъ за живота презъ зимата (на хора, птички, цвѣтя и. др.) —

има ли разлика между живота презъ зимата и сега? — Децата отговарятъ, че сега грѣело слънцето по-силно, че имало птички, цвѣтя, че било по-топло, весело и пр.

Всичко говорено обобщаваме въ кжсо разказче, което се написва на черната пъска. Въ него се срѣщатъ думи съ „ѣ“ (пѣятъ, цвѣтя, грѣятъ и пр.).

Статийката е отъ 5 изречения: 3 отъ тѣхъ преписватъ ученицитѣ отъ I отдѣление, а цѣлата статийка — ученицитѣ отъ II отдѣление, разбира се при закриване на черната дъска. Следъ поправка ги питамъ, какви цвѣтя познаватъ. Децата изброяватъ познатитѣ имъ цвѣтя и си обещаваме една разходка за цвѣтя, за да ги видимъ, да имъ се порадваме да ги разпознаемъ и си наберемъ отъ тѣхъ.

Врѣбница. День, въ който децата и другитѣ хора-сж посрѣщали Христа съ цвѣтя и зелени клончета. Говоря имъ за тоя день, за значението му, поуката отъ него и че скоро ще го празднуваме. Обещаваме, че ще направимъ и другъ излетъ до нашата църква, за да видимъ разпятието на Христа и неговото възкресение, за което ще говоримъ следъ като посетимъ църквата.

Втория день — понедѣлникъ. Въ класа. Кои голѣми християнски праздници познаваме и сме говорили за тѣхъ? — Децата отговарятъ за Коледа, Благовещение и др., какъ сж ги преживявали и каква поука сме извлѣкли отъ живота на Христа. Сега кой праздникъ иде? Отговарятъ — Великдень. Сега ще трѣбва да си помислимъ, какво трѣбва да направимъ за Великдень. Какъ трѣбва да се подготвимъ да го посрещнемъ, за да бждемъ радостни, весели; после ще си направимъ една програма за прекарването на тоя праздникъ, която ще си запишемъ въ тетрадкитѣ, както бѣше за Коледа. (Какъвъ праздникъ е Великрень и защо го празднуваме — ще говоримъ следъ излета). Следъ почивка отново се връщаме на поставената тема — подготовката за Великдень. Правимъ смѣтка, колко дни има до тогава, колко седмици и пр. като преговаряме мѣркитѣ за време съ II отдѣление и запознаваме I отдѣление съ месецъ, седмица. По нататъкъ пишемъ: I отдѣление — днитѣ на седмицата, а второ — месецитѣ и колко дни иматъ всѣки отъ тѣхъ. Следъ почивка, продължаваме пакъ смѣтане. Съ II отдѣление пресмѣтаме, колко дни иматъ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 8, 9 и 10 седмици; умножение съ 7; умножение съ 6 — безъ недѣлята и пр.; колко седмици иматъ 2, 3 и пр. месеца; дѣление; а първо отдѣление прави смѣтка, колко дни ще останатъ до Великдень, ако се изминатъ 2, 3, 4 и 5 до 9 дни; изваждане. Следъ като правимъ провѣрка на смѣткитѣ и почивка, съобщавамъ на децата, че трѣбва да си научимъ нѣкое стихотворение или четиво за Великдень. Разработваме съ I отдѣление отъ читанката стихотворението — Великдень, а съ II отдѣление четивото „Предъ Великдень“ — сжщо отъ читанката. Упражнението и заучването оставяме за по-нататъкъ. Така съ тоя цѣлостенъ подходъ при работа, обучението е непринудено, весело съ голѣмъ интересъ и активность отъ страна на децата. Тръгвиме отъ общото, цѣлото, отъ задачи-теми, къмъ елемента, предмета, отдѣлнитѣ действия четене, писане, смѣтане и пр., като си обясняваме на всѣки тема — общата идея. Въ всѣка една тема — цѣлостна единица, се

прозиратъ отдѣлнитѣ предмети, при които децата говорятъ, пишатъ, преценяватъ, мислятъ, пресмѣтатъ, радватъ се, живѣятъ и се обучаватъ.

Следъ обѣдъ времето е хубаво. Природата е красива. Слънцето гали децата, въздухътъ леко и приятно се диша. Всички се радватъ. Звънецътъ бие. Ученицитѣ се прибиратъ въ прашнитѣ стаи, неохотно и почти наскърбени, като че ли имъ се отнема радостьта, съ прекжсване на детската активность. Веселитѣ гласчета затихватъ, свежитѣ лица се мръщятъ. Трѣбва да имаме рисуване и пѣние, но децата не се сдържатъ и крадишкомъ надзъртатъ къмъ цъвналитѣ дръвчета и се услушватъ въ птичитѣ пѣсни. Едно дете дава изразъ на желанията на всички: „Госпожа, да идемъ на разходка, вънъ е хубаво". Всички екватъ. Атмосферата е неудържима. Азъ се обърквамъ. И докато мислѣхъ за програмата да не загубя нѣкой часъ, за плановетѣ и задачкитѣ си, и въ какво да оползотворя тая разходка, едно отъ децата ми помогна: „Госпожа, нали щѣхме да ходимъ до кокошкарника". Да, азъ бѣхъ обещала. Ние имаме планъ за цѣлостна работа и излетъ до това мѣсто. Ще трѣбва да се научемъ да наблюдаваме и четемъ природата. Да се покаже тя на децата, да я разбератъ и видятъ. — Вѣрно, вѣрно, деца, тамъ въ кокошкарника ще видимъ, какъ се отглеждатъ кокошкитѣ, които снасятъ яйцата, що ще ги червимъ за Великдень.

Нали за Великдень се готвимъ. Излетътъ е направенъ, задачката е изпълнена.

Ние видѣхме кокошкарника и научихме много нѣща за кокошката, за нейното отглеждане, използуване и пр. Дадохме си тържествено обещание, че ще извлечемъ въ връзка съ отглеждането на кокошката нѣкои практически съвети, които ще си запишемъ и запомнимъ. Решаваме, че ще рисуваме кокошка съ пилета, а I отдѣление ще научи отъ читанката стих. „Петлю кукурига". Знаемъ вече колко струватъ кокошкитѣ, яйцата и пилетата и имаме богатъ материалъ по смѣтане за повече отъ седмица. Говоримъ, кой колко кокошки и яйца има въ вкжщи, а които незнаятъ — да провѣрятъ. Ще правимъ смѣтка, колко доходъ може да даде една кокошка и какъвъ е разходътъ за нея. Едно момиче пита, защо си червимъ яйцата. Но тоя въпросъ оставаме за по-късно — да питатъ своитѣ родители, въпрѣки, че нѣкои по-голѣми дадоха обяснения. Но, за да се приготвимъ за Великдень, ние трѣбва да знаемъ, какъ се черви и рисува яйцето (да се запознаятъ съ боитѣ — основни тонове). Ето материалъ за художествено възпитание и рисуване. Следъ като поиграхме и изпѣхме една, две пѣснички и си обѣщахме че ще научимъ нова пѣсничка, специално за Великдень, си тръгнахме. На отиване и на връщане се учихме да ходимъ (маршируваме) по 4, по 2 и по 1 редъ — тѣлесно възпитание. Така започна работата ми по цѣлостно обучение, за която ще продължа въ друга нѣкоя книжка въ обичното наше списание „Педагогическа практика".

Софка Ф. Карлсонъ,
Шуменъ

Възпитателното значение на пѣнието въ основнитѣ училища

(Статия първа)

Пѣнието е изкуство, при което чрезъ тоноветѣ на човѣшкия гласъ се изразяватъ чувствата. Въ повечето случаи къмъ пѣнието се присъединяватъ и думи. Споредъ това, чрезъ пѣние се изказватъ не само чувства, но и мисли.

Пѣнието е вродено въ човѣка. Малкото дете още въ люлката слуша съ радость сладкото пѣние на майка си, а и само то, преди да се научи да говори, си пѣе прости напѣви. При всичкитѣ съсловия на човѣчеството, и при всички образовани и необразовани народи намираме пѣнието. Малки и голѣми, бѣдни и богати, прости и образовани — съ пѣние ни развеселяватъ часоветѣ въ живота.

Пѣнието е единствения клонъ отъ многообемащето музикално изкуство, което още отъ старо време се учи въ основното училище.

Музиката, взета като изкуство, водяща човѣка отъ низинитѣ на живота къмъ висинитѣ на неговитѣ идеали, и считана като наука за звуковата хармония, има необикновено голѣмо влияние върху човѣка. Музиката — това е речьта на чувствата и душевнитѣ настроения. И споредъ това, както тая речь говори съ тонове — или настроява низкитѣ чувства и наклонности, или предизвиква у насъ благородни чувства и настроения: родолюбиви, религиозни и социално-обществени. Музиката е социална по своята природа и затова училището трѣбва да използува нейното обединяващо и организиращо значение. Музиката вдъхва въ душата спокойствие или възбуда, радость или скрѣбь, гнѣвъ или обичь, смѣлость или страхъ. Военень успѣхъ, надежда, радость, скрѣбь, рождение, смърть и пр., съ никакъвъ другъ .езикъ не може да бѫде изразено така силно, както съ езика на пѣсеньта, или съ тоя на музикалнитѣ инструменти.

Музиката като хармония на тоноветѣ създава у насъ хармония на чувствата и хармония на действията ни въ живота. Има нѣщо, което по-високо стои отъ научната мисъль. Науката не е способна да ни направи по-добри и по-морални. Великитѣ идеи се излѫчватъ отъ сърдцето.

А кой може по-добре да говори на сърдцето, освенъ неговата собствена речь — пѣсеньта и музиката?

Хофманъ казва: „Дето бедното човѣшко слово не стига, тамъ започва царството на пѣсеньта“. За Гьоте музиката е най-висшето изкуство, а Бетховенъ я поставя надъ всѣка мѫдрость и философия. Най-дълбока, силна и права е мисъльта на Шопенхауера: „Музиката е като Бога — право въ сърдцето прониква, защото чувствата сѫ нейното царство. Преди всичко, тя тѣхъ изразява, тѣхъ въплощава и про-

бужда". А още великитѣ сърдцеведци Шекспиръ и Гьоте сѫ показали, че двигатель въ живота на човѣка и народитѣ сѫ чувствата. Умътъ само сочи пѫтя, а чувствата увличатъ къмъ дѣло, тѣ кърмятъ волята. Дори Бокалъ, за когото цивилизацията е плодъ на разума, все пакъ подчертава, че една е умствената, друга е нравствената страна на цивилизацията. Да знаемъ е работа на ума, но да изпълнимъ дълга си — това е нравствената страна на дѣлото и безъ нея нищо не би било, а тя — нравствената страна на цивилизацията — се корени въ чувствата. Тѣ тласкатъ човѣка да изпълни дълга си. Затова, преди всичко, тѣхъ трѣбва да пробуждаме въ душата на човѣка, да ги пречистваме и възвишаваме. Тука нѣма друга по-могъща сила отъ силата на изкуството, защото самото то, въ дълбочината си въплощава преди всичко чувствата на художника чрезъ кинкретнитѣ образи на словото, тоноветѣ, боитѣ и пр. Оттука възниква искането на новата педагогия — да постави изкуството като най-дълбока основа на възпитанието, защото изкуството ще научи детето да разбира хората, да ги разбира чрезъ чувствата — чрезъ сърдцето си. А човѣкъ човѣка така да разбира ще рече — да стане по-човѣченъ: да обича, да сѫди справедливо, да прощава. И най-голѣмъ дѣлъ тука ще се падне на музиката — изкуството на тоноветѣ.

Но пѣсеньта не би имала никакво значение, ако само изразяваше чувствата на човѣка, но и да възбужда сѫщото настроение, сѫщитѣ чувства и въ слушателитѣ — пѣсеньта заразява. Подъ нейното въздействие човѣкъ разбира другитѣ хора — преживява тѣхнитѣ радости и скърби. Безъ съчувствието къмъ другитѣ хора човѣкъ не би билъ човѣкъ. Подъ нейната могъща и неотразима сила маситѣ се обединяватъ въ единъ духъ, пламватъ въ единъ поривъ. Оттукъ иде великото ѝ социално значение. Грамадното социално значение на музиката подсказва и грамадното ѝ педагогическо значение. Като възпитателна сила музиката и пѣенето иматъ многостранно влияние.

Споредъ менъ, когато става въпросъ за възпитателното значение на пѣнисто, не може да се не направи кратъкъ прегледъ върху историческия му развой, въ смисълъ — какъ е било ценено то отъ най-стари времена и какво възпитателно значение сѫ му отдавали презъ вѣковетѣ.

Пѣнието, като предметъ въ училището, сѫществува отдавна. Отначало нѣкои педагози сѫ считали пѣнието като главно възпитателно срѣдство, други — като предметъ, който спомага за общото развитие, трети като подслада на обучението, а четвърти дори и вредно, понеже способствувало за единъ разпуснатъ животъ и се употрѣбявало повече за удоволствие, отколкото за слава Божия.

Пѣнието, несъмнено, е най-стариятъ видъ отъ музикалното изкуство, защото първоначално човѣкъ съ никакви други срѣдства не е могълъ да изказва своитѣ усѣщания и чувства, освенъ съ гърлото — естественния инструментъ. По-после е измислилъ разни инструменти, които сѫ просто имитирали звуковетѣ, които творѣло човѣшкото гърло. Тѣзи инструменти сѫ били прости по направа и сѫ само поддържали пѣнието. За пѣнието на старитѣ народи заговорва Свещеното Писание. Напримѣръ — говори се, че когато евреитѣ сѫ преминали благополучно Чорвеното-море, въ пѫтя си презъ пустинята,

тѣ сж пѣли и благославяли Бога. Царь Давидъ сжщо е обичалъ да свири на арфа и пр. За пѣнието на старитѣ египтяни, асирийци, вавилоняни и др. свидетелствуватъ многобройнитѣ надгробни плочи и украси по стенитѣ, които изобразяватъ пѣвци и пѣвици съ разни инструменти.

Едииъ народъ, който стоялъ сравнително по-високо въ своята музикална култура, това сж гърцитѣ. При тѣхъ музиката се е считала за едно отъ главнитѣ срѣдства при възпитанието и е била тѣсно свързана съ народния имъ битъ. Главната задача споредъ тѣхъ е била: да обуздае страститѣ и да възбуди у децата склонность къмъ благородното, прекрасното и възвишеното, за което е имала и нравствено значение. Музиката е вдъхвала въ душата на гърка любовь къмъ отечеството и добродетелта, и оня, който не разбиралъ музика и не я обичалъ считалъ се за суровъ човѣкъ. Гърцитѣ възпитавали тѣлото съ гимнастика, а душата съ музика. Който се упражнявалъ само въ гимнастика бивалъ дивъ и суровъ, а само въ музика — непостояненъ и крайно чувствителенъ. Така че, дветѣ е трѣбвало да се допълнятъ за хармоничното развитие и на тѣлото, и на душата. Сжщо и спартанцитѣ — тѣ сж гледали на музиката като срѣдство за развиване храбрость и родолюбие въ младежьта. Затова тѣ сж учили децата да пѣятъ отдѣло и въ хоръ, особено войнишки пѣсни. Гърцитѣ сж пѣели при олимпийскитѣ игри, а следъ VII вѣкъ и при други обряди и религиозни церемонии. Пѣли сж добре упражнени и подготвени детски хорове. Великитѣ мждреци на древна Елада — Платонъ и Аристотелъ схващали музиката като една огромна, правствена сила. За тѣхъ главното не е била наслаждата, която тя доставя на човѣка, а моралното й въздействие върху него.

Римлянитѣ сж считали музиката като предметъ само за удоволствие, за туй съ нея се занимавали само робитѣ имъ. Тѣ й отричали всѣкаква възпитателна важность, за което и не позволявали на децата си да я изучаватъ. Отъ тѣхнитѣ педагози само Сенека я препоржчвалъ като възпитателно срѣдство, понеже послаждала сърдцето.

За епохата на християнството. Нѣкои твърдятъ, че старитѣ християни сж взели пѣнието си отъ евреитѣ, като го значително измѣнили; други — че пѣнието имъ е било остатъкъ отъ старогръцката музика, а трети—че сж имали особени отъ тѣхъ измислени начини за пѣене, особено при църковното. Най-вѣроятното е, че сж пѣли Давидовитѣ псалми, промѣнени подъ влиянието на гръцката музика. Знае се, че първитѣ християни освенъ псалмопѣви и химни сж имали и свѣтско пѣние, което е произлѣзло пакъ отъ църковния текстъ, като му била приспособена гръцка музика. Ако такава мелодия при честитѣ повторения се е харесвала на народа, бивала е възприета добре и оставала като народна. Споменава се за нѣкакви кантори, тогавашнитѣ учители по пѣние.

Срѣднитѣ вѣкове сж ознаменувани съ нова музикална култура. Музиката е сложена за църковни цѣли и е имала религиозенъ характеръ. Миланскиятъ архиепископъ Св. Амвросий и папа Григорий Велики сж известни като най-видни защитници и поддържатели на църковната музика. Тия велики християнски реформатори много добре схванали, какво влияние иматъ църковнитѣ напѣви върху душевния

миръ на човѣка. Въ училищата сж били изучавани църковни пѣсни, които сж се употрѣбявали при богослужението и разни обряди, понеже свѣтското е било още непонятно. Въ време на реформацията е билъ повдигнатъ въпроса — какво пѣние трѣбва да обладава при обучението въ училищата. На пѣнието се е гледало като на мощно възпитателно срѣдство. Като отдѣленъ предметъ, то спомага за общото развитие, затуй покрай църковнитѣ пѣсни трѣбва да се изучаватъ и свѣтски на чистъ народенъ езикъ.

За *Лютера* — *Музиката е най-възвишения езикъ за общение* съ Бога. Тя е езикъ на ангелитѣ въ небесата и на пророцитѣ на земята. Тя е възвишеното изкуство, което леко прониква въ човѣшката душа, като я пречиства отъ всѣкакви злини; тя е половина дисциплина въ училището. Опитомява човѣка, укротява чувствата му, облгородява сърдцето и развива разума. Който разбира музика, склоненъ е всѣкога къмъ доброто. Затова тя е необходима въ училището. Ученицитѣ въ основното училище трѣбвало да знаятъ наизустъ всички черковни пѣсни, които се пѣятъ. Въ всички училища обучението почвало и свършвало съ молитви.

Почти всички нѣмски филаптрописти сж изисквали, при възпитанието на децата пѣнието да се изучава като задължителенъ предметъ. Жанъ Жакъ Русо — педагогъ и музикантъ, сжщо се е занимавалъ съ музика, писалъ е и съчинения по това, като е искалъ да бжде полезенъ и въ това направление.

Въпреки, че пѣнието презъ всичкитѣ вѣкове и въ всичкитѣ християнски училища се е преподавало, но то се е учило по единъ чисто механически начинъ и е било ограничено само въ църковни пѣсни. Едва въ втората половина на миналото столѣтие, филантропиститѣ сж захванали да въвеждатъ въ училищата и свѣтски пѣсни. По-голѣмата часть отъ тия пѣсни сж били, тъй да се каже, скована и нехубави по напѣви и съдържание. Въ тѣхъ се възпѣвало милото слънчице, прекрасниятъ блѣсъкъ на луната, приятната миризма на цвѣтята и др. Въ всичко е господствувалъ хладниятъ разумъ, вмѣсто живата фантазия. Не е било чудно, дето такива пѣсни сж правили сърдцето хладно и не сж могли да пробиятъ училищнитѣ стени и отидатъ въ действителния животъ.

Песталоци е съзрѣлъ благодатьта на пѣнието и е билъ увѣренъ въ това, че то трѣбва да се счита за едно отъ най-главнитѣ срѣдства за общото човѣшко образование.

Когато брожението *между музикалнитѣ кржгове за освобождението* на музиката отъ църковнитѣ вериги се усилило, явява се музикална литература досежно методическото постжпване при обучението. Въ увода на първото такова съчинение, на нѣмскитѣ педагози музиканти — Пфайферъ и Негели, ученици на Песталоци, въ което прокарватъ идеитѣ на учителя си, по отношение обучението по пѣние, се казва: „Музиката има такава важность при възпитанието и човѣшкия животъ, че не може да се мине мимоходомъ безъ нея при обучението; нѣма наука, нито изкуство, които могатъ да проникнатъ толкова дълбоко въ детската душа, както музиката. Детскиятъ духъ съ нея става крепъкъ. Нито единъ другъ предметъ не може да възбуди такова чувство на задружность, както задружното пѣние въ хоръ, свирене

въ оркестръ и пр. Както въ съчиненията на всички Песталоциеви последователи, така и въ това ржководство, много се е гледало, щото обучението да бжде само основно и последователно, но и всестранно, пълно. По-късно Наторнъ и Хенчелъ сж написали методически упжтвания за обучението по пѣние и съставили сбирка отъ училищни пѣсни.

Въ България музиката презъ по-голѣмата часть на XIX в. е носила отпечатъка на робството. Развивала се чисто народната тжжна пѣсень, въ която само сегизъ-тогизъ се явяватъ слаби проблѣски на веселость и игривость. Българинътъ-робъ излива дълбоката си тжга по изгубена свобода, тежката си неволя и черно тегло. Но къмъ края на XIX в. се явяватъ пълнитѣ съ жаръ и свободолюбиви хайдушки и бунтовнически пѣсни, плодъ на народна фантазия. Тия пѣсни сж играли важна роль въ освободителното дѣло.

Днесъ, може да се каже, българската музика преживява периодъ на възраждане. Отъ освобождението насамъ народнитѣ пѣсни се старателно събиратъ и хармонизиратъ.

По настоящемъ въ най-напредналитѣ европейски държави, и въ Америка, дето музиката е достигнала до високо развитие, продължаватъ да звучатъ възгласи отъ страна на множество методици за нейното по-широко развитие въ училищата.

Така накратко се е резвивала и поддържала идеята за обучението по пѣние въ училищата до последно време.

Въ друга статия ще разгледаме специално народната ни пѣсень, въ що се състои нейната прелесть, кой е нейния създатель и нейното мѣсто въ основното училище.

Мара Ив. Никитова,
Годечко

Свободни съчинения въ основното училище

При възпитанието най-характерна черта е свободата. За да има правиленъ развой, трѣбва да има свобода. Естествено не биха се развили душевнитѣ детски сили, ако не бихме гарантирали свободното имъ развитие.

Горепоменатото важи и за свободнитѣ съчинения. Не само на по-възрастнитѣ ученици, но и на тия въ отдѣленията даже, трѣбва да се даде възможность свободно да пишатъ това, което имъ се нрави, което имъ диктува тѣхния опитъ, тѣхната мисъль. Мнозина отъ нашитѣ стари граматици, които отдаватъ голѣмо значение на ортографическитѣ особености на нашата писмена речь, ще запитатъ: „Ами грѣшкитѣ?“ Никой не се ражда майсторъ. Съ дълги упражнения човѣкъ може да специализира въ известно направление. Гьоте въ своя Фаустъ казва: „Човѣкъ грѣши, докато умре“. Голѣмо престжпление ще бжде да забраняваме на нашитѣ деца да пишатъ, за да не би да направятъ грѣшки. На сжщото основание, ако искаме да бждемъ последователни на тая мисъль, трѣбва да забранимъ на децата и да говорятъ, защото при говора си правятъ грѣшки. Все на сжщото основание би трѣбвало да забранимъ и на бебетата да бърборятъ, защото не говорятъ пра-

вилно. Отъ това следва, че трѣбва да оставимъ да говорятъ и пишатъ само филолозитѣ, понеже могли да говорятъ правилно граматично и да пишатъ правилно ортографично!

Отъ ученическитѣ грѣшки ние не трѣбва да се страхуваме, защото децата трѣбва да сгрѣшатъ, за да могатъ да се изправятъ. Ако не сторимъ това, ние ще приличаме на оная майка, която иска бебето ѝ да проходи не чрезъ упражнения, чрезъ падания и ставания, а чрезъ съвети и упѫтвания.

Безъ устнитѣ свободни съчинения сѫ немислими писменнитѣ такива. Най-напредъ устнитѣ, после писменнитѣ. Не трѣбва да се ограничаваме само съ свободни беседи върху нѣкои картини, и да прибѣгваме и до свободни беседи върху преживѣното презъ лѣтната ваканция, върху детски игри, върху работата на семейството презъ лѣтото и пр. най-добре е да се приучатъ децата къмъ свободно изказване на впечатленията си. Не само материалитѣ, свързани съ български езикъ, сѫ за устни свободни съчинения, но сѫщо така, богатъ материалъ за упражнения на устната речь могатъ да ни дадатъ и прочетенитѣ въ часа по четене четива и стихотворения, които могатъ да бѫдатъ преразказани въ измѣнена форма по лице, число и време, а така сѫщо и различнитѣ теми по другитѣ учебни предмети, като история, родинознание, естествознание и пр.

Така поставени устнитѣ съчинения могатъ да станатъ добра основа на писменитѣ съчинения. Не трѣбва да се чака свършването на цѣлъ цикълъ устни упражнения, та тогава да се премине къмъ писменитѣ. Напротивъ писменото изложение на мислитѣ трѣбва да се присъедини къмъ устнитѣ съчинения постепенно и още отъ самото начало. Първитѣ писмени свободни съчинения могатъ да бѫдатъ съчиненията по картинки, като най-напредъ отъ картинката се води само по едно изречение, следъ това — по две и най-после цѣло разказче, Първитѣ съчинения по картинка, т. е. текстътъ, трѣбва да се записва отъ учителя на черната дъска при живото участие на децата. Последнитѣ внимателно да прочитатъ разказчето, за да се запечататъ въ зрителната имъ паметь зрителнитѣ образи на думитѣ, следъ което текстътъ при писането да бѫде закритъ, — иначе писаната работа би се обърнала на преписъ, а не на съчинение по картинка. Следъ тѣзи упражнения писменото свободно съчинение трѣбва да мине въ друга форма: отъ известни четива и стихотворения да се вади планъ и покъсно обратното — по даденъ планъ да се състави съчинение. Така постепенно стигаме въ IV отд., дето може да се отиде къмъ напълно самостоятелнитѣ свободни съчинения, безъ да се прибѣгва до помощьта на предварителнитѣ упражнения на свобод. съчинения като планове, въпроси и пр.

II. УЧИТЕЛИ-ПИСАТЕЛИ

Николай Вълевъ
София

5. Цонка Сл. Николова

Това е името на една жена, учителка въ село и при това майка, която има смѣлостьта да се откжсне отъ дребнитѣ грижи на всѣкидневието и да намѣри време за литературни занимания.

Доскоро нейното творчество имаше любителски характеръ. Какъ иначе може да се окачестви една писателска дейность, която въ продължение на дисетина години се изразяваше въ не особено значителенъ брой отпечатани творби? Обаче, по всичко изглежда, че Цонка Сл. Николова е живѣла съ амбицията да напише нѣщо поголѣмо, по-значително, което да наложи нейното име. Предъ насъ е вече нейната хубава повесть „Жената съ бѣлитѣ коси", която ни позволява да хвърлимъ единъ погледъ върху творчеството на авторката.

Преди всичко, нейниятъ жизненъ пжть започва отъ родния й градъ Видинъ и спира въ с. Арчаръ, дето учителствува понастоящемъ.

Като писателка, нейното име се срѣща въ страницитѣ на „Свѣтлоструй", „Гребецъ", „Вестникъ на жената", „Модерна домакиня", „Учителска мисъль", „Педагогическа практика" и други, за да стигне и до библиотека „Завети".

И, когато четемъ нейнитѣ работи, обхваща ни тиха печаль предъ превратноститѣ на човѣшката сждба и едно съчувствие къмъ всички нейни жертви, станали такива, понеже и тѣ сж се одързостили да поискатъ макаръ и малко щастие. Може би, защото сж посегнали къмъ грѣховната чаша, въ която кипи упоителна самозабрава, но въ дъното й лежи утайката на страданието.

Интересно! Цонка Сл. Николова е отвърнала погледъ отъ живота на селото и на учителството — една срѣда, дето тя прекарва своитѣ дни, а е насочила своето внимание изключително върху лица, които сж прокълнати и обречени само да страдатъ. Тя е мечтателна и чувствителна натура, която отрича проблемитѣ на действителностьта и гледа на живота само презъ призмата на неудовлетворена и мжчителна любовь. Повечето нейни герои и героини не живѣятъ нито съ настоящето, нито съ бждащето, а чезнатъ въ самота, всрѣдъ милитѣ спомени, завещани отъ нѣкакво минало. Бремето отъ тѣхната мжка ги сломява и слага черна завеса предъ очитѣ имъ; надъ душитѣ имъ е страхотенъ мракъ, а сърдцата имъ сж пусти. За тѣхъ нѣма радость въ настоящето. И да има, тя ще се изкупва съ страдания. Свѣтло е било само нѣкога, само презъ онѣзи дни, надъ които е миналъ трепетътъ на сърдцето, пробудено за новъ животъ, отъ магията на две

чужди очи. Тѣзи дни сѫ пълни съ очарование и мечти. Прежнитѣ дни на плахи възторзи и чиста радость, отъ които сѫ останали вече само споменн тежки, мѫчителни и все пакъ мили, защото тѣ сѫ надгробнитѣ плочи надъ нѣкогашно щастие.

Всичкитѣ й герои сѫ герои само въ миналото. Смутили сѫ покоя и днитѣ на другитѣ, за да разбиятъ и своя животъ навсѣгда. Тѣ сѫ били тирани — измѫчвали сѫ другитѣ, за да обрекатъ и себе си на страдания. Въ настоящето не сѫ нищо друго, освенъ безволни сѣнки, чезнещи подъ знака на своята погинала любовь. Тѣ сѫ извънъ свѣта, тѣ сѫ безчувствени и хладни къмъ онова, което е наоколо имъ. Тѣхъ щастието ги е посетило само веднажъ, лъхнало ги е съ крилата на малка птичка за мигъ; наказало ги е да обичатъ, за да не бѫдатъ разбрани отъ другиго, и е отлетѣло. Сѫдбата е крайно жестока къмъ онѣзи, чиято обичь е истинска, защото ги прави горди и непреклонни. Затова пъкъ тѣ трѣбвв да страдатъ и да чезнатъ въ размисълъ по миналото.

Такива сѫ въ сбирката „Минзухаръ“, издание на „Модерна домакиня“, 1934 год.. Учителтъ Петровъ, който се забравя въ село и остава старъ ергенъ, защото иска да е вѣренъ на първата си любовь; Христина е стара мома, разлюбена отъ този, комуто е дала всичко, за да изплаща впоследствие голѣмия грѣхъ, който се нарича младость; Карановъ е сѫщо нещастникъ; скитникътъ иска да удави въ вино своята мѫка по избраница; Зара се хвърля въ морето и т. н. Изобщо нещастници: едни крѣятъ и остаряватъ, шепнейки името на избраникъ или избраница, а други умиратъ.

„Минзухари“ сѫ кѫси разкази на настроение, пълни съ животъ и сочни. Тѣ сѫ писани съ кръвьта на едно сърдце, което не е чуждо къмъ страданията на другитѣ, и сѫ лирични, а намѣста и поеми въ проза — пѣсни за мимолѣтното човѣшко щастие.

Цонка Сл. Николова направи опитъ да се откаже отъ своя истински пѫть и ни даде малката историческа повесть „Сѣнки на миналото“, издание на комитетъ „Българска литература“, но сгрѣши. Нейната писателска природа, нейниятъ езикъ и стилъ сѫ се вече оформили и станали подходящи само да ни разкрива проблемитѣ на любовьта, но не и да разработва исторически сюжети, за които е необходимо нѣщо съвсемъ друго.

И тя като че ли разбра сторената грѣшка, та скоро отпечати повестьта „Жената съ бѣлитѣ коси“, издание на библиотека „Завети“. Ние мислимъ, че е голѣма честьта, съ която тя биде удостоена отъ това издателство, чиито уредници сѫ едни отъ добритѣ познавачи на нашата литература, и иматъ утвърдени имена на хора съ художественъ усѣтъ. Така, Цонка Сл. Николова се представи вече на читателския и литературенъ свѣтъ и то съ видимъ успѣхъ.

Въ тази повесть авторката засѣга единъ въпросъ, че за любовьта нѣма никакви граници, нито пъкъ условности. Появява се и тамъ, дето най не я очакваме. Дарява ни съ щастие, каквото само тя може да ни даде, но сѫщата и убива, и то съ една жестокость, която е непоносима, защото едната страна съвсемъ неволно взема ума на другата, за да изпепели сърдцата и на двамата.

Сюжетътъ е интересенъ, поради начина, по който се превръщатъ

хуманнитѣ чувства и намѣрения въ сърдечни увлѣчения. Героинята Ина е млада девойка, сиракъ, и трѣбва сама да изкарва прехраната си. Тя свири въ киното на малъкъ провинциаленъ градъ и показва, че е даровита цигуларка. За нея се погрижва богатата и добродушна Стефани, чийто мжжъ Андрей, се съгласява да издържа Ина, за да следва въ София. Ина цъвти. Младиятъ инженеръ Даневъ я ухажва, но тя бѣга. Андрей е предъ очитѣ ѝ. Тя е омагьосана отъ тоя възрастенъ вече, но финъ мжжъ. И идва страшното. Изповѣди. Първата жертва е Стефани, която узнава всичко. Въ припадъкъ на ревность, тя нарочно се простудява и умира. Андрей напуска България, а Ина? На 22 години е вече съ побѣлѣли коси!

И всичко това е разказано толкова искрено и толкова хубаво! Съ патосъ и вдъхновение сж написани цѣли страници. Смѣло можемъ да кажемъ, че тази повесть е хубава книга и ни вдъхва надежди въ писателския даръ на Цонка Сл. Николова.

„Момичето съ бѣлитѣ коси“ е зрѣла и добре обмислена работа. Тя трѣбва да служи като основа, върху която ще гради нашата писателка по-нататъшното си дѣло.

Ако въ другитѣ книги бихме намѣрили нѣкои недостатъци, то последната ѝ книга компенсира всичко.

Цонка Сл. Николова не мисли да остане насрѣдъ пжтя, а има амбицията да върви напредъ. „Момичето съ бѣлитѣ коси“ трѣбва да я подтикне къмъ още по-хубави успѣхи.

III. БЕЛЕТРИСТИКА

Елисавета М. Милева,
Берковско

Къмъ учителката

Ти съ кръшенъ смѣхъ предъ родното школо застана,
сияеше лицето ти — разцъвнало кокиче,
безмѣрна обичь душата ти обхвана
и своя младъ животъ на дѣлото обрече.

Минаха — день следъ день — години цѣла низа
на трудъ и творчество срѣдъ малкитѣ деца...
Не сѣти, какъ се радостьта изниза
и ти застана плахо предъ прага на скръбьта.

Надникнаха отъ вредъ и грижи, и неволи.
Край тебе и клевета безмилостно премина...
О! колко пжти отчаено се моли!...
О! колко пжти сждбата си проклина!...

Защо, защо сж тия жалби твои?
Или забрави клетвата свещенна
да сѣешъ свѣтлина и обичь между свои,
сама да въплотишъ идеята нетленна?

Върви! Престжпвай гордо въ пжтеката сияйна,
обсипана съ тръне и цвѣтя!
Недей унива, защото си незнайна. . .
защото мълкомъ ще преминешъ презъ свѣта.

Поспри се и погледай! Следъ тебе върволици
децата на народа съ грѣйнали чела,
изнизватъ се редици, следъ редици,
готови всички за подвигъ и дѣла.

И ти предъ тѣхъ, съ погледъ устременъ,
разпръсквай семена въ нива плодородна!
Къмъ бждещия новъ и свѣтълъ день,
напредъ върви, учителко народна!

Цонна Сл. Николова,
с. Арчаръ

Сърдцето на учителката

— Тамъ отсрѣща ли?

— Да.

— Това е гробътъ на нашата учителка Невѣна Дѣлчева . . . Вие я не познавате. Тя бѣше такава тиха, кротка, висока, черноока като Васъ, само че по-слабичка. Даскалъ Тодоръ, оня побѣлѣлиятъ, дето Ви посрещна на вратата, казваше за нея: „Ако я пипне човѣкъ, ще се счупи“ . . . И наистина, такова тънко, слабичко, като момиче бѣше. Дойде у наше село една привечерь, късно презъ февруарий. Уволниха единъ учитель, та тя го замѣсти. Сираче била. Мила, хубава, а очитѣ й все надолу. Следъ месецъ изпратиха и детенцето й — две годишно русокосо детенце. И то сираче. Мъжътъ й починалъ преди година. Никжде не ходѣше. Все у дома си седѣше, а покрай детенцето й роякъ наши деца. Тя ги не пждѣше. Радваше имъ се . . .

Въ погледа на стария заблестя умиление и възторгъ.

— Не си я дадохме, госпожа! Не! Тя стана наша. За нашитѣ деца си даде живота и тукъ трѣбва да останатъ коститѣ й. Наша си е и толкозъ. Когато дойде братътъ й следъ оная нощь, да си я откара, дѣдо Стоилъ, куциятъ, най-бедниятъ и нищожниятъ у селото ни, каза най-умни думи:

— Не даваме си я! — рече той. Нека тукъ да си остане. Наша си е. . .

И се замоли съ сълзи. Заплака. Замолихме се и ние. Заплака и братътъ й. Като дете заплака, ама склони и я остави. Тръгна си човѣкътъ на другия день, следъ като я погребахме, и рече:

— На васъ я оставямъ. . .

И ето. Ние си я пазимъ. Най-скжпиятъ мъртвецъ ни е тя. Я вижте другитѣ гробове! Пустинякъ. А нейниятъ свѣти. Женитѣ ни забравиха своитѣ мъртви. На нейния гробъ ходятъ. На праздникъ първата вощеница тамъ ще светне. А на задушница да видишъ гроба й! Свѣти. Цѣлиятъ свѣти! . . . По Коледа, на Ивановдень, две години ще склопи.

Замлъкна старията. Клѣпкитѣ му, натежали отъ влага, примигаха. Той вдигна ржка и отри избликналитѣ отъ внезапния споменъ сълзи. После приседна до гроба, върху който, като разпиляни златни монети, лежаха окапалитѣ листа. Сякашъ, есеньта трупаше върху него всичкото си злато да заплати младия животъ, далъ се доброволно за живота на другитѣ. И когато сухото есенно злато звънѣше, подмятано отъ хладния вѣтъръ, заредиха се отново думитѣ на стария слуга:

— По Коледа бѣше, госпожа. Богъ натрупа цѣли грамади снѣгъ по кжщята. А нашето училище тогава бѣше малко слупено кжщенце, като хе-е тамъ онова, що се гуши долу подъ могилата, съ слънчогледовата ограда. Виждашъ ли я? Такова. Прогнило. Вехтория. Това училище, дето сега Ваша милость видя, тогава бѣше само на основи. Божа работа. Курбанъ искало и толкозъ. Та ти заказахъ, даде Богъ една хубава, топла Коледа — моитѣ шестдесеть години не си спомнятъ такава. Юрна оная вода, запука оня ледъ. Пролѣть! Сжщинска пролѣть! А на самия Ивановъ день хлътна покривътъ и се срина върху децата. То писъкъ, олелия. . . Страшно нѣщо! А тя, несретницата, вмѣсто първа да бѣга, остана до край и едно по едно презъ здравия прозорецъ ги изхвърляше. Отвънъ чакаше народъ. Всѣки вземаше детето си и като подгоненъ си отиваше. За тая, която ги спасяваше, никой не помисли. А тя бѣше вжтре сама, затрупана отъ всѣкжде. Когато да излѣзе и тя, счуло й се охкане. Подъ една греда било затиснато едно сиромашко детенце, — онова, което даде на Ваша милость цвѣтята — и тя се върнала. Повдигнала гредата, измъкнала детето, но другиятъ край на гредата се изплъзналъ, та върху нея. Така си я заварихме на другия день подъ нея. Навела се надъ детето като орлица, закриля го съ тѣлото си. На детето нѣмаше нищо, само едното му краче отъ натискането бѣше посинѣло и подуло. А по русата му косица като мерджанъ червенѣеха капкитѣ отъ кръвьта на учителката. Едва измъкнаха детето изъ ржцетѣ й. Въ дома на доктора горката учителка се свести за малко. И то за какво? Да попита само за детето — живо ли е? А за своето мъничко, останало у дома й, не се сѣти. Когато и доведохме момиченцето, зарадъ което пострада, тя се засмѣ. Засмѣ се, госпожата. . . и повдигна една ржка, да го погали сякашъ. Но не можа. . . Отпусна я и затвори очи. А подъ клепача на дѣсното й око пролази сълза — може би за нейното детенце, което оставаше съвсемъ само. . .

Старията слуга посѣгна и помилва пръстьта на гроба й. Вѣтърътъ бѣше стихналъ, заслушанъ въ скрѣбнитѣ думи. . .

— Тя не можеше да постжпи другояче, госпожа, защото сърдцето й бѣше такова. . .

Думитѣ, ведно съ сълзитѣ му, капнаха и се всмукаха отъ жедната уста на земята. . .

— Да, сърдцето й, — повтаряхъ мислено азъ. Нима то може да бжде друго сърдцето на Невѣна Дѣлчева, сърдцето на всички като нея, сърдцето на майката, сърдцето на учителката?

Райна Каменова — Бояджиева,
учителка въ гр. Видинъ

Учителката, която си отива

(посвещавамъ на Зора Нейова, учителка).

— Азъ съмъ вашата учителка, мили мои ученици! Азъ съмъ вашата колежка, свидни братя и сестри колеги! Стоя като замаяна предъ вехтия прагъ на училището и бавно ви шепна:

— Азъ си отивамъ... Остарѣхъ вече... Трѣбва да си отида. . . О, кой ще ми каже, защо съ такава непреодолима мжка ви шепна тия думи? Защо гърлото ми мжчително се свива и преглъща налитащи ме сълзи?

— Азъ, старата вече учителка, стоя предъ изтрития училищенъ прагъ и съ безпомощна тжга ви питамъ: „Значи, трѣбва да си отида? И нѣма ли вече да бързамъ за насамъ, да изтривамъ бързо обувкитѣ си отъ житейската каль и забравила всички катадневни грижи, да уча, да се учимъ взаимно съ жаднитѣ малки душички на моитѣ ученици?

Отъ днесъ нѣма за това да бързамъ! Предъ менъ сж училищнитѣ стжпала. Ще слѣза по тѣхъ и ще се прибера у дома. (О, предчувствувамъ, какъвъ пронизващъ хладъ ще ме лъхне тамъ!). А въ моя домъ, нали знаете, всичко е свързано и дища животъ чрезъ грижитѣ ми по моята учителска работа.

Моето отдѣление ще поеме новъ, младъ колега. Той ще продължи това, което недовършено оставямъ.

— Не идвайте съ менъ! Искамъ още веднажъ да влѣза сама и да погледамъ училището, въ което преди повече отъ 30 години, влѣзохъ като млада, неопитна, но пълна съ ентусиазъмъ учителка.

— О, може би, вий не знаете, или не си спомняте, колко млада, колко крехка девойка — учителка бѣхъ азъ преди 33 години! Очитѣ ми ясни, грѣеха отъ надежди смѣли за красота и подвигъ въ живота! Устнитѣ ми мълвѣха дързостни слова за отпоръ и победа надъ всѣко зло и пошлости свѣтовни!

Моята голѣма обичь, моята голѣма грижа, моятъ изворъ на радость и тревога бѣха — училището.

Вървѣха ли годинитѣ — невиждахъ. . .

Вредъ, кждето можехъ, раздавахъ моя ентусиазъмъ за повече красота, повече добрина и истина въ живота.

Вредъ азъ бѣхъ само учителка!

Намирахъ време да се отбивамъ изъ неяснитѣ кривулици на личнитѣ желания, капризи и лутания.

Искахъ да бжда будна винаги на своя постъ. Да бжда готова да се раздавамъ на ония малки и голѣми, които протѣгаха ржка къмъ менъ за блага, утешителна дума, духовна или материална помощь.

И дори тогава, когато коварниятъ животъ рани до смърть сърд-

цето ми, азъ мълкомъ страдахъ, изтривахъ кървавитѣ му капки въ самотата си и бързахъ да бѫда близка на сиротитѣ, на плачущитѣ...

Бързахъ и отъ неопитнитѣ първаци да направя съзнателни, умни и надеждни четвъртоотдѣленци.

Това бѣше моята утеха, това бѣше моята най-скѫпа награда — душата на учителката ликуваше тагава у менъ. . .

Но, ето. . . времето посребри коситѣ ми, начерта бръчки по лицето ми. . . И моятъ погледъ днесъ излѫчва мѫката на много погребани надежди, на много видени и преживѣни човѣшки страдания. А устата ми научиха да мълвятъ словата на кротостьта, мѫдростьта, която утешава и приспива вика на тия страдания.

Азъ съмъ вече старата учителка. Пѫтьтъ задъ менъ е дълъгъ, каменливъ. До сега не се обръщахъ да го оглеждамъ, защото той ми носѣше утегчение, а азъ имахъ нужда отъ почивка.

Младитѣ ще ме замѣстятъ. Тѣ идватъ свѣжи, крехки, неопитни, пълни съ дързостни надежди и погледъ смѣлъ, както нѣкога и азъ дойдохъ. . .

И днесъ, моята душа е приобщена съ дѣлото на родното училище, а душата му е и моята душа.

Какво мѫчително разкѫсване! Ето защо, изповѣдвамъ ви, такава мѫка ме приковава до този старъ училищенъ прагъ и ако си тръгна сякашъ, ще бѫда безъ сърдце останала. . .

Мои малки палавци, които сега напускамъ, вий голѣми мои ученици, станали вече обществени водачи и културо-носители, и вий, скѫпи сратници следъ менъ — послушайте ме, съ васъ говори вашата учителка. Предава ви последния си урокъ. Приемете го като заветъ, който нѣкога и тя прие отъ своитѣ колеги:

Подарете душата си за живота на народното училище! Неотстѫпно вдигайте факела на родната просвѣта! Нека той високо и вѣчно да блъсти, предаванъ отъ стара ржка въ млада, за да можемъ храбро да завладѣемъ онова, което не остарѣва и не умира — **свѣтлото бѫдеще на Родината!**

„Учителко, утеши се: царство имашъ — тоя веселъ училищенъ дворъ, и тронъ — въ душитѣ на тия мили деца, които те тъй обичатъ. Кой знае, истинската царица дали би била по-щастлива отъ тебе, и по-полезна отъ тебе“.

Ив. Вазовъ (Изъ „Казаларската царица“)

Душка Върбанова,
с. Камено (Бургаско)

Съкратеният

Нощният мракъ бавно издигаше своя тъменъ плащъ предъ пристжпващата зора на октомврийското утро. Гжста мъгла притискаше въ студенитѣ си и влажни пазви трудолюбивитѣ ранобудници, а познатата всѣкидневна утринна пѣсень на селото се разливаше ведно съ ситнитѣ капчици на мъглата. Разлива се пѣсеньта на разбуждащето се село въ тихото утро. Кучешки лай процепи мъглата и наруши сънливата утринна пѣсень.

Презъ прозрачния вуалъ на мъглата и утринния здрачъ се вижда приведенъ напредъ пжтникъ, съ куфарче въ ржка. Не смущаванъ отъ кучешкия лай, привелъ глава надолу, той като че ли дири следитѣ на нѣщо познато, мило, свидно и въ отмѣрени крачки продължава своя пжть. Изъ широкитѣ дворове надничатъ презъ тръненитѣ плетища селяни, проследяватъ го съ равнодушни погледи и мислено цроцеждатъ: „даскала". А той, младиятъ учитель на село Камено, понесълъ душата си на крилетѣ на нови надежди, напуща това село, въ което нѣколко години работи. Въ душата си той отнася нѣкаква смѣсица на радость и тжга... Не бѣха ли тъй мили малкитѣ му палавци? Не звучаха ли така нѣжно тѣхнитѣ гласчета? А очичкитѣ имъ, жадни за знание го гледаха винаги съ толкова обичь!

И днесъ тѣ ще влѣзътъ въ стаята следъ острия звънъ на училищния звънецъ. Ще седнатъ по мѣстата си и ще чакатъ да ги облъхне топлотата на учителюватa усмивка. Ще чакатъ неговитѣ думи — тихи и благи, да понесатъ детскитѣ имъ души къмъ далечни, незнайне страни. Ще чакатъ... А кой ли ще влѣзе при тѣхъ? Дали нѣкой ще ги почувствува така близки, както той ги чувствуваше?

Върви той, а болка свива сърдцето му и презъ водния прахъ на есенната мъгла се нижатъ единъ следъ други образитѣ на ученицитѣ му — близки и мили.

Толкова години вече той раздава душата си тукъ всрѣдъ тая бедна действителность, толкова години той се мжчи да подържа огъня на вѣрата въ истината, надеждата и доброто, а въ награда е получилъ ледения погледъ на недовѣрието, лицемѣрието, низостьта.

Спомни той, че нѣкога бѣ виждалъ раздѣла малко по друга отъ неговата. Спомни: цвѣтя, букети, музика, пѣсни... Какво ли чувствува оня, който е така шумно и весело изпратенъ! Сигурно тъй е по-весело и по-топло — по-празднично на душата.

Да би имало поне една сърдечна дума! Да би имало единъ загриженъ погледъ предъ неговото незнайно утре! А то...

Затворилъ въ душата си споменитѣ на всички ония часове, пропити съ красотата на творчеството, огласени съ кръшната пѣсень на
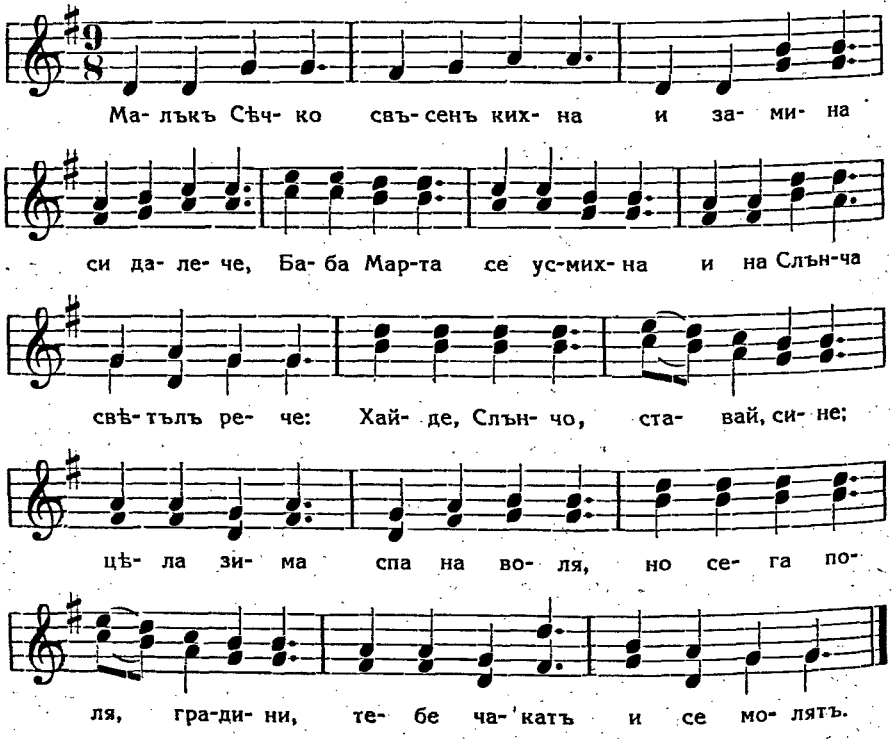
детски гласчета и усѣяни съ свѣтлитѣ звездни погледи на малкитѣ му питомци, той отмина по пжтя къмъ новото мѣстоназначение, къмъ неизвестното, което мами и привлича съ непознати хубости. Може би тамъ работата ще бжде по-лека, меже би децата ще бждатъ по будни, може би по-слабо ще се киска човѣшката злоба, лицемѣрие и низость....

Може би. . .

IV. ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Добрата Баба Марта.

Бързо. Д. Василева (Бѣлоградчийско).

Чакатъ да ги стоплишъ, сине,
да поникнатъ буйни ниви;
по дворове, по градини
да разцъвнатъ бѣли сливи.
Чакатъ вече и децата —
тѣ сж палави, но мили.
Разтвори имъ сърдчицата,
влѣй имъ здраве, радость, сили.

Елисавета Багряна.

Иванка П. Сърбинска
Радомиръ
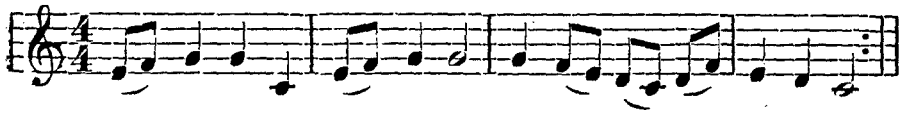
Лекция по пѣние за III отдѣление

Методическа единица: Разлюти се дѣдо Мразъ.
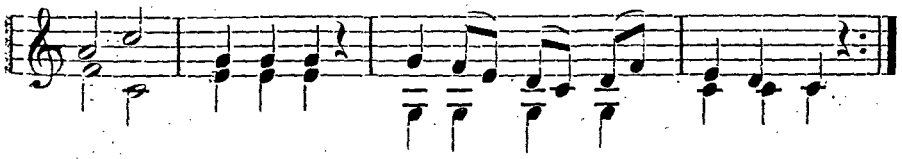
Зима е! Нѣколко дни вали снѣгъ. Натрупа доста. Земята замръзна. Подъ краката скърца. Ледъ скова рѣкитѣ. Влизамъ въ часъ. Едни отъ децата, дошли отъ далече, сж още край печката. — Много студено, госпожице, едва сме дошли до училището, — обаждатъ се нѣкои деца. — Дѣдо Мразъ ни пощипа по бузитѣ. Голѣмъ майсторъ е този дѣдо Мразъ, какви рисунки бѣше нарисувалъ по прозорцитѣ нощесъ? На насъ чешмата замръзна! Много е студено, госпожице! Разсърдилъ се е дѣдо Мразъ. Азъ слушамъ децата и почвамъ да пѣя тихичко пѣсеньта: „Разлюти се дѣдо Мразъ, че подрипна хей завчасъ, вредъ водитѣ подледи, дървесата заскрежи! Хей, хей“. . .

Децата се услушаха. — Госпожице, много хубава пѣсень пѣешъ, хемъ е за дѣдо Мразъ, хайде да я научимъ! — обаждатъ се нѣколко деца.

— Хареса ли ви пѣсничката, деца? Искате ли да я научимъ? Добре, слушайте сега да ви изпѣя цѣлата пѣсничка! Вземамъ цигулката и почвамъ да свиря и пѣя:

Припѣвъ.

2) Не люти се, дѣдо Мразъ!
Не виждашъ ли, че у насъ
буенъ огънь вечъ гори —
зло не можешъ ни стори.
Хей, хей, хей, хей, хей, зло не можешъ ни стори. (2)

3) Не люти се, дѣдо Мразъ!
Съжали се въ този часъ!
Не виждашъ ли, че на вънъ
има хора безъ огънь?
Хей, хей, хей, хей, хей, има хора безъ огънь. (2)

Казвамъ само думитѣ. Децата ги повтарятъ хорово 2—3 пѫти. Разглеждамъ пѣсеньта по куплети и обяснявамъ непознати думи. Изпѣвамъ само 1-вия куплетъ. Всички деца пѣятъ съ менъ нѣколко пѫти, после по редици, и най-сетне по единично. Разучвамъ и другитѣ куплети. Изпѣватъ нѣколко пѫти цѣлата пѣсень. Пѣя друга учена пѣсень (за разнообразие) и пакъ новата.

И тъй, много леко и непринудено научаватъ пѣсеньта, макаръ този часъ да нѣмахме пѣние. Използвахъ настроението на децата и резултата бѣше много добъръ.
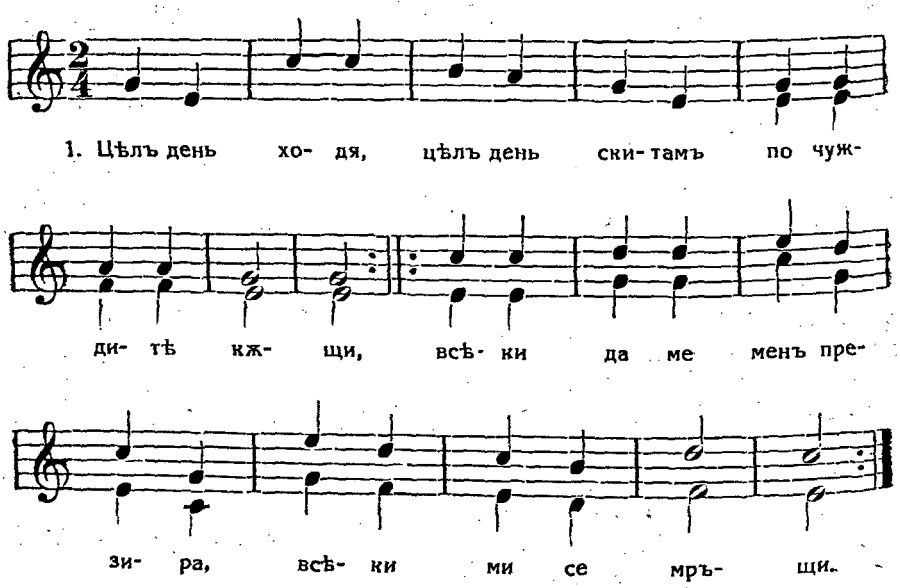
Лекция по пѣние за IV отдѣление

Методическа единица: Сираче.

Подготовка: Деца, какво е времето сега? Навънъ какво има? Вие обичате ли снѣга? Защо? Така вие се радвате на зимата, обичате я, но дали всички деца й се радватъ като васъ? За кои зимата е тежка? Още за сирачетата, защо? И тѣ какво сѫ принудени да правятъ? Но, дали всѣкѫде ги приематъ добре?

Цель: Този часъ ще научимъ пѣсеньта „Сираче".

Внимавайте деца, азъ ще ви изпѣя пѣсеньта. Вземамъ цигулката и почвамъ да пѣя първи гласъ, а свиря втория:

2) Тукъ похлопашъ — изгонятъ те.
Тамъ те измитатъ. . .
Че сираче си бездомно,
о, това не питатъ. } 2

3) Нѣмамъ майка, нито татко,
нито легло сладко. . .
Колко ми е мжчно, тежко, } 2
безъ майка, безъ татко?

Децата слушатъ съ голѣмо внимание. — Хареса ли ви пѣсеньта, деца? — Да госпожице, но е много жална. — А защо е жална? Хайде сега да я научимъ! На дъската предварително сж написани думитѣ. Обръщамъ дъската. Единъ ученикъ прочита текста на пѣсеньта. Разглеждаме съдържанието, обясняваме изрази и започваме пѣнието. Децата предварително сж раздѣлени на 2 гласа. Разучвамъ съ първи гласъ първия куплетъ, следъ това съ втори гласъ. Двата гласа заедно. Разучвамъ и другитѣ два куплета. Пѣхме изцѣло пѣсеньта. За разнообразие пѣемъ нѣкоя учена весела пѣсень. Правя сравнение между дветѣ пѣсни. Следъ това пакъ новата.

Изправямъ 2 деца да изпѣятъ пѣсеньта като дуетъ.

Пеша В. Логиова,
учителка въ гр. Асеновградъ.

Нравоучителна приказка:

„Кой каквото прави, на себе си го прави"

(Приказката е преразказана отъ Николай Райновъ и е разработена въ второ отдѣление).

Подготовка.

Припомняме си нѣкои поуки и пословици, извлѣчени отъ нравоучителни приказки:

„На лъжата краката сж кжси."

„Не прави на другитѣ това, което не искашъ на тебъ да ти сторятъ" и др.

Спираме се на втората *„Не прави на другитѣ това, което не искашъ на тебъ да ти сторятъ."*

— Какво не искаме да ни сторятъ?

— Не искаме да ни ударятъ, да ни кажатъ лоша дума, да ни измислятъ прѣкоръ, да ни вематъ нѣщо, да ни излъжатъ и пр.

— Значи ние не искаме да ни сторятъ зло. Тогава? И ние не трѣбва да нанасяме зло на другарчетата си, на другитѣ хора,

Цель: – *Ще чуете, какво се случило съ една жена, която намислила да стори зло на единъ просякъ.*

— Слушайте, ще ви разкажа приказката: *„Кой каквото прави за себе си го прави."*

(Заглавието на приказката се записва на дъската и се прочита отъ ученицитѣ.)

Забележка. 1. Разказътъ на учителя трѣбва да бѫде художественъ. Както художникътъ съ умѣние и хубави бои рисува картината, така и учителтъ съ хубави думи и изрази трѣбва да създаде хубави картини въ детското въображение, за да останатъ незаличими.

2. Учителтъ трѣбва да разказва изразно. Той ще промѣня гласа си, кѫдето трѣбва ще го повиши или понижи; ще изкаже думитѣ по-бързо или по-бавно, ще запита, ще спре и т. н. Ще си послужи съ жестове и мимики, кѫдето е необходимо. Нека ученицитѣ въ лицето на учителя видятъ и чуятъ действующитѣ лица, тѣхния говоръ, чувствата които ги вълнуватъ. Съ други думи, нека учителтъ се помѫчи, доколкото може, да бѫде артистъ.

3. При разказа на приказката се дава възможность на ученицитѣ да се изказватъ, да допълватъ, да довършватъ.

Разказъ.

— Кой не познаваше добрия старецъ дѣдо Траянъ? Старъ, много старъ бѣше той. Едвамъ пристѫпяше, като се подпираше на тояжката си. Не виждаше вече добре. И не чуваше добре. Па си нѣмаше нийде никого. Нѣмаше кой да го храни и облича на стари години. Ходѣше босъ и окѫсанъ. И кѫщица си нѣмаше. Нѣмаше кѫде да се прибере вечерь и да изплаче теглото си. Лѣте спѣше по голитѣ поляни, а зиме се мушеше изъ разтурянитѣ кѫщи.

„Колко е тежъкъ животътъ ми“, изхокваше бедниятъ старецъ.

Цѣлъ день ходѣше дѣдо Траянъ по чуждитѣ кѫщи и си просѣше хлѣбецъ. Добритѣ хора му даваха парче хлѣбъ. Но нѣкои го пѫдѣха:

(сопнато), — Махайте се отъ тука! „Нѣмаме хлѣбъ!“. . .

(Ученицитѣ разказватъ, какъ нѣкои тѣхни съседи лъжели просяци, че нѣматъ хлѣбъ, че хлѣба имъ билъ на фурната, криели се и пр. Може би и нѣкои отъ тѣхъ сѫ вършели сѫщото. Съ трогателния си разказъ учителтъ ще породи състрадание къмъ дѣдо Траянъ и изобщо къмъ просящитѣ. Нѣкои ученици, които сѫ жестоки къмъ тѣхъ, ще се разкаятъ въ душата си и за напредъ ще бѫдатъ по-внимателни и милостиви къмъ тѣзи нещастни хора.)

. . . Тогава на очитѣ на дѣдо Траянъ се появяваха сълзи и той засрамено се връщаше.

А колко пѫти старецътъ си лѣгаше гладенъ! Напраздно се мѫчеше той да заспи, но сякашъ нѣкой задържаше клепачитѣ му и очитѣ му оставяха отворени до сутриньта.

(Ученицитѣ се обаждатъ: Защото е гладенъ, затуй не може да заспи. Азъ веднажъ се разсърдихъ и легнахъ гладенъ, но не можахъ да заспя, та станахъ посрѣдъ нощь и ядохъ.)

(Съ задавенъ гласъ) „Боже, прибери ме!“ молѣше се дѣдо Траянъ.

Когато му даваха хлѣбъ, старецътъ казваше кротко: *„Кой каквото прави, за себе си го прави“.*

Когато го изпѫждаха, той пакъ казваше: *„Кой каквото прави, за себе си го прави“.*

Хората се чудѣха, защо старецътъ повтаря тѣзи думи.

Дѣдо Траянъ често хлопаше на вратата на една богата вдовица. Кѫщата ѝ бѣше сѫщински палатъ. Кацнала срѣдъ овошки и цвѣтя, тя се усмихваше на минувачитѣ, Тя като че ги канѣше да влѣзатъ и си починатъ на пейката до чешмата, да послушатъ сладкитѣ пѣсни на птичкитѣ, сгушени въ гѫстото клоне . . .

Но стопанката, не бѣше любезна и добра като кѫщата и двора.

Тя имаше много имотъ: лозя, градини, ниви. И дюкянъ имаше на пазара. Много, много богата бѣше тя! Богата, но голѣма скѫперница.

Тя имаше само единъ синъ. Младъ, хубавъ — да му се не нагледашъ! Той ходѣше често по селата и купуваше масло, сирене, яйца за дюкяна.

Ужасно се ядосваше тази жена, когато видѣше дѣдо Траяна да чака на вратата. Много често тя го пѫдѣше:

(сърдито) „Хайде върви си сега! Ела утре!“ А когато той казваше: „*Кой каквото прави. за себе си го прави*“. тя позеленява отъ ядъ.

(гнѣвно) „Какъвъ омразенъ старикъ!“

„Ще се отърва азъ веднажъ за винаги отъ тебе!“, — закани му се веднажъ тя.

— Какъ ли, деца, ще се отърве отъ него?

(„*Ще го набие*“, *обаждатъ се нѣкои.*)

Не, деца, не! Много страшно, много страшно нѣщо намислила тя!

(Съ зловещъ гласъ и жестъ.) — „*Ще го отровя.*“

„Всѣки день ли ще му давамъ хлѣбъ? Стига ми е дрънкалъ вече, че кой каквото прави, за себе си го прави! Какво може да ми стори този старикъ!“.

(Тази часть на приказката се разказва отъ ученикъ).

Речено — сторено. Омѣсила вдовицата една питка, наръсила я съ съ отрова и я пратила на фурната.

Тъкмо прибрала питката, ето и дѣдо Траянъ чука на вратата.

(любезно) „Ела, дѣдо, ела! Опекла съмъ ти пита топла питка. Мекичка. тъкмо за тебъ, стари човѣче да си хапнешъ“, рекла му тя и му подала топлата питка. А тя била хубава, съ зачервена кора и пара изпущаше още.

Зарадвалъ се дѣдо Траянъ. Очитѣ му свѣтнали. Топла питка ще яде. Отдавна не е вкусвалъ питка. Засмѣлъ се той, взелъ питката, пъхналъ я въ торбата, казалъ си обичайнитѣ думи „*Кой каквото прави, за себе си го прави*“ и потеглилъ за близкото село (тамъ се прибиралъ тогава).

(Забелѣжка) Децата сѫ много възбудени. Тѣ се страхуватъ за дѣдо Траянъ, даже нѣкои се обаждатъ: „Не яжъ, дѣдо, отрова има вѫтре“. Учительтъ ще почака докато децата се оталожатъ.)

Стигналъ, не стигналъ и половината пѫть до селото. Откъмъ селото се задалъ младъ, красивъ и хубаво облѣченъ момъкъ.

(*бързо*) „Дѣдо, гладенъ съмъ! Имашъ ли нѣщо за ядене? Цѣлъ день нищо не съмъ хапналъ", — казалъ той и посѣгналъ къмъ торбата.

(Нѣкои деца се досѣщатъ, че този момъкъ е сина на вдовицата. Чуватъ се гласове: „Сина й, сина й!"

— Да, деца, този момъкъ билъ синътъ на богатата вдовица. Той е билъ по работа въ село.

„Имамъ, дѣдовото, имамъ. Топла питка имамъ!" Съжалилъ го дѣдо Траянъ и му далъ цѣлата питка. (Той не е знае, че въ нея има отрова.)

Момъкътъ лакомо загълталъ топлитѣ залъци, а добриятъ дѣдо Траянъ го гледа и се радва, че и той веднажъ можалъ да даде нѣщо.

(Всички деца сж станали на кракъ. Тѣ се досѣщатъ какво страшно нѣщо ще стане следъ малко. Но тѣ се радватъ. Тѣ се чувствуватъ удовлетворени. Радватъ се, че ще се спаси добриятъ дѣдо Траянъ, а ще се отрови синътъ на лошата жена. Чуватъ се гласове:

„Тъй й се пада. Нека сега се отрови сина й, та да види тя, защо иска да отрови дѣда Траянъ".

Но всѫщность децата не се радватъ за смъртьта на момъка. За тѣхъ момъкътъ е на заденъ планъ. Тѣ виждатъ заслуженото наказание къмъ лошата жена и затуй се радватъ. Но все пакъ смѣтнахъ за нуждно, при характеристикага на действующитѣ лица, да породя симпатии и състрадание къмъ бедния момъкъ и съ това да накарамъ ученицитѣ да съжаляватъ за неговата смърть, — защото не трѣбва да се радватъ на чуждитѣ нещастия)

Дотукъ спирамъ приказката. Оставямъ ученицитѣ да си помислятъ. Нека всѣки ученикъ си я довърши въ ума тъй, както фантазията му я рисува. После ученикъ довършва приказката по своему, а именно:

Синътъ стигналъ въ кѫщи. Превива се отъ болки въ сто маха. Майка му го пита, какво е ялъ. Той й казалъ за топлата питка която му далъ старецътъ. Следъ малко синътъ умрѣлъ.

(*Учителтъ*: Майката се сѣтила, че старецътъ е билъ дѣдо Траянъ и че синътъ й е изялъ отровната питка. Писнала тя и се хвърлила върху сина си, но той билъ вече мъртавъ.

(Оставямъ ученицитѣ известно време да изживѣятъ многото моменти въ приказката. После и тази часть на приказката се разказва отъ ученикъ. Единъ-двама ученика разказватъ цѣлата приказка).

Вдълбочаване.

Поуката отъ приказката е на лице. Ученицитѣ я изживѣха и почувствуваха още при разказването, ето защо нѣмаше нужда много да се задълбочаваме.

— Защо, деца, приказката има такова заглавие: — *„Кой каквото прави, на себе си го прави"*?

(Оставя се ученикъ да разтълкува.)

— Защото жената искала да отрови дѣда Траяна, а отровила сина си.

Тъй станало, деца. Виждате ли, че думитѣ на дѣда Траяна се сбѫднали. Злото, което мислила да направи, направи го е не на стареца. . . .

— Защо?

— Защото той не е хапналъ отъ питката.

— Ами на кого?

— *На себе си. Злото върнало на нея.*

— Какво се научихме отъ тази приказка?

— *Да не правимъ зло на другитѣ, защото злото може да се върне на насъ.*

(Пословицата се изговаря хорово отъ ученицитѣ).

Характеристика на действующитѣ лица.

— Хайде сега да се поговоримъ за хората въ приказката. Кои сѫ тѣ?

— Вдовицата, синътъ ѝ и дѣдо Траянъ.

Единъ ученикъ се изказва за вдовицата: Тя е лоша. Искала да отрови, да убие дѣда Траяна.

— Знаете ли, какъ се наричатъ тѣзи хора, които убиватъ?

— Убийци,

— Деца, тѣ сѫ жестоки хора, съ корави сърдца. Тѣхното мѣсто е въ затвора.

Другъ ученикъ се изказва за момъка!

— Виновенъ ли е билъ той?

— Не е билъ виновенъ. Той билъ по работа. Нищо не е знаялъ.

— Да, деца, той нищо не е знаелъ за отровната питка. Ако знаеше, той нѣмаше да позволи на майка си да извърши това зло, защото той никакъ не приличалъ на нея. Добъръ, много добъръ билъ той.

— Ами какво чувствувате къмъ дѣда Траяна?

— Азъ го съжалявамъ?

— Да, деца, тѣзи старци, които нѣматъ деца да ги гледатъ, сѫ за съжаление. Жално ни става като ги гледаме, какъ простиратъ ржка за милостиня. (Обяснява се думата милостиня.) Милостиви хора даватъ пари и откриватъ домове — **приюти** имъ казватъ. Тамъ прибиратъ такива бедни старци, мѫже и жени, хранятъ ги и ги обличатъ. Тѣзи домове се казватъ **Старчески приюти.**

(Нѣкои ученици се сѣщатъ и разказватъ за нашия приютъ. Изчакваме ги да разкажатъ всичко, каквото знаятъ за него. Други ученици разказватъ за детския приютъ.

—Деца, хвала на нашия градъ, че имаме и детски, и старчески приюти. Дано въ всички градове и села на нашата хубава държава се откриятъ такива приюти. Нека всички даваме по-малко срѣдства за издръжката имъ!

Използване приказката и поуката за живота.

— И така, деца, днесъ научихме нова пословица: „Кой каквото прави, за себе си го прави.“

Дешка Райнова,
Срѣдецко

Кокиче

(II отдѣление).

Къмъ края на м. януарий сме. Въ стаята съмъ при ученицитѣ си. Звънецътъ още не е ударилъ за въ часъ, но децата сж насѣдали на мѣстата си и съ увлѣчение четатъ книжкитѣ, които имъ бѣхъ раздала отъ класната библиотека.

Печката весело бумти, цѣла зачервена, сякашъ разправя нѣщо, а вънъ виялицата страшно бѣсней, бръска снѣга по прозорцитѣ, сипе ли сипе и рисува по стъклата разни пейсажи.

Отвори се вратата на учебната стая. Влѣзе Мара — Богъ да я прости, сега покойница — зачервена, засмѣна и носи кокиче въ ржка. Подаде ми го! Надигнаха главички децата и като видѣха кокичето, се развикаха зарадвани: „Кокиче! Кокиче! Първо кокиче!“

Мара ни разправи, какъ го е изровила изъ снѣга въ тѣхната градинка. Искала да го измъкне съ коренче, но не могла, защото земята е била силно заледена.

Гледахме кокиченцето, радвахме му се. То събуди радостни надежди у всички ни. Започвамъ азъ:

— Я погледнете вънъ: каква буря, какво чудо! Нѣма спиране, сякашъ. А ние отъ кога пѣемъ:
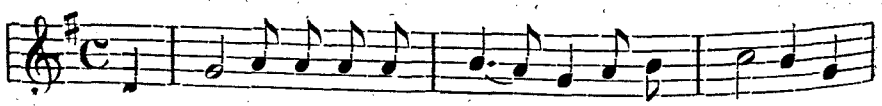
— Бѣгай, иди си, зимо студена —
Не щеме вече твойта премѣна!
Махни вечъ твойта снѣжна покривка!
Не щеме твойта ледна усмивка!
Ела по-скоро, пролѣть зелена —
Изпжди тази зима студена!

Пѣемъ ние, но пролѣтьта не иде, а бурята вънъ бучи и реве. И при все туй насъ не ни е страхъ вече отъ зимата. Ние знаемъ, че тя скоро си отива. Вие видѣхте предвестника на пролѣтьта. Кой е той!
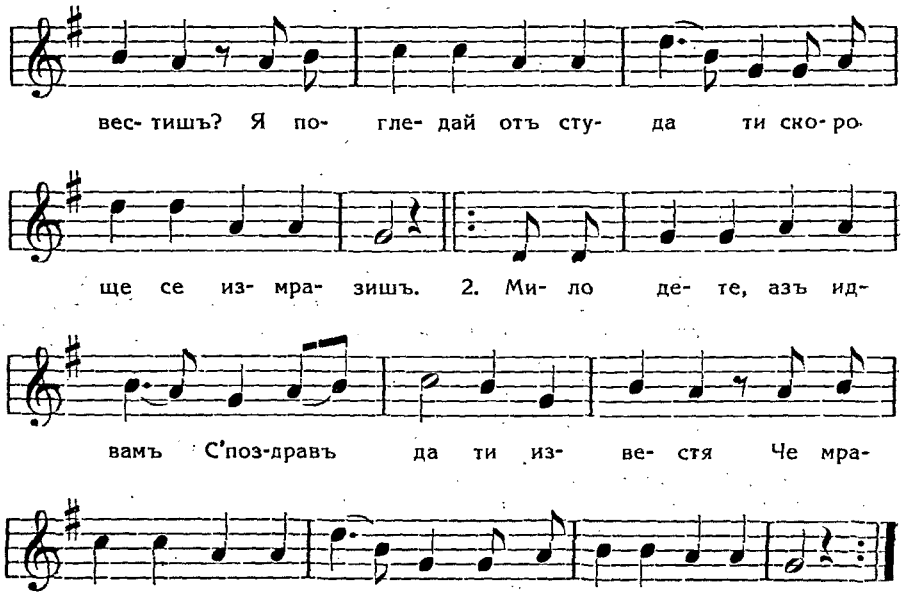
— Кокичето! Кокичето!

Децата си затананикаха миналогодишната пѣсничка:

Умѣрено.

1. За- що, гиз-да-во ко- ки- че, Тол-козъ ра- но се

Сами пожелаха да запишатъ въ тетрадкитѣ си по наблюдения, кога за пръвъ пжть си видѣли кокиче и въ какво време.

Минаха се нѣколко дни. Къмъ срѣдата на февруарий сме. Стопи се снѣгътъ. Грѣйна топло слънчице.

Милата Мара, пакъ тя първа заявява: „Госпожа, нашата градинка е усѣяна съ кокиченца, цѣла е побѣлѣла!“

Бърза горката да се радва на ранната пролѣть и нейнитѣ предвестници, предчувствувайки може би, че се прощава съ всичко — животътъ й е въ своя залѣзъ. Следъ обѣдъ тя донесе цѣлъ букетъ кокиченца, съ коренчета и безъ коренчета, и даде на всѣко дете по едно. Децата имъ се твърде много радваха, после предложиха тѣзи, съ коренчетата да засѣемъ въ живото кжтче на учебната стая. Така и стана. На прозореца имахме вече цѣло сандъче съ кокиченца.

Децата си записаха въ тетрадкитѣ и днешната дата, когато втори пжть видѣха кокиче.

Започнаха нѣкои да изявяватъ желание да отидемъ на разходка въ полето и горичката и тамъ да потърсимъ кокиче. Решихме това да направимъ на другия день. Но, нали е още зимно време, мѣни се бърже: сутриньта захвърка снѣгъ и ний останахме въ училище, радвайки се само на нашата малка градинка.

Вървѣха днитѣ, ту снѣгъ — ту вѣтъръ, малко слънчице, пакъ снѣгъ. Децата съ нетърпение чакаха деньтъ за разходка. Изведнажъ заредиха се 3—4 слънчеви дни. Стопи се снѣгътъ, потекоха вадички, но скоро поизсъхна малко.

Единъ следъ обѣдъ, наредени по двама и съ пѣсень, прекосихме селото и се отправихме къмъ близката горичка. Пристигнахме до нея.

Ученицитѣ си знаеха групитѣ и бързо се раздѣлиха на три

групи, съ молба: „Г-жа, кажи ни на всѣка група какво ще прави!“ Знаеха малкитѣ работници, че на работа отиватъ, а не само на лудуване и боричкане; ще се опитатъ да четатъ по голѣмата книга на природата.

Задавамъ задачи: на I група — Какво е полето следъ тежката зима; на II група — Какъ изглежда горичката сега? на III група — Има ли тя нѣкакво гостенче сега? Всѣки знае какво ще търси.

Поиграхме малко на полето. До насъ стига гласътъ на малко агънце. Наблизо имаше кошара.

(Обажда се ученикъ отъ I група — това е за насъ). Нѣколко ученици отъ сжщата група си нарисуваха въ тетрадкитѣ — кошарата, агънце, други — зелено поле — съ още голи по него дървета и пр.

Навлѣзохме въ горичката. Влажно, мокро, не може да се седне. Спровираме се между дърветата, а листата имъ шумолятъ и падатъ, като окжсани дрипи, ненуждни никому.

Тихо! Нищо се не чува, само тжжното шумолене на мъртвитѣ листа.

(Гледамъ, у-ци отъ II група рисуватъ въ тетрадкитѣ си дървета съ изсъхнали листа по тѣхъ; други пъкъ слагатъ по земята цѣли кунчини изсъхнали листа).

Докато последнитѣ се забавляватъ съ това, тѣзи отъ III група стрѣлкатъ съ свѣтнали очи на длъжъ и ширъ изъ горичката. Изведнажъ единъ ученикъ се развика: „Кокиче, кокиче! Едно, ето и друго, много . . . много, елате тукъ!“

Литнаха децата като орлякъ птици. Наведоха главички и заровиха съ клечици земята. Скоро детскитѣ ржчички бѣха пълни съ кокичета. Браха до умора . . ., после седнаха да си ги редятъ и започнаха новата пѣсень:

„Кокиченце, момиченце
цвѣте бѣленичко,
що си дошло толкозъ рано
само самѝничко?

(Продължихъ азъ):

Ази дойдохъ, мили деца,
Съ поздравъ да ви известя,
Че мразътъ си вечъ отива.
Вечъ се пука пролѣтьта.

(Подзѣха и децата. Гората гръмна).

Поиграха си и хоро, и весели съ букети отъ кокичета се вирнахме къмъ училището. Отъ тѣхъ посадихме нѣколко кокичета въ живото ни кжтче, а други — въ училищната градина.

Часъ по предметно учение

Лекция: КОКИЧЕ.

(Всѣко дете има предъ себе си кокиче).

Цель: Деца, знаете сега за какво ще ви говоримъ — за кикичето.

Искамъ да видя, дали всѣка група е готова да ми говори по зададенитѣ имъ задачи.

(Всички скачатъ, свѣтнали очи, радостни, готови да говорятъ).

I Група: *Стоянчо* — Лудува баба зима, надува се. Трупа, трупа снѣгъ, но огрѣ Слънчо и го стопи, постопли се времето, зе-

мята поизсъхна. Развесела се полето. То е цѣло зелено. Пъкъ и агънца блѣятъ въ кошаритѣ.

II Група. *Иринка* — Баба зима вече се стѣга да си ходи. Слънчо често вече се показва на небето. Зарадваха се хората. Наймного беднитѣ. Засмѣ се и полето. Не е черно както презъ есеньта, когато го орѣха и сѣеха, не е и покрито съ снѣгъ, както презъ зимата. То е цѣло зелено.

Малки агънца се обаждатъ.

II Група: *Тодорчо.* — Само гората е още тжжна и глуха. Нѣма пойнитѣ птички. Тѣ сж още въ топлитѣ страни. Изсъхналитѣ листа висятъ като дрипи по нея тжжно шумолятъ. Тѣ чакатъ слънце и вѣтъръ и ще изпадатъ всички на земята. Земята е още влажна отъ скоро стопилия се снѣгъ.

III група: *Каля.* — Подъ окапалата шума въ гората намѣрихме бѣлото кокиче. То е нейното първо гостенче, дошло да я зарадва се радостната весть — че иде пролѣть.

Набрихме си много кокиченца. Вадихме ги съ клечици. Коренчетата имъ лесно се мъкнѣха, защото земята бѣ влажна.

III група: *Ганка.* — Азъ си набрахъ и други кокиченца. Тѣхъ намѣрихъ въ полето подъ единъ храсть. Тѣ сж много дребнички. Горскитѣ сж по-едри и по-хубави.

Схващане.

1. Кога цъвти кокичето и кжде расте? — Кокичето е найранобудното цвѣте. Още всичко е мъртво; дърветата, сякашъ, сж изсъхнали; малкитѣ листенца спятъ свити въ пжпкитѣ; тревицитѣ, цвѣтята и житата се гушатъ подъ снѣга. Едничко само кокичето е усѣтило най-първо отъ всички, че пролѣтьта наближава, усѣтило и бърза да я поздрави. Още снѣгъ и ледъ покриватъ земята, а то показало вечъ бѣлата си главичка.

Кой не се радва на бѣлата му главичка? Тамъ е всичката негова хубость. Листицата на цвѣтчето сж меки, нѣжни и като снѣгъ бѣли. Увиснали ва тънко зелено стъбълце, цвѣтчето прилича на сжщо звънче. Снѣжната буря вѣе и смразява всичко, а звънчето се полюлява и пѣе:

Малки деца, радвайте се —
зимата си вечъ отиде,
хубавата пролѣть иде.

2. Кое помага на кокичето да цъвти тъй рано? — Земята е още като камъкъ, замръзнала. Никое растение не може да смучи храна изъ земята. И при все туй кокичето расте и цъвти. За това му помага малкото топче тукъ долу. Такова топче, само по-голѣмо, има и лукътъ. То се казва *луковица*. За кокичето луковицата е хамбарче, пълно съ храна. Отъ тамъ то смуче храна, расте и цъвти.

— Защо луковицата не замръзва? Вземете си по едно кокиче! Ето му хамбарчето. То е обвито съ тъмна дрешка. Това е външната *люспа*. Дебела е. Тя е гуничката, що обвива главичката и я пази отъ студъ. Подъ нея има още една завивка. Само че тя е бѣла и по-крѣхка. Това е ризичката. Чакъ тогава идватъ вече сочнитѣ вжтрешни люспи. Луковицата е топло облѣчена и затова не замръзва.

3. Какъ кокичето пробива замръзналата земя и се показва на бѣлъ свѣтъ? За кокичето и това не е мжчно. Дветѣ му листа

сж дълги, тѣсни, остри като камъкъ и накрая твърди. Дветѣ листенца, едно до друго, пробиватъ снѣга. Щомъ излѣзатъ на бѣлъ свѣтъ, тѣ се раздѣлятъ. Тогава чакъ, изъ помежду имъ излиза цвѣтчето. Тъй е направено кокичето да расте рано на пролѣть.

Общо схващане: Кокичето цъвна: То е първото пролѣтно цвѣте — предвестникъ на пролѣтьта. Показва се още въ студовете и снѣговете. Не се бои отъ гладъ, защото си има хамбарче, пълно съ храна. Цвѣтчето му прилича на звънче и е бѣло като снѣга.

(Записва се отъ ученицитѣ въ тетрадкитѣ имъ).

Часъ по писане

Свободно съчинение за кокиче

I-ви ученикъ — Стоянчо. Завчера ходихме на разходка. Цѣлото поле се е раззеленило. Агънца блѣятъ тукъ-тамъ изъ кошаритѣ. Всичко се радва и усѣща, че иде пролѣть. Само горичката е още тжжна и мълчалива. Не се чува птича пѣсень. Сухитѣ ѝ листа тжжно шумолятъ и пѣятъ последната си пѣсень. Тамъ, подъ шумата, намѣрихме бѣлото кокиче.

II-ри ученикъ — Иринка. Скоро ходихме на разходка. Отъ училище съ пѣсень бързо се озовахме на полето. То се е вече раззеленило. Изъ кошаритѣ се обаждатъ агънца. Само гората е глуха още. Нѣма пойнитѣ ѝ птички. Тѣ сж още въ топлитѣ страни. Страхъ ги е да дойдатъ, да не би да се разлюти баба Зима. Много е тжжна гората. Мъртвитѣ ѝ листа като парцали висятъ по клонкитѣ ѝ и чакатъ слънце и вѣтъръ за да изпадатъ всички на земята. Тамъ подъ шумата намѣрихме бѣлото кокиче, първото гостенче по насъ — предвестникъ на пролѣтьта.

III ученикъ — Тодоръ. Скоро си направихме първата разходка следъ зимата. Радостно, весело е! Зелена тревица има изъ полето, малки агънца блѣятъ изъ кошаритѣ. Горичката само е още тжжна. Но тя си има едно гостенче — бѣлото кокиче, което ѝ шепне, че скоро ще дойде пролѣть.

III. часъ по моделиране: — Луковица, цѣло кокиче.

IV. Часъ по рисуване: — Кокиче. Дете и кокиче. Декоративно рисуване.

V. Часъ по пѣние: — Цъвнало бѣло кокиче и пр.

VI. Часъ по четене: — Четиво и стихотворение за кокичето:

Предпролѣтни звънчета

1. Предпролѣтенъ вѣтъръ вѣе,
Излекомъ звънче люлѣе,
Звънче — бисеръ чудновато,
Съ езиче чисто злато.

2. Предпролѣтенъ вѣтрецъ вѣе,
Бисеръ звънче гласъ люлѣе:
Хей, листенца, хей, тревички,
Хей, цвѣтенца, хайде всички

3. Отъ сънь по-скоро станете
Млада пролѣть посрещнете,
Посрещнете, поздравете!
Че ви носи армагани,

4. Армагани сѐ избрани,
Отъ злато — свила изтъкани. . .
Не ми било то звънченце,
Бисерно чудновато,

Съсъ езиче чисто злато, —
Най-ми било кокиченце,
Преди пролѣть подранило,
Подранило гласъ извило.
Низъ полянки и долченца,
Да събуди вредъ цвѣтенца.

Ранъ-Босилекъ

Ст. М. Ватева — гара Г. Орѣховица

Сцениране четивото «Кочо»

(Читанка за II отд. отъ Т. Атанасовъ и Ив. Хаджовъ)

Влизамъ въ часъ, следъ като предварително съмъ разработила съдържанието на горното четиво. Правенъ е и картиненъ анализъ. Изобщо въ съдържанието е вникнато много добре. Следва упражнение въ четене. Детскитѣ гласчета се обаждатъ:

— Г-жа, хайде да си го изиграемъ като сценка.

Изхождайки отъ интереситѣ на децата, съгласявамъ се и промѣнямъ предвидената работа.

— Ще си играемъ четивото Кочо на сцената. Най-напредъ, какво ще правимъ?

— Ще изберемъ деца, които ще играятъ.

— Не, — обажда се досѣтливата Мара, — кѫде ще играятъ тия играчи, въ кѫщи ли, на полето ли, въ градината или кѫде? Азъ мисля, че трѣбва да кажемъ, какво представлява сцената и какъ ще бѫде украсена.

— Но, г-жа,—загатва Джованка,—сцената трѣбва да се промѣня, защото не може да се играе все на едно мѣсто. Ако играта става все въ колибата на Кочови, тамъ ли ще се събератъ ученицитѣ да гледатъ, какъ се дави момченцето?

— Да, деца, права е Джованка. Най-напредъ трѣбва да намислимъ кѫде ще става играта.

— Азъ мисля, че трѣбва да опредѣлимъ кѫде ще става играта, и после да изберемъ играчи,— добавя Йорданка.

— Наистина, Йорданка е права, — обади се Кирчо, — защото това четиво, на колкото картинки го раздѣлихме, мисля, че толкова пѫти ще трѣбва да се промѣня сцената.

— Тогава да опишемъ първата сцена.

— Първата сцена ще бѫде като първата картинка — въ домътъ на Кочови.

— Какво представлява домътъ на Кочови?

— Бедна селска стая. Никаква украса по стенитѣ. Само една закачалка. Никакви мебели. Едно селско креватче, направено отъ дъски, покрито съ извѣхтѣли черги, една полица, на която сѫ наре-

дени пръстени паници и дървени лъжици. За маса имъ служи дървена софричка и едно трикрако столче, а въ дъното на стаята има огнище. На едната стена има кандилце.

— Както си мислимъ първата картинка, така ще бѫде — украсена първата сцена, а майката, бащата и Кочо ще сѫ играчитѣ.

— Вие вече намислихте, какъ ще бѫде украсена първата сцена. Сега изберете играчи.

— Може ли азъ да избера кой да играе? — запита Евелинка.

Последната избира най-подходящи деца да изнесатъ ролитѣ на баща, майка и дете, одобрени отъ останалитѣ ученици.

— Да почнемъ вече да играемъ, госпожа, обаждатъ се нетърпеливи гласчета.

— Но ние не сме раздѣлили цѣлото четиво на сценки, възрази Лилито. Казахме само първата сценка, какъ ще бѫде украсена и кой ще играе. За другитѣ картинки: въ ковачницата, край рѣката, въ училище не казахме нищо,

— Но, госпожа, рѣка не можемъ да направимъ на сцената. Не може ли безъ рѣка да играемъ? — запитва Митко.

Докато се чудѣхъ какво да отговоря, намѣси се Мара, която каза, че и момчето като се дави не може да се представи на сцената. Затова Кочо да донесе удавеното момченце предъ училището, кѫдето ще се събератъ хора, учители, ученици, кметътъ и бащата на момченцето и ще правятъ изкуствено дишане на момчето, докато се свѣсти. Учителитѣ ще занесатъ момченцето вече спасено въ училище, а децата ще кажатъ на кмета, че Кочо е спасителтъ на детето. Въ това време бащата ще подари на Коча нови дрехи, а кметътъ ще го прати да се учи и ще се спустне завесата, за да нагласимъ сцена, която да прилича на учебна стая съ чинове и ученици, и учителката ще ги изпитва.

— Но тази сценка ще бѫде много малка, възрази Лида, затова азъ мисля да не я представяме, а като спаси Кочо момченцето, кметътъ да му даде пари да се учи, той да му благодари и отъ радость да почне да тича, да се похвали на майка си и завесата да се спустне.

Всички приеха мнението на Лида.

— И тъй, на колко сцени ще раздѣлимъ това четиво?

— На две. Първата сцена ще представлява Кочовата кѫща, а втората предъ училището.

— Но ние забравихме да кажемъ за ковачницата.

Нали Кочо е работѣлъ, когато момченцето паднало.

— Тогава трѣбва да представимъ още една сцена — ковачница. Разкажете какъ си мислите вие ковачницата?

Нѣколко деца описватъ обстановката на ковачницата: огнище, духало, наковалня, инструменти, желѣза и пр.

— Какви хора ще сѫ играчитѣ въ ковачницата?

— Единъ мѫжъ — майсторътъ, двама работници и едно момче — ученикъ ковачъ.

— Намислете, кой каква работа ще върши!

— Майсторътъ ще кове нѣкакво желѣзо, единиятъ работникъ ще наковава части за желѣзна врата а другиятъ ще прави подкови. Кочо ще раздухва огъня. Всички ще си приказватъ за силния дъждъ

презъ нощьта, за придошлата рѣка, а Кочо да имъ разправя мѫката си за училище. Майсторътъ ще му говори, че децата сѫ лоши, не слушатъ учителитѣ си и все край рѣката излизатъ да играятъ, че не е хубаво това, може нѣкой да падне въ рѣката, особено сега, когато е още голѣма, е много опасно. Изведнажъ Кочо ще викне: „Ето, едно дете падна!“ И ще избѣга къмъ училището. Завесата ще падне, за да направимъ другата сцена предъ училището.

— Нека повторимъ сега, колко пѫти ще промѣняме сцената!

— Три пѫти. Първата сцена ще бѫде наредена като Кочовата кѫща, втората ще представлява ковачница и третата — пѫть предъ училището. Опредѣляме играчитѣ за тритѣ сцени и децата, които ще бѫдатъ действующи лица.

За I сцена — баща, майка, дете.

За II сцена — майсторъ, работници и Кочо (сѫщото дете).

За III сцена — Кочо и удавеното момче, кметътъ, трима учители, нѣколко деца ученици и бащата на удавеното дете.

Следъ като опредѣлихме играчитѣ, които децата сами избраха (разбира се, тукъ трѣбва да се свикнатъ да бѫдатъ безпристрастни въ избора на по-способни деца отначало, за да се даде по-хубавъ образецъ отъ игра), последната започва.

Две деца подреждатъ сценитѣ, доколкото могатъ да доставятъ въ момента нуждното за нагаждане обстановката.

Останалитѣ деца слушатъ, като се намѣсватъ тамъ, кѫдето споредъ тѣхъ играча не изпълнява добре ролята си, относно тонътъ или израза. Тъй, напр. когато детето, което играе ролята на баща, казва на Коча: „Я изгони тия бръмбари отъ главата си“, много отъ децата-слушатели се намѣсватъ.

— Това изречение не ни харесва! Какъ могатъ да влизатъ бръмбари въ главата на Коча? Нека Илийчо замѣни това изречение съ друго по-хубаво, съ което бащата да разубеждава Коча.

И докато играчътъ-баща намисли, едно дете се обади: „Синко, я не мисли за училище, ами кажи какъвъ занаятъ искашъ да учишъ? Решилъ съмъ занаятчия да станешъ. . . Така съ поправки постепено се огладi цѣлата пиеска, която доби следниятъ видъ:

I сцена.

Сцената представлява бедна селска стая. Въ дъното се вижда огнище, на другия край мендерче, полица съ вехти паници, на стената кандилце.

Завесата се вдига

Кочовата майка готви, а Кочо стои замисленъ до прозореца, облѣченъ въ изпокѫсани дрехи.

Кочо (тѫжно): — Мамо, кажи на татка да ме пустне на училище! Я вижъ, всичкитѣ деца сѫ ходили на училище и се връщатъ за обѣдъ.

Майката: — Ехъ синко, хубаво си намислилъ ти, ама нали виждашъ, каква беднотия ни е налегнала, та паритѣ, които спечелваме съ татка ти, едвамъ ни стигатъ за храна. Я, погледни какъвъ си се изпокѫсалъ! На училище така се не ходи. Пъкъ да ти купимъ нови дрехи нѣмаме пари. Ще те пратимъ да учишъ занаятъ, та може Господь да ни по-

могне после и на училище да те пратимъ, а сега виждашъ за училище не си.

Кочо (плаче и гледа нечистата си ризка).

Бащата (се връща отъ работа). — Кочо, защо плачешъ?

Майката. — А бе, мжжо, ти знаешъ ли какво иска твоятъ синъ? Сега, както нѣмаме пари ни за книги, ни за дрехи, туй ни трѣбваше — да го подържаме въ училище.

Бащата. — Синко, за училище трѣбватъ пари, а ние нѣмаме. Ти за училище вече не мисли. То не е за бедняци като насъ. Азъ вече говорихъ съ Цека ковача и ще те заведа при него на занаятъ да те научи. Пъкъ като се понаучишъ, той ще ти плаща, и тогава съ паритѣ ще си купишъ дрехи и книги, и може да те пратя на училище, а сега да хапнемъ. (Сѣдатъ на софричката да обѣдватъ). Хайде Кочо, тръгвай съ менъ! (Следъ като се нахранятъ, Кочо и бащата излизатъ).

Завесата пада

II сцена.

Сцената представлява ковачница. Въ нея се вижда духало, огнище, наковални, чукове, щипци, разпръснати по земята желѣза и пр.

При вдигане на завесата, Кочо духа съ духалото, майсторътъ и работницитѣ чукатъ и нагрѣватъ желѣза въ огъня.

Майсторътъ (обръща се къмъ Коча). — Стига огънь. Сега вземи това желѣзо и го нагорещи, оправи го съ този чукъ, че после ще ти кажа, какво ще правишъ отъ него. (Подава му криво парче желѣзо). Кочо отива до огнището, нагорещява желѣзото и почва да го чука).

Майсторътъ (гледа навънъ и говори на Коча). — Я, вижъ колко е придошла рѣката, пъкъ децата се гонятъ край брѣга, нали нѣматъ дворъ, все предъ училището до рѣката играятъ. Ако падне нѣкое дете долу, рѣката ще го отнесе, не може се спаси!

Кочо. — Азъ, бай Цеко, искамъ да се уча. Ако татко ме пустне на училище, никога нѣма да играя. Все въ училище ще стоя и ще чета. Знаешъ ли, че си намѣрихъ едно вехто букварче и се научихъ отъ картинкитѣ му да чета. Децата ми показаха буквичкитѣ, азъ ги писахъ на пѣсъка и вече знамъ да чета и пиша по букварчето. Ахъ! Ето едно дете падна въ рѣката! (Кочо тича и излиза навънъ. Излизатъ и другитѣ).

Завесата пада

III сцена.

Сцената представлява пжть предъ училището. Малко следъ вдигане на завесата Кочо донася на гръбъ удавеното момченце. Поставя го на земята. Трупатъ се деца. Две голѣми момчета го стърсватъ надолу.

Едно момче. — Ето водата излѣзе. Сега да му направимъ изкуствено дишане.

Учительтъ (прави изкуствено дишане). — Ето го, той е вече живъ! Ще го занеса въ училище да си почине. Отиде ли нѣкой да вика баща му?

Децата. — Още като падна и Иванчо отиде, но изглежда, че не енамѣрилъ никого въ кжщи, затова още тѣхнитѣ ги нѣма. (Учительтъ

излиза съ детето на ржце. Децата още разговарятъ около случката).

Едно дете. — Той самъ се подхлъзна, както Митко го гонѣше.

Друго дете. — Ама и това момченце е голѣмъ юнакъ! Какъ бързо се хвърли въ водата и го изтегли!

Всички деца. — Кой знае, каква награда ще получи отъ баща му, задето го спаси!

Кметътъ (пристига при децата). — Кжде е удавеното дете?

Всички. — Учителтъ го занесе на топло, докато дойде баща му. То е вече живо. Отвори си очитѣ и заплака.

Кметътъ. — Но кой го спаси?

Всички. — Кочо, Кочо го спаси (избутватъ го напредъ).

Кметътъ. — Ти, малко момченце, си чуденъ юнакъ! Какъ го спаси?

Кочо. — Азъ стояхъ въ ковачницата и гледахъ, какъ децата играеха край рѣката. Хвърлихъ се и го извадихъ, когато водата го бѣше повлѣкла. Съ плаване го изнесохъ на края и отъ тамъ — ей тукъ. Поразтърсихме го да изплюе погълнатата вода и то оживѣ!

Кметътъ (тупа го по гърба). — Браво юнакъ! Каква награда искашъ за тая смѣлость?

Кочо. — Искамъ да се уча, но татко не ме пуща, защото нѣмаме пари ни за книги, ни за дрехи.

Децата. — Г-нъ кмете, той вече знае да чете! Самъ се е училъ.

Кметътъ. — Момченце, отъ утре ти ще бждешъ вече ученикъ! (Влиза бащата на удавеното момче).

Бащата. — Кое момче спаси детето ми? Кжде е да го видя! (Кочо се показва още мокъръ). Бащата му подава нови дрехи. Момченце, ето вземи тѣзи дрехи и се облѣчи бързо, да не изтинешъ! Азъ ти ги подарявамъ, задето спаси единственото ми дете. Майка му не знае отъ радость, какъ да те възнагради. Ти ни направи най-голѣмото добро, което презъ цѣлия си животъ нѣма да забравя нито азъ, нито майка му.

Кочо (взема дрехитѣ). — Благодаря, чичо! Азъ вече ще мога да ходя на училище. Отивамъ да се похваля у дома, че дѣдо Господь мисли и за беднитѣ и ми прати помощь да се уча. Вече нѣма да раздухвамъ огъня на бай Цеко. (Запѣва отъ радость. Ура! Азъ съмъ вече ученикъ).

Завесата пада

Драматичната игра, която има за основа имитиране човѣшкитѣ дѣла, е отъ голѣмо значение за придобиване не само сржчноститѣ, но и за развоя на наклоноститѣ, навицитѣ убежденията, съ една дума за общото образование на децата.

Проф. Лай

Райна Кр. Шарова,
София

Вълкъ

(IV отдѣление и II класъ)

Планъ на работата

1. Будене детския интересъ — кои сж животнитѣ на нашитѣ планини, съ подчертаване вълка.

2. Предварителни въпроси — какво искамъ да зная за най-кръвожадния звѣръ въ нашитѣ гори — вълка.

3. Подреждане и написване въпроситѣ въ тетрадката по природознание.

4. Наблюдение вълка въ зоологическата градина.

5. Наблюдение препариранъ вълкъ въ ловната изложба; кожа, капанъ, пушка и др. Историческо разглеждане на голѣмината на нѣкогашния вълкъ (сравнение по коститѣ и рисункитѣ) съ сегашния; лова на първобитния човѣкъ и на сегашния.

6. Раздаване книжки за вълка. Четене приказки и разкази; събиране изрази и пословици за него.

7. Самостоятелно устно и писмено отговаряне на поставенитѣ въпроси, като домашна работа.

8. Обобщение въ класъ на добититѣ знания отъ наблюденията и четенето.

8. Рисуване вълкъ всрѣдъ гората.

Единъ — два дена преди да разработя лекцията за вълка, правя подготовка за това по следния начинъ:

— Кой ще ми каже, кои планини изучихме въ Югозападна България? Коя е най-близката до София? А най-високата? Коя пъкъ е най-дългата планина въ нашето отечество? Голи ли сж тѣзи планини? Какви гори залесяватъ Витоша? Рила? Пиринъ? Стара-планина? Какво е значението на тѣзи планини за насъ българитѣ? А за мѣстното население? Планинцитѣ изкарватъ прехраната си благодарение на горитѣ; но спокоенъ ли е винаги тѣхния животъ? Какво ги застрашава? Кога планинецътъ е най-несигуренъ за живота си? — Зиме, защото вилнѣятъ страшни бури; изъ горскитѣ пущинаци бродятъ диви горски животни като не рѣдко нападатъ хората и добитъка имъ.

— Кои диви звѣрове познавате? — Мечка, вълкъ, лисица и др. — Кой отъ тѣхъ е най-страшенъ, най-кървожаденъ и свирепъ звѣръ, който напада хората и добитъка имъ? Виждали ли сте вълкъ? Кжде и кога? Какво най-много ви интересува за него и изъ неговия животъ?

Децата задаватъ различни въпроси за вълка. Всѣки, дори и най-слабиятъ ученикъ, проявява интересъ и иска да знае нѣщо за този толкова популяренъ и страшенъ горски обитатель. Засѣгатъ се въ подробности всички страни отъ живота му и тѣлесното му устройство. Въпроситѣ подреждаме и групираме така:

— Добре, деца, но ние можемъ при отговоритѣ да забравимъ

нѣкой важенъ въпросъ и така нѣкои нѣща ще останатъ неясни за насъ. Затова най-добре ще бѫде да си запишемъ всички въпроси. По този начинъ лесно ще изяснимъ всичко, каквото ни интересува за вълка.

Сега да подредимъ въпроситѣ! Какъ ще озаглавимъ урока си? — Вълкъ. — А какъ ще озаглавимъ въпроситѣ си? — *Какво искамъ да зная за най-кръвожадния звѣръ, който живѣе въ нашитѣ гори?*

— За да не бѫдатъ много въпроситѣ за записване, нека групираме въ единъ по нѣколко сродни въпроси. Напримѣръ, едно дете иска да знае точно кѫде живѣе вълкътъ, друго — какво е жилището му, трето — съ кого дружи. Помислете и съберете всичкитѣ тѣзи въпроси въ единъ общъ въпросъ!

— По кои мѣста живѣе вълкътъ, какъ си прави жилището и самъ ли живѣе?

— Въ кои гори живѣе кръвожадния вълкъ, отъ какво си прави кѫщичката и има ли си другари?

— Кѫде живѣе вълкътъ, какво е жилището му и съ кого дружи?

— Чий въпросъ е най-кѫсъ, а съдържа всичкитѣ нѣща, които ни интересуватъ? Тогава него ще запишемъ.

По сѫщия начинъ групираме и останалитѣ въпроси. Въ края на предварителната беседа, въ тетрадкитѣ написваме следнитѣ предварителни въпроси:

Вълкъ.

Какво искамъ да зная за най-кръвожадния звѣръ — вълка, който живѣе изъ нашитѣ гори?

1. Кѫде живѣе, какво е жилището му и съ кого дружи?
2. Каква е направата на тѣлото му и какъвъ е цвѣта на козината му? Защо?
3. Какъ сѫ развити сѣтивата му: слухъ, миризъ, зрение.
4. Съ какво се храни и презъ кое годишно време кѫде намира храна?
5. Какъвъ е нрава (характера) му: свирепъ, безстрашенъ, силенъ и кръвожаденъ.
6. Полезенъ или вреденъ е за хората?
7. Какъ е описанъ вълка въ разказитѣ и народнитѣ приказки и пословици?
8. Да прочета нѣкои разкази, въ които се описва живота на вълка и да си запиша нѣкои изрази и пословици за него.
9. Какъ става ловъ на вълци днесъ и какъ е ставалъ нѣкога при първобитнитѣ човѣци?
10. Да разгледамъ картини съ нарисуванъ вълкъ и самъ да си нарисувамъ такъвъ.

— Добре подредихме въпроситѣ, но трѣбва да имъ отговоримъ така, че който чуе отговоритѣ ни, да узнае всичко за вълка и живота му. Какъ мислитѣ ще можемъ да сторимъ това? — Ако можемъ да видимъ вълка тамъ на самото мѣсто, кѫдето живѣе, най-лесно ще отговоримъ на въпроситѣ. — Можемъ ли тукъ въ София да наблю-

даваме вълкъ? Кѫде? — Въ зоологическата градина. Има още начини, чрезъ които можемъ да си отговоромъ: да прочетемъ за него, да разгледаме картина или препариранъ вълкъ.

— Деца, искамъ да използуваме всичкитѣ тѣзи срѣдства, за да научимъ повече нѣща, а сѫщо да сравнимъ дали всичкитѣ ще ни дадатъ еднакви сведения за вълка. Да почнемъ отъ *наблюдението*, за да видимъ какво можемъ сами да откриемъ за вълка. За тази цель ще отидемъ въ зоологическата градина. Най-напредъ ще разгледаме вълка и ще се опитаме да отговоримъ на въпроситѣ си. После ще разгледаме мечката, лисицата и др. животни, за които скоро ще учимъ. Най-после ще разгледаме и останалитѣ животни и нѣкои птици.

— Тѣзи дни тукъ въ столицата се откри една изложба. Навѣрно нѣкои отъ васъ сѫ чели за нея. Нѣкои даже сѫ ходили да я видятъ. Сѣщатъ ли се коя е тя? Искате ли на връщане отъ зоологическата градина да посетимъ и изложбата и да видимъ нѣкои работи? Може би ще видимъ и вълкъ.

Тѣзи деца, които сѫ посетили изложбата, бързатъ да ни увѣрятъ, че тамъ е интересно да се отиде, че ще видимъ вълкъ, мечка и още много други горски животни.

Въ зоол. градина. Отправяме се направо къмъ клетката на вълка. Разглеждаме го. Той е наеженъ и сърдито се разхожда въ клетката си.

— Защо ли е толкова сърдитъ вълкътъ?

— Защото е затворенъ и не може да се разхожда свободно, както въ гората.

Дали е такова жилището му и тамъ? — Тамъ свободно вълкътъ избира най-затуленото мѣсто въ гѫститѣ горски храсталаци. Разравя дебелия пластъ нападала шума и така си прави леговище. — Дали се различава лесно, когато лежи въ леговището си? — Той се слива съ шумата, защото цвѣта на кожата му е сѫщо като цвѣта на сухата шума. — Разгледайте го! Каква е козината по гърба му? Каква по корема? Защо? Разгледайте тѣлото му и го опишете! Главата му защо е заострена? Вижте какъ сѫ щръкнали ушитѣ му и какъ сумти съ ноздритѣ си! Защо ли прави така? Какво мислите, че се храни? Разгледайте останкитѣ на яденето му! Тукъ добре не го гощаватъ, но кааво ли прави вънъ въ гората, въ полето? Ето тукъ има надписъ! Да го прочетемъ и тогава да говоримъ. За какво ни разказва той? — Кѫде живѣе вълкътъ, съ какво се храни и др. — Можемъ ли да познаемъ по външния му видъ, какъвъ е нрава (характера) му (изяснение понятието нравъ). Справедливо ли го наричаме кръвожаденъ и свирепъ? Още какъвъ ви се вижда, като го гледате? Дали може да одуши овца или теле? — Той е силенъ и може. Затова клетката му сѫ изградили отъ здрави желѣзни пръти. Ако сѫ слаби, той може да ги счупи, да избѣга и да направи голѣми пакости.

— Дали само заради себе си вълкътъ се крие въ гѫстацитѣ на гората?

— За себе си и заради малкитѣ си вълчета. — Какъ се размножава? Какъ храни малкитѣ си? На какво приличатъ тѣ? Запомнете, че вълкътъ, колкото и да е гладенъ, никога не напада животнитѣ

близко до жилището си. Защо ли? — За да не откриятъ леговището му и да унищожатъ рожбитѣ му.

— Прегледайте въ тетрадкитѣ и вижте дали сме отговорили на всички въпроси? На тѣзи, на които не сме отговорили сега, ще се опитаме да отговоримъ после. Сега ще обиколимъ и разгледаме съседитѣ на Кумчо Вълчо. Кои бѣха тѣ? (При разглеждането на мечката, лисицата и др. отговаряме почти на сжщитѣ въпроси, както при вълка).

Въ изложбата. 1) Разглеждане препариранъ вълкъ, вълча кожа, кости отъ нѣкогашенъ и сегашенъ вълкъ, капанъ за вълци, ловъ на вълци нѣкога и сега (въ картини).

2. Беседа за наблюдавания препаратъ — единакъ. Изяснения отъ водача въ изложбата (животъ, нравъ, полза и преда, ловъ и др.).

3. Разглеждане други обекти.

4. Задачи за прочитъ, изрази и пословици.

— Ето ни въ ловната изложба. Ето и водачътъ, който ще ни обяснява тѣзи нѣща, що не сж ни познати. Погледнете тукъ! Какво виждате? Какъ ви се струва, дали е приятно да срещне човѣкъ такъвъ грамаденъ вълкъ зиме срѣдъ гората?

— Това навѣрно е единакъ. По какво сждите, че е единакъ? (Обяснение понятието *единокъ*). — Какво прави вълкътъ? — Вие. — Да разгледаме отъ близко тѣлото, козината, главата, краката му! (Описание на тѣлото, зжбитѣ, ноктитѣ и др). — Това тукъ пъкъ, какво ли е? Вълча кожа. — Защо ли е така красиво изработено? За какво служи? Значи, само какво използуваме отъ вълка? Какво ще кажемъ за вредата и ползата отъ него? — Вълкътъ е много вреденъ, защото унищожава домашния добитъкъ, особено овцетѣ. Ползата, която ни принася, далечъ не е достатъчна да покрие вредитѣ, затова държавата насърдчава изтрѣблението му съ законъ. Дава парична награда на тѣзи, които убиятъ вълкъ, а особено вълчица. По какъвъ начинъ се изтрѣбятъ вълцитѣ?

На въпрситѣ за ловъ за вълци, отговарятъ нѣкои деца, но обясненията за това въ подробности получаваме отъ водача. Разглеждаме различнитѣ видове капани: старинни, мѣстни и фабрични. Откриваме по кой начинъ най-лесно и ефикасно се изтрѣбватъ вълцитѣ. Водачътъ ни показа какви видове отрови се употрѣбявитъ за ловъ на вълци и какъ става това. Запознаваме се съ вълча яма. Намираме, че не ще бжде безинтересно да се запознаемъ съ начинитѣ на ловъ при първобитнитѣ човѣци. По стенитѣ сж изложени много картини, изобразяващи нѣкогашния ловъ. Подъ тѣхъ сж наредени бюста и жилищата на първобитния човѣкъ — пещера, надколни жилища.

— Деца, ето тукъ има и малкн кжщички. Да ги разгледаме и опишемъ! Какво виждате тукъ?

— Това е единъ дивакъ, който нѣкога е живѣлъ почти като животнитѣ. За жилище му е служила ей тази пещера. Тукъ той се е криелъ отъ много лошо време и отъ страшнитѣ и грамадни диви звѣрове, каквато е тази мечка, този вълкъ (показва картината). Сравнете мечкитѣ на рисункитѣ съ препарираната! Разгледайте тѣзи кости, зжби! Сравнете ги съ черепа на препарираната мечка (извадени и изложени въ една витрина)! Има ли разлика въ голѣмината на нѣко-

гашиитѣ животни и сегашнитѣ? Тогава какъ е билъ лова на нѣкогашнитѣ? А опасноститѣ отъ тѣхъ?

— За да може да се отбранява отъ тѣзи толкова голѣми животни, човѣкътъ започналъ да си прави кѫщицитѣ надъ блатата и езерата — надколни жилища. Опасноститѣ отъ вълцитѣ и мечкитѣ сѫ били още по-голѣми, досѣща ли се нѣкой защо? Съ какво сѫ убивали тогава дивеча? — Съ лѫкове и стрели. — Преди това съ какво? Я погледнете тази картина! — Съ камъни и дървета. Хората заставали на нѣкоя височина и хвърлали камъни, дървета и други предмети върху преследвания дивечъ. — Гледайте пъкъ тукъ!

— Правели и голѣми ями, замаскирвали ги отгоре. Щомъ животното падне вѫтре, тѣ го убивали пакъ съ дървета и камъни.

После изнамѣрили стрелитѣ. Да ги разгледаме! Разгледайте и каменнитѣ сѣчива! Кое е най-сигурното срѣдство днесъ за убиване на вълка и дивеча изобщо? — Пушката. — Знае ли нѣкой какъ става ловъ на вълци съ прасенце? А пъкъ съ хайка?

Разглеждаме препаратитѣ: мечка, лисица, сърна, дива коза, зайче и др.

— Разгледахме живия вълкъ, разгледахме и препарирания заедно съ различнитѣ орѫдия, съ които става ловенето му. Оставатъ ни да направимъ още две нѣща. Кои сѫ тѣ? — Да разгледаме картината и да прочетемъ нѣщо за вълка. Картината ще разгледаме утре, а сега всѣки самъ ще прочете описание на вълка и живота му. Ще разпитате вашитѣ за истински случки изъ живота на вълка, за приказки, пословици и изрази. Сега, като се върнемъ въ училище, ще ви раздамъ книжки за вълка. (Библ. — Изъ „царството на природата“ — *Вълкъ* отъ Ц. Цвѣтановъ). Следъ това отговорете писмено на предварителнитѣ въпроси.

На другия день въ училището. — Ето ви и картината *вълкъ*. Разгледайте я и ми кажете прилича ли на живия и препарирания вълкъ? Въ какво се състои разликата? (Описание на картината и изтъкване разликата между нея и самото животно). Да стане единъ и да прочете първия въпросъ отъ тетрадката си. Кой ще отговори на този въпросъ? Другитѣ внимавайте, за да можете да схванете дали нѣщо ще пропустне. После ще допълните пропуснатото.

I въпросъ: — Кѫде живѣе вълкътъ, какво е жилището му и съ кого дружи?

Отговоръ: — Вълкътъ живѣе почти навсѣкѫде изъ нашитѣ гори. Особено много се срѣща по планинитѣ: Рила, Пиринъ, Родопитѣ, Странджа-планина, Витоша. Специално жилище не си прави. Въ найгѫстата часть на гората въ опадалата шума си прави леговище. Лѣте ходи самъ и се отдалечава високо въ планинитѣ, защото тамъ отива много отъ домашния добитъкъ на паша, па и горскитѣ животни излизатъ тамъ. Зиме се приближава до селищата и кошаритѣ, кѫдето се прибира добитъкътъ. Презъ дългитѣ зимни и студени ноци, вълцитѣ се съзиратъ на глутници отъ по 7—8 вълка, бродятъ по заледенитѣ полета, кръстосватъ запустѣлитѣ пѫтища и търсятъ заблудѣнитѣ животни и пѫтници да отулятъ глада си.

— Пропустна ли нѣщо вашето другарче? — То не каза, че вълкътъ мѫчно може да се различи отъ шумата въ леговището си и

околнитѣ дървета, защото цвѣта на козината му прилича на тѣхния цвѣтъ. — Друго нѣщо? — За да запази леговището си отъ неприятели и да го прикрие, той никога не ходи на-ловъ близко около него.

— Да минемъ къмъ втория въпросъ! Да го прочете единъ! *2 въпросъ:* — Каква е направата на тѣлото му и какъвъ е цвѣта на кожата му?

Отговоръ: — Тѣлото му е едро, колкото това на овчарско куче. Сплеснато е отъ странитѣ, главата му е заострена, за да може лесно да се провира между храсталацитѣ и лесно да пори въздуха, когато бѣга. Цвѣтътъ на козината му е сиво-жълтеникавъ. По гърба по-тъменъ, а по корема по-свѣтълъ. Зиме става изцѣло по-свѣтълъ, за да не се различава лесно отъ снѣжната покривка. По този начинъ, неприятелитѣ му мжчно го забелязватъ.

Тѣлото му е силно и здраво. Краката сжщо. Затова много лесно надвива на плячката си, грабва я и бързо избѣгва.

— Какво ще допълните тукъ?

— Много силни сж мускулитѣ на врата му. Когато одуши нѣкое животно, той го мѣта на шията си и бѣга. Опашката си всѣкога е подвилъ, и когато тича или върви, винаги души.

По сжщия начинъ децата отговарятъ и корегиратъ отговоритѣ си въ останалитѣ въпроси. Ще цитираме разработката на 8 въпросъ.

— Да прочетемъ нѣкои разкази, въ които се описва живота на вълка и да си запишемъ изрази и пословици за него.

— Кой ще ни разкаже какъвъ разказъ е прочелъ за вълка?

— „Борба до смърть“, „Единакъ“, „Срещу Коледа“, „На ловъ за вълци съ прасенца“ и др. Разкажете единъ отъ тѣзи разкази! Знаете ли нѣкоя приказка, въ която се рисува глупостьта на вълка? — „Кума Лиса и Кумчо Вълчо рибари“, „Кума Лиса и Кумчо Вълчо сватбари“ и др.

— Разкажете за рибаритѣ! (Анализъ на приказката и характеристиката на вълка). Какви мисли и изрази за вълка научихме? — „Гладенъ като вълкъ; гледа като вълкъ; гоненъ като вълкъ; вие като вълкъ; бѣсенъ като вълкъ; глупавъ като вълкъ; лакомъ като вълкъ; вѣренъ като вълкъ; скита като вълкъ. Бродникъ. Немилъ-недрагъ като вълкъ.

— Какво разбирате отъ тѣзи изрази? Дали вѣрно ни рисуватъ вълка? Кого сравняваме въ тѣхъ съ вълка? Правилно ли е това сравнение? Има ли човѣкъ, който да гледа като вълкъ? Кога? Съ какъвъ характеръ е такъвъ човѣкъ? Ами вѣренъ ли е вълка? Защо не? Има ли и такива хора? Познавате ли нѣкой такъвъ човѣкъ? Когато е бѣсенъ вълка, какъ се проявява? Кой човѣкъ прилича на бѣсенъ вълкъ? и т. н.

Пословици: „Вълкъ пастарма не пази“, „На вълкътъ вратътъ му е дебелъ, защото самъ си върши работата“.

— Какво разбирате отъ първата пословица? — Вълкътъ никога не е достатъчно ситъ и затова, като намѣри нѣщо за ядене не може да го упази. Има и хора съ такъвъ характеръ. Тѣ лесно се съблазняватъ отъ повѣренитѣ имъ чужди нѣща и ги присвояватъ. Съ това приличатъ на вълка.

А защо втората пословица казва, че му е дебелъ врата? Каква

поука трѣбва да извлѣчемъ отъ нея? — Всѣки самъ трѣбва да си върши работата, ако иска да има успѣхъ. Чакаме ли другъ да върши нашитѣ работи, нѣма да имаме добъръ успѣхъ. И така, деца, нека единъ разкаже цѣлия урокъ за вълка! Сега пъкъ ще прочетемъ писменитѣ отговори на въпроситѣ ви. Какво представляватъ тѣ? — Тѣ сж имена на урока ни:

1. Най-кръвожадния звѣръ въ нашитѣ планини е вълка. Прави си леговище въ най-гжститѣ храсталаци; зиме вълцитѣ ходятъ на глутници.

2. Тѣлото му е едро, силно сплескано отъ странитѣ и сиво, за да не се различава отъ околнитѣ предмети.

3. Неговитѣ сѣтива сж силно развити: помирисва отъ голѣми разстояния, чува и вижда добре, особено нощемъ очитѣ му свѣтятъ като вжглени.

4. Напада домашния добитъкъ, най-много овцетѣ. Лѣте се отдалечава високо въ планинитѣ, зиме се приближава до селищата, кждето най-лесно си намира храната.

5. По нравъ той е безстрашенъ, силенъ, свирепъ и кръвожаденъ, но често и глупавъ.

6. Вълкътъ е много вреденъ, особено голѣми загуби нанася на скотовъдцитѣ. Често напада и човѣка. Единокъ.

7. Има много разкази и приказки за вълка, които описватъ живота му и нѣкои качества отъ нрава му.

8. Ловътъ на вълци става: съ капани, месо наситено съ отрова, вълчи ями, хайки, съ пушки и др.

9. Мисли и пословици за вълка: Гледа като вълкъ, гоненъ като вълкъ и др.

Този планъ се корегира и попълня колективно въ края на часа.

V. ИЗЪ УЧИЛИЩЕТО И ЖИВОТА

Групи учителки

До председателя на просвѣтния съюзъ въ България — София

Господине Председателю,

Въ днешния решителенъ моментъ, когато Просвѣтниятъ съюзъ поставя материалната защита на българското учителство предъ парламента и предъ българския народъ, ние — група учителки Ви правимъ достояние следното изложение, съ което подчертаваме, че за насъ и за учителството въобще, еднакво сж важни и ценни придобивкитѣ отъ материално и морално естество.

Господине Председателю,

Вие имате достатъчно доказателства, че българската учителка умѣе да цени прогресивнитѣ положения въ новото законодателство отъ 19 май насамъ. Съ радость и облекчение се посрещна наредбата за назначение на учителитѣ, защото тя заличи доста неправди и унижения. Близкото минало е само единъ горчивъ споменъ за насъ. Но,

Господине Председателю, въ своя идеалистически устремъ, и въ духа на новото време, тя — българската учителка не мисли, че всичко постигнато до сега е най-съвършенното, и най-ценното. Тя продължава да мисли, да мечтае, да работи съ присѫщиятъ ней идеализъмъ за по-свѣтло бѫдаще, за по-свѣтли бѫднини. Нито лошитѣ материални условия, нито съпѫтствуващата ги действителность, закърмена съ партиенъ консерватизмъ, не сѫ въ състояние да преломятъ нашия идеализъмъ, да спратъ устрема ни къмъ тѣзи бѫднини.

Господине Председателю,

Въ духа на съюзнитѣ решения отъ 1936 и 1938 г., въ духа и на хилядитѣ резолюции на учит. д ва, плъть и кръвь на българското учителство, на неговитѣ прогресивни дѣла и мисъль, ние се осмѣляваме да предявимъ искания и да настояваме тѣ да влѣзатъ въ основнитѣ положения на готвения законъ за Народната просвѣта, и да се иматъ предвидъ при изготвяне на съотвения правилникъ къмъ закона — най-първо отъ Васъ, като изразитель и най-яръкъ защитникъ на организираното учителство, а после — отъ парламента и българския народъ.

Господине Председателю,

Съ облекчение посрещнахме наредбата за назначение на основнитѣ учители, защото тя осигури защита на беззащитнитѣ при назначение и уволнение отъ една страна, а такива бѣхме всички, и отъ друга — отвори една врата за авансиране въ нашата професия чрезъ предвиденитѣ въ нея конкурсни изпити. По наши пресмѣтания на 3-тѣ изпитни сесии до сега сѫ се явили близо 4,000 учителки и учители. Само този фактъ е достатъченъ да подчертае интереса на учителството и неговитѣ прогресивни стремежи. И при това, тоя интересъ сѫществува, когато се знае, че учителството въ града не е по-добре платено, а е въ много отношения дори по-зле. Както, обаче, за назначение на учителитѣ въ селата се изтъкнаха много несъобразности — въ устройството и решенията на училищнитѣ комисии, и се създадоха впоследствие нови комисии (оплаквателни) за проконтролирване на решенията и за изправяне на грѣшкитѣ, свойствени на насъ хората, така сѫщо трѣбва да се изправятъ и други несъобразности, допустнати при назначение на учители въ градоветѣ. Изправянето, както на еднитѣ, така и на другитѣ несъобразности, високо би издигнало престижа на новото законодателство, би укрилило учителката и учителя за новъ устремъ, нови желания за работа; би имъ вдъхнало още по-голѣма вѣра въ тѣхния закрилникъ — съюза, свѣтлата звезда на тѣхното спасение. *Условията за авансиране въ нашата професия сѫ най-голѣмата морална придобивка, която учителството желае.*

Нашитѣ искания, Господине Председателю, сѫ твърде кратки, но сѫ единодушни и правдиви. Тѣ се отнасятъ до измѣнение само на нѣкои членове въ наредбата за назначение на учителитѣ, онѣзи нейни положения, които уреждатъ *правата на издържалитѣ конкурсенъ изпитъ.*

По въпроса най-добре може да се изкажатъ нѣкои отъ г-да училищнитѣ инспектори, които участвуваха въ изпитнитѣ комисии

Нѣкои отъ тѣхъ дори се изказаха още тая есень въ печата. Особено тѣхното мнение трѣбва да се зачете.

Ние смѣтаме за излишно да изпадаме въ подробности по предстоящитѣ измѣнения и допълнения, които сж разисквани и изразени въ съюзнитѣ решения и съюзния печатъ. Тѣ се знаятъ и се чувствуватъ отъ Васъ.

Не е необходимо да доказваме тукъ, че условията за допускане и при произвеждане на конкурсния изпитъ сж твърде тежки, че единъ учителски изпитъ струва много на учителката и учителя, за да апелираме разширение правата на издържалитѣ го. Ние само подигаме въпроса. *Между насъ има много колежки и колеги, издържавали по 2 и повече пѫти изпита съ много добъръ успѣхъ, които, за жалость, и до днесъ още не сж заели учителско мѣсто въ града.*

Конкретно нашитѣ искания за правата ни се свеждатъ до следното:

1) *Конкурснитѣ изпити да се произвеждатъ въ бждаще периодически и само при нужда, съ разрешение на М. Н. Пр., по искане на Областната учил. инспекция.*

Не е необходимо всѣки две години да се произвежда изпитъ, когато нѣма свободни мѣста, и нито единъ или съвсемъ малко сж влѣзли отъ издържалитѣ изпита въ предидущата сесия. Практиката отбеляза печални случаи за издържалитѣ изпита учителки и учители. *Това като се възприеме, правата на издържалитѣ ще важатъ безъ опредѣленъ срокъ — до заемане на мѣсто, или споредъ случая — за повече, а не за две години.*

2) Издържалитѣ конкурсенъ изпитъ за единъ градъ, да иматъ право да заематъ постоянно мѣсто въ всички градове на областьта и Царството, при условие, че сж изчерпани кандидатитѣ, издържали изпита специално за съответния градъ.

Тѣзи наши искания не сж амбиции на засѣгнати учителки и учители. Една болка на хиляди измежду най-будните членове на професията, трѣбва да се излѣкува за бждащето.

Ще се предпази учителството отъ излишно харчене на морални и материални срѣдства.

Ще се запази и укрепи въ него вѣрата и упованието въ собственитѣ му сили.

Мария Михаилова,
София,

Какъ се отстояватъ интереситѣ на българската учителка

Днесъ всички виждатъ въ лицето на жената достойна другарка, спѫтница въ живота на мѫжа, незамѣнима негова помощница въ суровата борба за материално сѫществувание и затова държавата ни напоследъкъ удостои часть отъ женитѣ съ избирателни права и е на пѫть да даде пълни граждански и политически права на всички българки, безъ разлика на положение и образование. Обаче не така мисли единъ изъ нашитѣ учителски редове. Нѣкой си г. Ст. Геновъ въ страницитѣ на в. „Просвѣтно единство“, бр. 10 отъ 21. XI. 1938 год. въ статията си *„Съюзни и лични искания“* намира, че въпросътъ съ

безработицата въ учителската професия щѣлъ най-добре да се разреши така:

„Искания отъ упорити по-упорити за събиране на двойкитѣ, когато единицитѣ стоятъ безъ работа. Опасностьта отъ намаляване раждаемостьта за българския народъ е голѣма — много по-голѣма отъ колкото можемъ да си я представимъ. Колко много бихме направили въ това отношение, ако пратѣхме женитѣ да вършатъ това, което е тѣхно предназначение — семейството, а мжжетѣ настанѣхме на работа — работа добре платена! И това да стане не само по нащето ведомство, а по всѣчки. Въ Англия женитѣ-учителки били съ по-малки заплати отъ мжжетѣ. Нима ние, балканцитѣ, въ това отношение ще имъ даваме урокъ? Азъ вѣрвамъ, че тѣ много по-здраво сж разрешили тоя въпросъ отъ насъ.

Хубава защита на българската учителка и то отъ тамъ, откждето тя трѣбва да бжде най-добре защитена!

Нашиятъ колега праща жената учителка въ кжщи да върши черна слугинска работа: да бжде вѣченъ робъ на кухненската метла, лжжица и паница, за да издребнѣе и се загуби духовно, че да стане некадърна да възпитава даже и собственитѣ си деца! Нѣщо повече. Сочи ни се за примѣръ Англия, дето женитѣ-учителки били съ помалки заплати отъ мжжетѣ. Едно, че това не е вѣрно, и друго — ние учителитѣ, въ единъ нашъ професионаленъ органъ, учимъ държавата ни, какъ да напакости на българската учителка! Иде ми на умъ народната мждрость: „Кой ти извади окото? — Братъ ми".

Тия тѣсногжрди искания, наречени въ заглавието съюзни, не сж такива, а чисто лични, и изглежда да сж продиктувани не отъ нѣкакво благородно чувство за обществена справедливость, а отъ лични смѣтки, или което е най-вѣроятното, може би въпросниятъ колега да има за другарка жена-неучителка, та и всички учителки трѣбвало да сподѣлятъ нейната участь! Други мотиви ние не можемъ да съзремъ.

Когато отечеството ни преживѣва тежки дни — мобилизация и войни, когато мжжътъ е на фронта, тогава жената може да се откжсне отъ домашното огнище, да забрави своето естествено предназначение на майка и домакиня, и да заработи на общественото поприще, за да върши длъжности, които сж били вършени до тогава само отъ мжжа. И въ много отъ тия длъжности, това се доказа презъ изтеклитѣ войни, тя прояви умѣние, сръчность и достатъчно сили, не само наравно съ мжжа, но дори и да го конкурира въ много области на труда, дето отъ мнозина тя се смѣташе за съвършено негодна.

Днесъ жената въ много страни е и депутатка, писателка, професорка, сждия, даже съ достоинство изпълнява високоотговорния постъ на министъръ. Тя е откривателка дори и на научни истини (мадамъ Кюри и пр.). Великитѣ педагогически идеи напоследъкъ сжщо така сж дѣло на велики жени — педагожки, като Еленъ Кей, Д-ръ Мария Монтесори, Еленъ Паркхърстъ, Амелия Хамаидъ и пр.

Жалко е, че единъ нашъ колега отрича жената дори и тамъ, кждето тя, като майка и възпитателка, е въ стихията си; отрича се естественото й предназначение, като създателка на живота, тя да бжде възпитателка и учителка на младото поколѣние. Впрочемъ, споредъ

мнението на автора, учителката могла да възпитава у дома, а въ училището не могла да изпълнява тази света длъжность. Интересна логика. Защо? За да бждѣли назначени на тѣхно мѣсто безработни учители. Училището да не е приютъ?

А не знае ли авторътъ на въпросната статия, че тя ще се чете повече отъ учителки, тъй като учителската професия у насъ, па и на други мѣста, е силно феминизирана, порали бѣгството на по-буднитѣ и самонадеяни учители, които търсятъ да пласиратъ своя трудъ другаде, кждето се плаща по-добре? И това бѣгство не се ли последва и отъ учителки, които търсятъ сгоденъ случай да се откжснатъ отъ професията, за да се простятъ веднажъ за винаги съ мизерията, огорченията и униженията, на които учителството, за жалость, днесъ е тъй много изложено! И въпреки това бѣгство отъ еднитѣ, и отъ другитѣ, безработицата въ учителската професия не намалява. Защо?

Въ брой 12, год. V, отъ 5 декемврий, 1938 год. на в. „Просвѣтно единство" четемъ: „Въ училището ни има две паралелки трето отдѣление съ общъ брой 56 ученика. На 25 октомврий се премѣсти единъ ученикъ въ друго селище. Следва ли да се извърши съкращение?" Този въпросъ се задава на стр. 12 отъ нѣкой си абонатъ № 2342. Редакцията на вестника му отговаря така: *„Съкращението следва да се извърши"*. Ние просто недоумѣваме, какъ може за единъ напустналъ ученикъ да се проиграе сждбата на учителя посрѣдъ зима? И колко много такива случаи увеличаватъ безработицата въ учителската професия?

По силитѣ на учителя ли е, хигиенично ли е, педагогично ли е да се обучаватъ отдѣления съ повече отъ 30 деца, натжпкани като сардели и на нѣкои мѣста въ крайно лоши помѣщения? И ако вмѣсто по 50—60 деца въ отдѣление, а нѣкжде и повече, биха се обучавали само по 30 ученика, още за колко хиляди учители щѣше да има мѣста? И тогазъ, питамъ азъ автора на статията, щѣше ли да има безработица въ учителскитѣ редове?

Обществена справедливость било да се обучаватъ по 50 — 60, а нѣкжде и 70 деца въ класна стая и социаленъ елементъ съдържало искането да се изпратятъ учителкитѣ у дома, за да се отворѣли мѣста на безработни учители. *Когато се разрешаватъ обществени въпроси, не трѣбва да се плъзгаме на повръхностьта, а да вникваме по-дълбоко, за да откриемъ истинскитѣ причини на злото а не да ги търсимъ тамъ, дето тѣ не сжществуватъ.* Не вземе ли се истината като основа при разрешаване на обществените въпроси, не остава нищо, което може да даде стойность на човѣшкия животъ.

Всѣка несправедливость, допустната къмъ българската учителка, е заплашване и опасность, отправени къмъ българската просвѣта.

VI. КНИЖОВЕНЪ ПРЕГЛЕДЪ

„Веселиятъ таралежъ“ — детски разкази отъ Веса Паспалеева. Издание на Прес. Търговски — Шуменъ, 1938 г., стр. 103, цена 12 лева.

Веса Паспалеева не е нова за нашата детска литература. Тихо и неуморно работи тя редъ години вече почти въ всички детски списания, издала е отдѣлни сбирки стихове и сценки, а сега излиза и съ сбирка разкази подъ заглавие „Веселиятъ таралежъ“. Сбирката съдържа 21 разкази, отъ които първиятъ („Веселиятъ таралежъ“) е раздѣленъ съ подзаглавия на 4 части. Разказитѣ сж написани тъй увлѣкателно, че завладяватъ вниманието на читателя още отъ първата страница и го заставятъ да ги прочете до край безъ почивка. Както стиховетѣ на Веса Паспалеева сж освободени отъ изкуственость и натруфеность, а се лѣятъ непринудено и леко тъй, че когато човѣкъ ги чете, сякашъ слуша чуруликането на птичкитѣ въ нѣкоя разцъвнала градина, тъй и разказитѣ й сж написани на единъ лекъ, цвѣтистъ и сладко поетиченъ езикъ. Всѣки единъ отъ разказитѣ има съ какво да затрогне, да разчувствува и развълнува четеца до такава степень, че той, следъ като е прочелъ вече и последната страница, дълго време продължава да живѣе съ нерадостната, а нѣкжде и трагична сждба на малкитѣ герои. Дори и когато герой въ разказа е животно, а не човѣкъ, какъвто е случая въ разказа „Майка“, авторката, на която не сж чужди свещенитѣ майчински чувства, разработва тъй нѣжно и прочувствено подбрания сюжетъ, че и възрастния читатель би се просълзилъ на края.

Разказитѣ на Веса Паспалеева сж ценен приносъ въ съкровищницата на нашата детска литература презъ изтеклата година и тѣ не бива да липсватъ нито отъ една училищна библиотека. Тия разкази биха били най-хубавия коледенъ и новогодишенъ подаръкъ за деца. Учителю, прочети всичкитѣ разкази на Веса Паспалеева предъ твоитѣ ученици, за да имъ доставишъ минути на истински възвишени и дълбоки преживѣвания.

Мара Илчева

„България въ пѣсни“ — I ч. III отдѣление. Родинознание и история. Съставилъ Димо Бойчевъ. Цена 30 лева.

Неуморниятъ ратникъ на дѣтската пѣсень и основатель на детскитѣ музикални китки, Димо Бойчевъ, ни сурвака съ новата си сбирка пѣсни, подредени и посветени на Родината.

Да се постави Родината, родната история и география за основа на обучението е новиятъ пжть къмъ който трѣбва да се насочи всѣка работа на учителя. И много вѣрно е избралъ своя цикълъ г. Б. за новата си сбирка. Тя е плодъ на дългогодишната му практика като учитель и ржководитель на киткитѣ и затова още повече е ценна за насъ. Почти всички пѣсни въ нея (на брой 63) се пѣятъ леко и съ наслада отъ деца и възрастни. А това е първиятъ признакъ за хубавиятъ изборъ и подреждане отъ автора имъ.

Сбирката е раздѣлена на два отдѣла: родинознание и история. Въ първиятъ отдѣлъ сж застжпени последователно пѣсни за родната кжща, родното мѣсто, за месеца и звездитѣ, за училището и труда; за разнитѣ занаяти и пр. Въ вториятъ отдѣлъ сж застжпени предимно пѣсни съ историчесто съдържание. Тукъ е разработенъ почти цѣлиятъ исторически материалъ за трето отдѣление. А това качество е най-ценното въ тая сбирка. Чрезъ нея почти всѣки часъ по българска история ще бжде оживенъ

чрезъ съответна пѣсень. Тукъ се пѣе за Кубратъ, за Исперихъ, за Крумъ, за Св. царь Борисъ, за св. Кирилъ и Методий, за царь Симеонъ, за Самуилъ, Асенъ и Петъръ, царь Калоянъ, царь Иванъ Асенъ II и т. н.

Последнитѣ три пѣсни азъ срещамъ за пръвъ пжть въ нашата музикална литература и поздравлявамъ автора за сполучливия му изборъ.

Почти всички пѣсни сж на два гласа. А би трѣбвало да има и на три гласа, понеже строежътъ и духътъ на нѣкои пѣсни отговаря за това.

Сбирката е посветена на любимия престолонаследнекъ Н. Ц. Височество Князъ Симеонъ Търновски, за което авторътъ е получилъ и височайше одобрение. Книгата е одобрена и отъ М. Н. Просвещение съ № 6630 отъ 14.XII. 1938 год. Ние я горещо препоржчваме на всички учители.

Здравка Михайлова

Методика на тѣлесното възпитание отъ Крумъ Кацаровъ, Соф. обл. учил. инспекторъ по тѣлесно възпитание, стр. 128, цена 40 лева.

Масовото увличане въ спорта извика не само въ чужбина, но и у насъ, интересъ къмъ проблемата за тѣлесното възпитание, въобще, както всрѣдъ самитѣ деятели и учители, така и всрѣдъ психолози и лѣкари, които трѣбваще да направятъ многочислени опити и наблюдения, за да се постигме едно правилно и научно освѣтление. Отгласътъ на тия занимания засѣгна нашата страна сравнително доста късно и то благодарение само на нѣколцината млади и надеждни деятели, завършили своето висше образование въ чужбина. Повечето отъ тѣхъ заеха ржководни длъжности въ нашето просвѣтно ведомство, като си поставиха за задача да положатъ обучението по тая дисциплина на научни основи, Никой не може да отрече освежителната струя, която тѣ влѣха въ това отношение.

Методиката на г. Кр. Кацаровъ представлява първа часть отъ единъ обемистъ трудъ, който ще изчерпва изцѣло теорията и практиката на тѣлесното възпитание въ нашето училище. Преди всичко, ние трѣбва да подчертаемъ сериозното отношение къмъ разработваната материя и добрсъвестното изпълнение на така поставената задача. Тѣлесното възпитание е схванато като една учебна дисциплина, която държи връзка съ нѣкои науки, чиито данни служатъ като изходна точка при разглеждането на всички възникнали въпроси, засѣгаши неговата сжщность и практическото му прилагане.

За учителя е важно да разбере съдържанието и обема на понятието тѣлесно възпитание, както и цельта която се преследва при неговото практикуване. Тука, обаче, се налага проучване особеноститѣ на всѣка възрасть. Тия особености вече опредѣлятъ учебния материалъ и неговитѣ качества. Не трѣбва да се изпуска изпредвидъ, че тѣлесното възпитание е една твърде сложна и деликатна дейность, при която се налага да бждемъ крайно внимателни. Сжществува една граница, до която можемъ да разчитаме на благотворното въздействие на дадено движение върху известна група мускули; преминемъ ли я, настжпватъ неминуемо разстройства и повреди не само на отдѣлии органи, но и на цѣли системи.

Авторътъ разглежда разпредѣлянето на учебнитѣ материали и тѣхното групиране въ една учебна единица. Твърде ценни сж тия чисто практически упжтвания за постжпване въ всѣкидневната училищна работа.

Методиката на г. Кр. Кацаровъ е сполучливъ опитъ да се осмислятъ и задълбочатъ уроцитѣ по тѣлесно възпитание въ нашитѣ училища и да се повиши интереса къмъ тоя толкова пренебрегванъ предметъ, като му се даде напълно нужното внимание, което той заслужава.

Дешка Райнова

СИЛВЕНЪ РУДЕ

КАКЪ ДА СИ ПРОБИЕМЪ ПЪТЬ ВЪ ЖИВОТА

СРѢДСТВА И КАЧЕСТВА, НЕОБХОДИМИ ЗА ПОСТИГАНЕТО УСПѢХЪ И ЩАСТИЕ)

Цена 50 лева **6-о допълнено издание**

До сега никой още авторъ не се е занималъ така сериозно, съ толкова разнообразнитѣ сюжети изъ живота, които иматъ практическа и положителна цель; нито пъкъ е събралъ наедно толкова неоценими факти, съвети и примѣри. Препоржчанитѣ методи и срѣдства въ тази книга нѣматъ нищо общо съ магнетизма и хипнотизма. Авторътъ е извлѣкълъ своитѣ мисли и наставления изъ обикновения животъ, изъ икономическитѣ и психологически закони, сжществуващи отъ вѣкове, като ги е обобщилъ и приспособилъ къмъ аспирациитѣ и нуждитѣ на всички.

По-увлекателна отъ най-интересния романъ, изложена на единъ езикъ ясенъ и художественъ, тази книга се чете съ увлѣчение отъ всички. Никой не трѣбва да пропуска случай да узнае на време всички скрити пружини на живота, да разреши практически всички мжчнотии, да превъзмогне прѣчкитѣ и да успѣе.

Всѣки амбициозенъ, всѣки младежь, ламтящъ да изпъкне въ обществото и да си пробие пжть въ живота, трѣбва да чете тази книга, която е едно ценно ржководство въ случая. Достатъчно е да се прочете съдържанието на книгата, за да се види, до колко е тя интересна и важна.

Съдържание:

Щастието не иде при насъ, ние трѣбва да идемъ при него.
Самонадейность, постоянство, воля; какъ се добива воля.
Възпитание на характера.
Какъ се добива самоувѣреность.
Какъ се запознава.
Изкуство да се изразяваме добре.
Призвание. Начинъ да се узнае то.
Нѣма дребни нѣща въ живота.
Не чакай случая, създай го!
Схващане момента.
Петь вида лица.
Изборъ на професия. Най-добрата професия.
Какво може да стори сама жена, и бедна.
Пренебрегнати извори.
Дребни занаяти.
Какъ се успѣва.
Богатства въ краката ни.
Свѣтътъ ни връща това, що му даваме.
Какъ се ловятъ приятели и пр.

До Госп.....

.....

.....

Градъ (село).....

Околия.....

2884 ПЛОВДИВЪ КНИГОИЗДАТЕЛСТВО
"ХЗ. Г. ДАНОВЪ"

ДА СЕ ПРОЧЕТЕ!

Редакцията на сп. „Педагогическа практика", която дава израз на учителскитѣ копнежи и интереси, **искрено благодари на българското учителство за сърдечния приемъ, указанъ на списанието ни,** Въ нѣкои околии списанието ни се получава почти отъ всички учители. Дадената ни материална и морална подкрепа ще ни насърдчи още повече да подобримъ списанието ни въ всѣко отношение (печатъ, техника, съдържание и обемъ).

На ония наши абонати, които още не сж отчели абонамента си, изпращаме чрезъ пощенскитѣ писалища квитанции за обгербването имъ. **Абонати, не отлагайте изплащането имъ, защото всѣко повторно изпращане е придружено съ още нѣколко лева излишни** пощенски разноски и ново губене на време и трудъ за написване на нови декларации, описи, заявления, квитанции и пр.

Ако нѣкои отъ абонатитѣ нѣматъ възможность да изплатятъ абонамента си въ момента, когато имъ се поднася квитанцията, **нека помолятъ раздавача да я задържи, докато се улеснятъ и я изплатятъ.**

Изплащайте абонамента само по чекова смѣтка 39—90, защото е по-евтино — разноскитѣ сж само 2 лв.

Прѐмията **„Вѣкътъ на детето"** отъ *Еленъ Кей* излѣзе отъ печатъ и се разпрати на абонатитѣ, които сж си платили абонамента до 15. II. т. г.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ржкописи — се изпраща на адресъ: Дим. Правдолюбовъ, бул. „Фритьофъ Нансенъ" № 23, София.